

Wereldvrede

Louis Couperus

editie H.T.M. van Vliet, Oege Dijkstra en Marijke Stapert-Eggen

bron

Louis Couperus, *Wereldvrede* (eds. H.T.M. van Vliet, Oege Dijkstra en Marijke Stapert-Eggen).
Uitgeverij L.J. Veen, Amsterdam/Antwerpen 1991

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/coup002were02_01/colofon.htm

© 2009 dbnl / H.T.M. van Vliet / Oege Dijkstra / Marijke Stapert-Eggen

Voorrede

Naar waarschijnlijkheid zal in deze maand het Zevende Vrede-Congres gehouden worden te Scheveningen.¹

Het is een toevallig samentreffen, dat *de Gids* in deze zelfde maand met *Wereldvrede* een aanvang neemt.

Ik ben bijna overtuigd, dat de Vrienden van den Vrede, die - òm dit samentreffen - mijn roman ter hand nemen, eene teleurstelling zouden ondervinden. Zij zouden de toevalligheid niet in aanmerking nemen, en zij zouden allicht veronderstellen, dat *Wereldvrede* - verschijnende in de maand van het Nederlandsche Vrede-Congres - niets dan een hulde aan hunne Idee moest zijn.

Omdat ik een groote sympathie voor die Idee gevoel, wil ik hun deze teleurstelling besparen,

En wil ik hier verklaren, dat ik met *Wereldvrede* niets anders bedoeld heb, dan een roman, een werk van kunst, niets dan kunst alleen,

En geene propaganda voor de Idee van den Vrede.

***

In een werk van kunst moet een artistiek evenwicht zijn.

Dit artistiek evenwicht heeft geëischt, dat ik de Idee niet alleen in hare ideale, onbewolkte zuiverheid in beeld kon brengen,

Dat ik ook moest geven wat de menschen van haar maken,

Of zouden kunnen maken,

1 Het Congres had niet plaats te Scheveningen, zooals het tweede plan was, na het eerste, dat Luxemburg genoemd had; het Congres had, volgens eene derde beschikking, plaats te Brussel.

En het weêrspel der gevolgen van dat alles...

Mogen de Vrienden van den Vrede dit principe erkennen, zoo zullen zij om sommige bladzijden, zinnen, woorden, geene ergernis ondervinden.

Want ik herhaal: ik heb hun die ergernis niet willen geven en ik gevoel, hoewel ik niet pretendeer met mijn roman één stap nader tot den Vrede te komen, groote sympathie voor hunne Idee.

Die sympathie zal hun zeker het innigst blijken uit Othomar van Liparië.

En die sympathie wenscht hun, waar zij in Scheveningen samen komen, toe, dat zij - al zij het dan ook in eene toekomst - meer mogen bewerken dan Othomar deed,

En dat zij geven, zooals hij het noemde:

De Hoogste Weldaad aan de geheele Wereld,

Den Vrede aan de menschen,

Den hemel aan de aarde...

Den Haag, Aug. '95.

L.C.

***

De bovenstaande Voorrede ging de verschijning van *Wereldvrede*, dat geheel als vervolg op *Majesteit*¹ dient gelezen te worden, in *de Gids* van Augustus '95 vooraf.

Baarn, Aug. '95.

L.C.

1 Amsterdam, L.J. Veen, '93.

Proloog

I

Heilig kalm over de wijdte der zee, die als een immense beker vol blauw was tusschen de wegwazende wanden der bergen, steeg de zon in den wordenden dag.

Wijd lag daar de wereld uit: de azuren golf van Thracyna, de oeverranden harmonisch gebogen als door een kunstenaar, zich voortslingerende in, het van licht schemerende, verschiet met de lenige gratie van parelsnoeren, die de zee zouden omzoomen.

En die rondingen schenen om den immensen zeebeker heen kleinere bekere te scharen, rondere bekere vol blauw.

Zee en bergen trilden in het transparante lichtwaas van den helder en helderder wordenden dag. Hooger welfde de boog van den hemel en telkens wijder, als met telkens wijder sferen, met hemelkringen, die zichtbaar werden. Telkens wijder ook werd de wereld, als breidde zij zich uit met eene oneindigheid van horizonnen van zilveren zee en zilveren licht.

Castel Xaveria lag hoog, als een blank paleis, in de lucht. De eenzaamheid, de wijdte van de roerlooze wereld dreef er om met een tooveratmosfeer van oneigenlijke kalmte. Het kroonde als een blanke diadeem het wijde lichtlandschap, en scherper alleen, meer werkelijkheid, beneden het kasteel en als een wijde gordel er om heen, teekende zich in de lucht en het licht de vierkant kartelende lijn van den tinnenrand der oude forteres af, waarboven het kasteel gebouwd was. Die tinnenrand sneed telkens lijsten af op het goudwaas der lucht en zware cactusmassa's, als bladeren uit blauwachtig metaal, groeiden aan die lijsten in den droom van den dag op met een frisch gespierde en kantige realiteit...

Opslingerende rotsige paden kronkelden zich over de ruïne van wat vroeger de forteres geweest was: steenmassa's en brokkelende muren, geheel overbloeid met bloemen, met eene wulpschheid van paarsche anemonen, een zwerm van goudgeel onkruid...

Dieper, in de vallei-achtige hellingen, grijsden en groenden de olijven met zilveren schijning en vormden zich tot boeketten van boomen, mispels en oleanders en magnolia's, zoo zwaar, als gebeeldhouwd van blad en bloesem, dat de lichte wind ze niet beroerde en alleen maar even woei tusschen de zilveren linten der eucalyptussen.

Over het rotsige pad naar beneden, liep voorzichtig, omdat aan zijne hand een kleine jongen naast hem ging, een officier, een zeer jong luitenant-generaal der Liparische lanciers. Zacht glimlachend leidde hij aan zijne hand het kind, dat vroolijk, met een helder stemmetje tot hem sprak, en als een kleine klok zijn kindergeluid heen en weêr galmde door de ijle ruimte van het lichtlandschap. Vreemd helder klonk het door den wijden morgen heen, als was er niets in de wereld dan den klank van die kinderstem.

- Het is zoo gemakkelijk naar beneden te loopen, je zoû in één oogenblik aan de zee kunnen zijn, als je maar je armen hoog oplichtte en je dan liet waaien door den wind, naar beneden...

- Ja, ja, maar naar boven...

- Dat is lastig...

- Ja, ja,... Pas op, ventje, zie waar je loopt, anders struikel je...

- U houdt me toch vast...

- Maar daarom kan je wel struikelen, mijn jongen. Pas op...

Het pad daalde hier tamelijk steil en het kind, dronken van zuurstof en eigen woorden, trok aan de hand van den officier, als voelde het zich gedrongen in eens zich te storten in de laagte. Maar waar zij nu waren, was een soort terras gehouwen tusschen de rotsen, zwaar met cactus begroeid, en met een ruwe steenen bank.

- Nu, tot hier toe, zei de officier; hier even rusten, en dan naar boven.

- Ja, dan weêr naar boven, herhaalde het kind opgewekt.

- Niet zitten op de bank, mijn jongen, dat is koud; kom hier op mijn knie...

- Ja, ja, riep het kind nog steeds febriel levendig; bij u...

Het nestelde zich haastig tegen de borst van zijn vader, als was er een ander, die zijn plaats zoû kunnen innemen. Toen werd het kind in eens rustig als had het al zijne bewegelijkheid uitgeput. En zij zaten stil.

Heilig kalm steeg de zon over den wijden blauwen beker der Thracynische golf, op dit uur nog zonder te fellen gloed en afgekoeld in de parelkleurige lichtnevels. In de wijde wereld van zilveren horizonnen was de stem van het kind verstomd.

- Ben je moê, mijn jongen?

- Neen...

Het kind keek uit over de wereld. Langzaam ging zijn blik op en neêr langs de golvingen der bekervormige oevers, die zich verloren in glans. Wat of het dacht, wat of het droomde, was een raadsel...

- Vadertje...

- Wat?

- Is dat alles de wereld?

- Ja, maar een heel klein stukje alleen: dat weet je toch wel, en een heel klein stukje van Liparië ook nog maar.

- Dus daar achter... ligt nog altijd Liparië?

- Ja...

- En daar achter maar altijd door de wereld?

- Ja, ja zeker... Dat is heel groot. En wijs me nu eens: waar ligt Lipara?

Het kind wees.

- Goed, in het Zuiden. En Altara?

- Daar...

- Noordelijk, mooi zoo. En waar Thracyna?

- Daar...

- Neen, neen, meer oostelijk, achter dien grooten berg daar.

- Vadertje...!

- Wat is er, mijn jongen?

- Wat... is dat alles groot!

- Ja, zeker, de wereld is héel groot...

Het kind had nog een vraag op zijne lippen, die zich al openden. Maar hij zag zijn vader aan, en deed de vraag niet: hij durfde niet in den wijden morgen, die alle geluid, die al zijn vragen hooren zoû. En hij veranderde zijne vraag, en vroeg:

- Vadertje... draagt u dikwijls een kroon?

Othomar van Liparië glimlachte.

- Alleen als het Parlement geopend wordt, Xaverius.

Het kind zag hem heel aandachtig aan. Toen welde weêr een vraag op zijne lippen, maar hij slikte ze weêr in... En het was op zijn kleine borst, of de vragen zich opstapelden, die hij niet durfde doen: hij deed er al zoovele. En hij overwoog, dat het bijzonder gewichtig was, als het Parlement geopend werd, omdat zijn vader dan alleen een kroon droeg...

Zoo, een pooze, zaten zij stil. De jonge vader, de acht-en-twintigjarige keizer van een eindeloos rijk - een rijk, waarvan de noordelijke bewoners als vreemd waren en van een ander bloed dan de zuidelijke - de, voor zijn rijk te jeugdige, soeverein met, over zijne trekken, die mengeling van vroegen ouderdom en jongensachtigheid, en zijn kind: de kroonprins van dat rijk: de vijfjarige hertog van Xara, een tenger kind, roerend om die tragische tengerheid, de fijne bruine vloszijde van zijn haar kortgeknipt en een vreemd hoog voorhoofd ontdekkend, een fijn netwerk aan de slapen van heel azuren aderen, die lichtjes zichtbaar klopten, de groote, lichtkleurige oogen starende over de golf van Thracyna heen met hun onbevredigbaren vraagblik, om de verte der zilveren horizonnen te peilen en een grens te stellen.

Zoo zaten zij.

En Othomar keek neêr op zijn kind, ving dien vraagblik op en het was hem of hij in spiegels zag zichzelf weêr, of hij opving den blik zijner eigen oogen, maar zijne oogen van achttienjarigen jongen, niet zijn blik van eigen nog zorgeloze kindsheid. Toen hij vijf jaar geweest was, - dit wist hij zeker - toen had hij dien blik nog niet gehad, dien Xaverius nu reeds drijven liet langs de

zeezoomen van hun rijk. En een eindeloos medelijden - de wanhoop, die twee, drie seconden duurde en hem als duizelen liet aan den rand van een diepte - kromp even zijn hart samen om dien zoon, die zoo gelijk aan hem was. Hij wist, dat hij hier niet over na moest denken, dat hij zich niet moest laten lokken door de loome armen zijner overpeinzing; hij wist, dat hij als met een vluggen zwaai zijn denkkraft wenden moest, met zijne gedachte even de dadelijke werkelijkheid moest aantikken: de Rijkskanselier, markies van Ezzera, die hem op het kasteel wachtte; het aanstaand Vrede-Congres in Lipara; vijf of zes kleinere staatszaken; eene diplomatieke lastigheid met Rusland. Zoo had hij zich geleerd, door eene lange, langdurige studie van zelfkennis - die toch, ach, hem telkens verried - zich geleerd het eigenlijkste van zichzelf elk moment op een achtergrond weg te dringen, zichzelf te overschreeuwen met eene korte, schrille opsomming van noodzakelijke dadelikheden: een, de kanselier; twee, het Congres; drie, Rusland - en zoo te wezen, niet die hij was, zijn eigen menselijkheid van melancholiek dreamer, bang voor eigen zwakte, maar: Othomar XII, keizer van Liparië, een jong vorst, dien men in Europa aan de eene zijde bewonderde om zijn insinueerenden, fijn diplomatieken tact, die altijd zijn wil wist te krijgen; aan de andere zijde, om zijne hooge souvereine illuzies, die de algeheele ontwapening wilden van het werelddeel der beschaafde rijken, omdat de oorlog een barbarisme zoude zijn...

Zoo spiegelde hij zich af in de organen der pers, met die vreemde complicatie, die de menschen van streek bracht en telkens anders over hem liet oordeelen: een lastige, fijne diplomaat, die zeer handig scheen en met zijn glimlach soms oude ambassadeurs mat speelde, en een utopist, die boven zijn rijk, over zijn hoog troonstandpunt, de geniussen zag zweven met olijftwijgen en palmtakken, zooals in een apotheoze mooi is op een tooneel. Dan oordeelde men hem naar die verschillende persorganen: een handige kerel, een onmogelijk dreamer; en dit dubbele portret, als van een fotograaf, die geen glazen verwisseld heeft, was het beeld, dat van Othomar dreef door de geheele Europeesche atmosfeer. Leuk

knipoogende appreciatie van zijn slimheid, en verguizing van zijne geslepenheid, poëtische damesbewondering voor zijn idealisme en schouderophalen voor zijn gedweep, zoo mengelden de opinie's van het publiek zich dooreen, zooals zij zich altijd doen omtrent vorsten: hooge menschen, die een ieder ziet en kent, maar ziet van verre en nooit kent in ware zuiverheid...

Othomar keek neêr op zijn kind. Het was in zulke oogenblikken, zulke korte morgenoogenblikken, die van henbeiden waren en van niemand anders, dat hij - ondanks al zijn verstandelijk noodzakelijk wegedeneeren, - een weemoed in zich voelde voor dien zoon, een medelijden, dat bijna aan dat kind vergeving zoû willen vragen voor zijne geboorte... En toch zoo een oogenblik had tegelijkertijd iets innig-liefs, omdat zij samen zaten, het kind tegen hem aan, en omdat de wijde lichtrillende blauwe eenzaamheid om hen heen dreef, als waren zij alleen op de wereld, en als was de wereld niets anders dan die eenzaamheid en als waren zij geen vorsten en als wachtte hun niets: Othomar geen staatszaken en het kind geene toekomst... De lucht, die zij ademden, was eene gouden rust, maar... een rust, die niet langer duurde, dan alles wat het innig liefste duurt in het leven: een paar minuten, een enkele seconde na...

- Kom jongen...

De blik van het kind dreef nog langs de golvende berglijnen. Het zag nu naar Othomar op, glimlachte met zijn even-ouwelijk lachje, en:

-Kom vadersje...

Het was tijd om terug te keeren: de terug wandeling, de wandeling naar boven, naar het kasteel... Dat was systematisch het voorschrift van professor Barzia, om het kind te sterken. Enkele minuten naar beneden, enkele minuten rusten, en weêr naar boven: de teugen zuurstof moesten dan systematisch door de teêre longen ingeademd worden... In den ijlen lichtblauwen morgen dreef, in atomen, het goud van gezondheid voor het prinsje om.

Maar het kind was mat. Zijne beentjes zwikten lichtjes over elkaâr, zijne voetjes gleden uit over de rotssteenen van het pad.

Zijne lippen klemden zich vast met een mokkenden trek. Maar hij zeide niets, hij strompelde voort, naar boven, aan de hand van zijn vader. Toen bedacht hij zich: daarboven was het kasteel, wachtte hem zijne moeder, zouden hem zien de heeren en dames der hofhouding... En hij hield stil, en vroeg:

– Vadertje... draagt u me een oogenblik... een oogenblikje maar...

Othomar nam hem in zijn armen. Een weemoed was in de oogen van het kind, het gemok was om zijn mond. Hij mokte niet om zijn vader; hij mokte, omdat het zoo was...

Langzaam steeg de keizer van Liparië, den kroonprins in zijn armen. Door de kanteelen van de ruïnen der oude forteres, als tusschen lijsten, en telkens anders, schemerde het lichtlandschap als met vierkante schilderijen, breidde de wereld zich uit met blauwe panorama's. Boven de wereld, de hunne, hun keizerrijk, Liparië, hief de keizer zijn kind; met iederen stap hief hij hem hooger... De jonge vader hijgde, het kind kwam op adem. Een stille zucht, als een diepe adem, ging door zijn longen. Zijne oogjes werden kalm, zijn mondje vriendelijk. Toen zeide hij: – het witte kasteel in zicht, met blanke zuilenterrassen vol groote aloës en op een der terrassen witte figuren van vrouwen:

– Nu kan ik wel weêr, vadertje...

Othomar zette hem op den grond. De jongen richtte zijn figuurtje hooger, hield zich strak. Regelend zijn moeilijk ademhalen steeg hij aan zijn vaders hand de marmeren trappen op. Toen, op het terras, liep hij naar zijne moeder, de keizerin Valérie, die met een paar hofdames zat. Xaverius voegde zich even in hare omhelzing. Toen boog hij zijn hoofd in een ronden groet van links naar rechts, tot de hofdames, die opgestaan waren. Hij droeg nog geen uniform, maar hij was de kroonprins. Tot in de armen zijner moeder had hij zijn stil waardigheidje om zich heen getrokken, als een mantel. Zijn vader mocht hem zien als hij was, vragende, vragende met oogen en woorden; zijn vader mocht weten, dat hij moê kon zijn. Zijne moeder mocht dit niet zóó weten als zijn vader. Maar het Hof mocht er niets van weten; aan

iemand van het Hof vroeg hij nooit en door geen adjudant zoû hij gedragen willen worden. Hij was de kroonprins.

Hoog breidde het blanke terras zich uit boven het landschap; tusschen de zuilen, afgesneden als met marmere lijnen, trok zich de lijn van de zee recht, golfden afgebroken de bergen. Dat was daar beneden als een blauwe afgrond. Stekelig, stevig, vreemde zwaarden, richtten de groote bladeren der aloës zich uit de vazen op, als verscheurden zij het lichtwaas van de lucht.

En in de natuur, dit stuk natuur, dat op dit oogenblik voor hunne warende blikken de wereld was, omdat zij niet verder konden zien en omdat zij – een oogenblik – niet verder dachten, was als een even-stilstand van het eeuwigdurende voortgaan van het leven, van het eeuwigdurende zich verdringen en strijden om te ademen, te zijn, en te blijven zijn. Het was zoo een oogenblik als plotseling enkele seconden kan trillen om en in een mensch, en enkele menschen en een stuk landschap. Eén oogenblik de kalmte van een paradijs, de vage glimlach van het geluk... maar ook zoo kort maar, omdat het leven dadelijk verder stuwt... Maar misschien langer zoo een oogenblik in de landen van het Zuiden, om de blauwere doorschijnendheid hunner atmosfeer, om de langere herademing van zuidelijke zielen...

Achter de zuilen vielen hare lange violette schaduwen neêr. In die zacht paarsche doezeling was even de groep, zat de keizerin, den kroonprins nog in hare armen, tegen hare knieën aan, en wisselend twee, drie woorden, over de terreinkuur van het kind. Othomar stond bij ze, luisterend, zijn bestaan samengesmolten met het hunne. De hofdames handwerkten: figuren op een achtergrond van intimiteit...

Toen kletterden korte stappen, als van vlugge officierslaarzen, de trappen op. Een adjudant van den keizer, de markies van Leoni, trad nader, hield op een afstand stil, salueerde zijne souvereinen.

– Sire, Zijne Excellentie, de Rijkskanselier, wacht de bevelen van Uwe Majesteit af. Zoo ook de heer Wlenzci.

De eerbiedig-zakelijke stem van den officier verbrak de atmosfeer. In de groep kwam een andere beweging, kwamen andere

houdingen, een andere lijn. Othomar dacht er aan, dat het reeds laat was, dat veel bezigheid hem wachtte.

– Verzoek den heer Wlenzci een oogenblik geduld te hebben. Zijne Excellentie wacht ik in het kabinet.

De adjudant boog, trok zich achteruitgaande terug; de keizer glimlachte voor het laatst tegen de keizerin en den kleinen prins.

Xaverius boog.

– Sire... groette hij zijn vader, die heen zoû gaan, en het woord klonk Othomar vreemd in de ooren, na het 'vadertje' van zoo even. De keizer groette de hofdames, die negen: toen ging hij door den portiek naar den ingang van het paleis, die dadelijk naar zijn vertrekken leidde.

De keizerin had het hoofd langzaam opgericht; haar oog volgde als vragend de berglijn, die zuil na zuil telkens afsneed...

II

In het kabinet viel de lichte dag binnen door een kolossaal spiegelglas als een blauwe schijn door kristal. De keizer, zittende aan zijne schrijftafel, teekende enkele laatste stukken, die zijn kabinetssecretaris hem voorlegde; achter hem stond de Rijkskanselier. Bij de eerste stukken was de zweem van eene trilling geweest in den pennezwaai, die zijn naam begon; toen was die zwaai machinaal geworden. De eigenlijke staatsberaadslaging met den kanselier was geeindigd: het koude gelaat van den markies van Ezzera liet niets blijken in zijne uitdrukkingloosheid.

– Dus – de kanselier scheen op iets terug te komen – de juiste datum van den terugkeer Uwer Majesteit en de keizerlijke familie naar de rezidentie, kan Uwe Majesteit nog niet bepalen...?

– Neen, sprak Othomar, die zijn laatste stuk teekende, dat de secretaris daarna opnam met eerbiedige vingers, en hij draalde even tot de secretaris zich had teruggetrokken; maar ik denk er over de keizerin vóór te gaan naar Lipara. Het is er nog te warm voor den hertog van Xara, en het klimaat hier doet Zijne Hoogheid goed.

– En waarom zoû Uwe Majesteit Haar eigen vertrek vervroegen? vroeg de kanselier met zijn altijd even blanke stem, die toonloos kwam tusschen zijne dunne lippen, terwijl zijne oogen altijd met den zelfden eerbied vaag schuin opkeken naar zijn souverein.

Othomar stond op.

– Het Congres is bepaald voor den zeven-en-twintigsten van deze maand...

Hij zeide dit met de zakelijkheid zonder nadruk of klemtoon, waarmeê men iets recapituleert, dat bekend is. De kanselier boog even het hoofd, verder vragende met den blik. De keizer richtte zijn tengere jongensgestalte wat hooger; zijn oogen zagen nu met den zelfden vaag schuinen blik als van Ezzera tot dezen op. En hij vervolgde met een zeer kalme en vaste stem:

– Wij nemen ons voor de opening van het Congres bij te wonen...

– In Uwer Majesteits Hoogst Genadige eigen persoon!?

– In persoon...

Den kanselier trilde een trek over de effenheid van zijn gezicht: een niet te bedwingen verrassing. Even sidderden zijne pinkers over zijne oogen heen...

– Uwe Majesteit zal zeker goed overwogen hebben wat Zij met deze hooge eer te verleenen aan het Congres, verklaart te doen... Verklaart te doen, ten getuige van Europa...

– Zeker...

– Mocht Uwe Majesteit nog niet alle Hare besluitnemingen omtrent dit gewichtige punt hebben vastgesteld, zoo zoû ik de vrijheid willen nemen... Uwe Majesteit een raad te geven.

– En welke?

– Te overdenken of Zij niet goed deed af te zien van dit genomen besluit en niet in persoon te verschijnen op het Congres.

– Waarom?

– Ik weet, dat Uwe Majesteit zich niet stoort aan wat is... aan traditie, conventie. Toch... Uwe Majesteit zoû hiermeê een stap doen, waartoe nog geen enkele souverein in Europa het tijdstip gunstig achtte.

Othomar hief zijn schuinen blik rustig op en drong hem in Ezzera's oogen. Het kostte hem moeite dat zoo te doen, maar hij deed het.

Toen zeide hij:

– Maar ik doe dien stap, Ezzera. Ik acht het tijdstip gunstig. En ik meen, dat de keizer van Liparië een stap doen kan, zonder te vragen wat andere souvereinen dachten of deden. Den zeven-en-twintigsten woon ik de opening van het Congres bij. Ik wensch ook uwe tegenwoordigheid, die van het Ministerie, van het Huis van Adel en van de Staten. Ik wensch, dat het Congres geopend wordt met grooten, met zeer grooten luister. Ik wil meer doen dan wat één vorst al gedaan heeft: ik wil meer doen dan mijne bescherming verleen en aan het Congres. Ik wil mij met mijne geheele ziel verklaren vóór de ontwapening en den Universeelen Vrede. En ik wil dat doen in het Congres en met mijn eigen stem...

Ezzera boog vaag.

– De heer Wlenzci wacht ons: wil zoo goed zijn de schel van de antichambre te drukken, Excellentie.

Een raadselachtige trek flitste vlug over het gelaat van Ezzera: hij drukte de schel.

– De heer Wlenzci, sprak de keizer tot den kamerheer, die verscheen.

Er gingen drie seconden om, waarin de atmosfeer gespannen was als met een nauw bedwingbare en toch onzichtbare uitbarsting. Trillende beroeringen gingen om in de zielen van den vorst en zijn kanselier, achter de voorname kalmte der woorden en de enkele stille gebaren.

Toen werd Wlenzci aangediend, lid der Lagere Staten, president van de Liparische Interparlementaire Groep en president der Commissie, die het Vrede-Congres voorbereidde. Een open, wijde dweepblik in groote hel-grauwe oogen, een groote figuur met iets breed militair. Dit militaire had lichte verwarring gebracht in Othomar van den eersten keer, dat hij zich met Wlenzci onderhouden had: na de bijwoning van de, een jaar geleden,

Interparlementaire Conferentie, te Altara. Telkens moest hij zich herinneren, dat Wlenzci vroeger majoor was geweest in een Duitsch garde-regiment. Gaarne had hij, geheel en al, willen weten hoe het proces der verandering van gemoed, ideeën, begrippen zelfs, zich had ontwikkeld in dezen Lipariër, die genaturalizeerd, had gediend in Duitschland, en daarna weêr terug was gekeerd in zijn vaderland.

Het vage, wat hij ervan wist, nevelde onduidelijk voor zijne oogen... Toch werd de stem van den keizer buigzamer, werden zijne woorden minder stroef, minder hoog, scheen een lossere ommetrek zijne jonge uniform-gestalte te modelleeren in iets toegeeflijkers... Toen zette hij zich neêr en hij vroeg:

– En uwe openingsrede?

Wlenzci had haar reeds geheel in zijne gedachte. Hij stond voor den keizer, die zat in eene houding van belangstellend toeluisteren, den kanselier dicht bij hem staande, strak ziende met zijn effen blik.

Eene hoogheid van woorden scheen een vlucht te nemen door het keizerlijke kabinet, te willen naar buiten, door het hooge spiegelglas, de lucht in. In woorden trilde de hooge Idee uit, die de eenvoudigste, de edelmoedigste en de christelijkste zijn zoû dezer laatste jaren der eeuw. De rede, die het Congres zoû openen, scheen een vlucht te nemen naar een sfeer van stralende rechtvaardigheid. Othomar gevoelde eene groote ontroering. In dit oogenblik doorzag hij niet, hoeveel rhetoriek er school achter deze toespraak, die Wlenzci scheen te repeteeren voor hem, den keizer, verheven publiek; in dit oogenblik voelde hij niet, dat Wlenzci dacht: als Zijne Majesteit deze rede goedkeurt, zal zij ook haar effect doen op het Congres: àls Zijne Majesteit ze nu maar goedkeurt: de woorden zijn gewogen, gewikt; ze kan bijna niet anders luiden: ze is goed, als ze is... Maar een spontaan accent bleef trillen in elk zijner woorden; in zijn blik bleef eene hooge dweperij, die naar de blauwe lucht bleef zien. Want hij vóelde zelve voor de zaak, die hij bepleitte, maar in ieder menschelijk gevoel blijft – al is het maar een grein – gehuichel, ter wille van zichzel-

ven, ter wille der individualiteit: de onbewuste altijd-strijd, voor het eigen-ik...

Zij, de leden van het Congres, ze zouden dan gekomen zijn uit de verste landen, zij zouden elementen doen samensmelten, die men altijd als onverzoenlijk had beschouwd...:

Aan allen dan zijn broederlijke groet, op den vredebelovenden grond van Liparië...: aan allen wenschte hij toe, zich innig diep bewust te zijn, van het hooge wereldgewicht hunner taak. Krachten, die totnogtoe op zichzelf hadden gepoogd, zouden zich nu verbinden tot één ontzettende kracht, die de wereld naar het hooge doel zoû dwingen. De reeds verkregen resultaten zouden met elkaâr vergeleken worden, om te komen tot de kennis van wat de beste middelen zouden zijn, tot het bereiken der Illuzie. Een gemeenschappelijke studie der opdoemende problemen was het doel der internationale bijeenkomsten...

Zoo zouden kiezers aller landen voortaan in het oog moeten houden, dat al in niet minder dan vijftien Europeesche Parlementen een tak van de Interparlementaire Conferentie was geënt, ter wille van den Vrede; dat het de onafschiefbare plicht aller kiezers was geworden, van hunne kandidaten eene verzekering te verkrijgen hunner aansluiting bij die interparlementaire groepen; en zoo zij die aansluiting niet beoogden, hun daarvan te vragen rekenschap... Zoodra deze groepen immers talrijker van leden werden en daardoor meer invloed verkregen, zoû geene regeering weêrstand kunnen bieden aan hunne eischen: vermindering der gewapende machten, tot het einddoel toe: de geheele Europeesche ontwapening... Ja, men moest zulke krachten, die men al bezat, tellen en verzamelen voor dezen grooten oorlog tegen den Oorlog; men moest ook alle hinderpalen, die een ironisch smalende, aan de Illuzie ongeloovige tegenpartij opwierp, hinderpaal na hinderpaal voor hunne cynische oogen omverwerpen. Krachtig moest ingewerkt worden op de oorzaken, die onder de volkeren ideeën van oorlog en overwinning kiemen deden en ze nog immer als banieren omhoog doen houden. Aan overwinnaars moesten de lauweren ontrukkt worden, waarmee zij zich dachten

te bekransen... Aan kinderen werden honderdjarige vooroordeelen en noodlottige dwaalleeren ingeprent: moeders kleedden hare kinderen uit behaagzucht in mooie uniformen: lessen van geschiedenis waren aaneenschakelingen van krijgsepizoden; men meende, dat de oorlog eene noodzakelijkheid was...

Te vele menschen waren er op de wereld: periodiek moesten de bevolkingen gedecimeerd worden. Werden de legers afgeschafft, zoo zouden millioenen soldaten nog toestroomen tot de millioenen der werkelloozen. Maar werd het barbarisme van den oorlog dan gerechtvaardigd en gemotiveerd, door de vrees voor eene grootere verwarring der sociale quaestie?

Een nog ontzettender dwaalleer was deze, dat de oorlog de beschaving bevorderde. Zonder oorlog geen vooruitgang der industrie. Maar het was eene industrie van de verfijnd moorddadigste wapenen en moordtuigen...

Het was niet te ontkennen: in de laatste jaren had de groote beweging tot den Vrede al verder en verder vooruitgestuwd. De beweging was geen diletantisme meer, als zij in hare eerste jaren geweest was; groote geesten hadden haar geleid en de Vredeweging had een officieel karakter gekregen: staatslieden, zelfs hooge militairen, de pers volgden haar; souverainen merkten haar op: in naam van Zijne Majesteit, den Koning van België, was het zesde Vrede-Congres geopend geworden te Antwerpen. En nu een volgend Congres geopend werd, in de weelderige stad van het Zuiden, in het blanke Lipara, in de marmeren hallen en onder de reuzenkoepels van haar Atheneum, nu het geopend werd onder de onmiddellijke bescherming, en met geheel de sympathie van den edelen jeugdigen keizer Othomar XII, nu het geopend werd in zijn eigen Allergenadigsten naam...

Othomar hief zijne oogen snel naar Ezzera.

De Rijkskanselier hoorde toe, met zijn altijd zelfde uitdrukkingloosheid, waarachter Othomar eene sterke afkeuring ried; de keizer wist, dat Ezzera zijne moderne ideeën had tot aan een zekere grens, die hij noodlottig nooit zoû kunnen overkomen... Even ergerde Othomar het diplomatieke masker van dien stillen tegen-

stander: toen beheerschte hij zich en hij beheerschte zichzelf zoo, dat hij niet – zoo als hij eerst had willen doen - Wlenczi in de rede viel met de mededeeling, dat niet alleen het Congres in zijn keizerlijken naam geopend mocht worden, maar dat hij, de keizer, er in persoon verschijnen zoû! Zijn tact, zijn allerfijnste intuïtie zeiden hem, dat het moment om dit te zeggen, er nog niet was...

En hij luisterde verder. De oorlog was reeds een anachronisme. Een edele gedachte vaarde door het einde dezer eeuw: de oude middelen tegen geweld, waar geweld tegenover werd gesteld, waren ten ondergang gedoemd in de nieuwe opleving der zachte Christus-leere...

Geen wanhopige zelfverdediging meer! Souvereinen en staatslieden zagen het ten laatste in, dat zelfverdediging tusschen staten, aan individuen het voorbeeld gaf van zelfverdediging en dat het principe van den oorlog het zelfde principe was gebleven van den barbaarschen strijd-om-het-leven der oertijden. Het principe van den oorlog was een kiem der verrotting voor staten: staten spraken, met oorlog te voeren, zichzelf tegen, ondermijnden er meê hunne eigen ideeëlen opbouw...

Wij stonden op den drempel van een nieuw tijdperk; deze drempel zoû slechts door middel van eene ontzettende omwenteling te overschrijden zijn. Maar die omwenteling behoefde er geene te zijn van bloed en misdaad en vernietiging en anarchisme: zij zoû er eene kunnen zijn louter uit den geest, eene uit louter het alleredelste van de menschelijke gedachte, die alle vooroordeelen zoû overwinnen en triomfeeren over eeuwenlange traditie van barbarisme: Oorlog...

Over dit bloedzwarte beeld, neêrgepletterd, rees voor hunne oogen, de Illuzie, in louter licht stralende...

III

Wlenczi had uitgesproken: zijne laatste woorden schenen nog na te trillen als hoorbare atomen; de apotheoze van zijne rede vulde

nog het vertrek met glans. Toen stond Othomar op en drukte hem de hand en Ezzera ook sprak een enkel woord van waardeering.

Wlenzci was blijven staan in zijn houding van extaze, drukkende de hand van zijn soeverein, als zonder te zien, machinaal buigende tot den kanselier. Zoo zoû zijne rede luiden.

Maar de gedachte woelde hem nog door het hoofd, de woorden zwollen nog over zijn lippen; als golven welde het door zijn brein, als schuim scheen het te sidderen van af zijn nooit moeden mond. Een verrukking straalde uit zijn groote grauwe zieneroogen, die nog altijd door het spiegelglas keken naar de hooge, blauwe lucht. Betoomen kon hij zich niet meer. En maar even vaag gestreeld door den lof van zijn soeverein, door den druk van de keizerlijke vingers, sprak hij door. Zijne rede was uit, maar hij sprak door. De officieele stembuiging, die als voor de tribune zijn orgaan had voorbereid tot een luid uitspreken der heldere Liparische klanken, zonk, werd doffer, werd officieuzer, werd gewoon als in het dagelijksche leven... De oorlog, de oorlog, o – met een klank van afschuw – hij verafschuwde den oorlog, hij had den oorlog gezien, hij had gediend in het Duitsche leger, hij had '70 meêgemaakt...

Sprak hij dat woord uit: Oorlog: hij zag zijn afschuwelijk verleden voor zich, dat verleden, dat hem beoedeld had in zijn mensch-zijn en dat hij nu had afgezworen. Had hij niet gevochten – en hij was een dapper officier geweest: niemand, die het ontkennen zoû – en had hij niet, hij, als Lipariër, gevochten in het leger van het rijk, dat hij als het militairste eens hoog had gesteld, hooger dan zijn eigen land – Zijne Majesteit vergave het hem - en had hij niet verslagen, gemoord, vermoord in een extaze van bloed, in een dronkenschap van kruitdamp, in alle zijne zenuwen opgezweept door het gedonder der kanonnen? Wist hij niet wat het was, de oorlog? Had Keizer Frederik III niet zelve gezegd: 'dit bloedwerk is mij gruwbaar'? En hij noemde andere soevereinen: allen wilden den Vrede; de Czaar van Rusland, Keizer Frans Jozef, zelfs Willem II had gezegd: ik wilde, dat de Europeesche

Vrede lage in mijn hand en in mijn hand alleen: ik zoû zorgen, dat hij nooit verstoord werd...

Beroemde generalen, staatslieden, profeten, dichters, schrijvers an nu en van eeuwen her, van allen wist hij uitingen aan te halen, die zich voor den Vrede betuigden...

Zijne woorden klonken bijna nog overtuigender dan de officieele extaze van zijn welgewikte rede. Othomar hoorde ademloos toe. Maar Wlenzci sprak verder. En wat was eenvoudiger, dan een Hoogste Gerecht, een Opperste Scheidsgerecht, een Supreme Arbiter. Gingen individuen met elkaâr vechten, als zij het oneens waren, zoo was daar politie, justitie, een wet. Waarom geen Wet der Staten? Waarom geen Staten-Hof, waar souverainen, waar hooge regeeringslichamen beslissen zouden? Waarom geen, alle staten verbindende, verdragen? Waar was de onmogelijkheid, waar was de utopie, als de eerste stoot eens gegeven was? Eéns, na vijftig, na dertig, na tien jaren misschien zoû het zoo zijn: allen, die nu spotten, zouden dán de realiteit zien, de verwezenlijkte illusie kunnen tasten. Ja, waarom geen Supreme Arbiter: waarom niet Zijne Heiligheid, waarom niet vroom zijn, en eenvoudig en goed, en... waarom niet Leo XIII...

Een plotselinge schaduw, een pijn trok over Othomars gelaat. Hij klemde zijne lippen dunner. Daar was het weêr... de plotselinge zwijming in zijne ziel, als viel zijne hoge gedachte, zoo, plotseling van haar hoog standpunt in een diepen, diepen, diepen afgrond van wanhoop, van zwart, van ongeloof aan haarzelve. O! Daar was het weêr...! Wlenzci's laatste woorden hadden geklonken als met een blauwe naïveteit, met een stem als van een jong meisje; vreemd, omdat hij daar stond, zwaar, groot, met zijn majoorsfiguur, breed en militair. Vroom en eenvoudig en goed... waarom niet de Paus...? Daar was het weêr: het niet willen zien der kranke onmogelijkheid, het dwepend terugwillen naar middeneeuwen. En hij, Othomar, hij was nog een Katholiek vorst, zijn land een zeer Katholiek land... Zeker: de Paus... Ook de niet-Katholieke landen? En ook zelfs alle Katholieke rijken? Een kleine lach van minachting bedwong hij binnensmonds.

In eens schenen alle Wlenczi's vorige woorden, scheen zijn mooie openingsrede hem ontzenuwd toe, nervalooze rhetorica, waaruit geen heil te putten zoû zijn voor de wezenlijke ellende, voor het waarachtig zoo smartelijk dwaalbegrip van de wereld, dat de oorlog onvermijdelijk achtte. O, hoe hij ze niet wenschte: de(n) Vrede, de hooge tooverschoone, zilverblanke Vrede, de Vrede met haar zegen van weldaden, hoe hij niet naar ze haakte, als naar een bruid, die in een vizioen voor hem verschenen was, in een hemel van licht, in een brandpunt van zonnestrallen!

Waarom niet naar die bruid, naar die Vrede te gaan, als naar de toekomst, waarom er niet heen te gaan langs nieuwe paden, langs een moderneren weg; waarom zoo weêr terug te willen dwingen, zoo plotseling, in een plotseling onmogelijk dwaalbegrip, dat als een domme, zichzelf niet begrijpende kracht, plotseling oprameide tegen het kristallen paleis van rechtvaardigheid der eerste gedachte! Het paleis viel in scherven neêr. Die zacht-stille wanhoop, die hij zoo goed kende, verdrong zijne ziel in een nacht van duisternis, en zoo had hij zijne hand opgeheven en gezegd, mat, met een plotseling doode stem:

– Nu weet u, dat u dwaalt: wat Zijne Heiligheid betreft, hebben wij reeds meer met u van gedachte gewisseld. Het Vaticaan kan niet zijn de gerechthal der rijken...

Ja, Wlenczi wist het, hij boog. Zijne Majesteit deelde niet zijn gevoelen. Maar toch voor de hooge idee zelve was Zijne Majesteit altijd bezield, bezield in Hare edele jeugdige souvereine Hoogheid! De idee, het was de. idee... En alle kinderen moesten de idee, de hooge idee van den Vrede inademen, inzuigen met de eerste melk. Daarom, Saint-Simon had het gewild in zijne 'Réorganisation de la Société Européenne': onder één constitutioneel vorst, één gemeenschappelijk Europeesch parlement, dat de leiding der opvoeding overnam: de kinderen opgevoed in een Europeesch patriotisme, in ééne cosmopolitische gedachte: het egoïsme der naties wegsmeltende in de nieuwe verbroedering aller volkeren, die één zouden worden, ééne nationaliteit...

Othomar was langzaam terug in zijn stoel gevallen. Hij herin-

nerde zich vaag de plaats, die Wlenczi aanhaalde... Haalde Wlenczi juist aan? Eéne nationaliteit? Was het dat? Ging Wlenczi niet tever? Forceerde hij niet Saint-Simon? Hoe het ware, Othomar voelde zich Lipariër. Hij was moê van den woordenvloed van Wlenczi, van zijne altijd en altijd betuigende en overtuigende stem. Hij voelde zijne tong als verlamd, dik in zijn mond, onmachtig zijn gevoelen te verdedigen; maar hij was Lipariër. Hij was geen Duitscher en geen Engelschman, en geen verbroederde cosmopoliet, maar hij was Lipariër. Nu, trots zijn moêheid, zijne lusteloosheid, dat gevoelen te verdedigen tegen deze, in zinnen vloeiende en vloeiende, welsprekendheid, trots zijne zwakte, voelde hij zich klaar, duidelijk, intens, de spruit zijner sterke voorvaderen.

Hun bloed golfde hem door zijn aderen, hunne majesteit leefde voort in de zijne. Neen, zoo zoû hij niet tot de(n) Vrede, de zegenrijke en zilverblanke, kunnen geraken. Geene cosmopolitische scholen wilde hij in zijn rijk, opdat de kinderen zijner onderdanen verleeren zouden, dat zij Lipariërs waren...

Dit voelde hij zoo diep, en toch door dit diepe gevoel, liep, als een lichte barst, de twijfel of dat wel zoo goed was, zich zóóveel Lipariër te voelen, en misschien te weinig mensch der menschheid...

En het werd alles twijfel om hem heen. In zijne plotselinge zielezwijming, zijn wanhoopsonmacht, zijn niet kúnnen meêgaan met wat Wlenczi onvermijdelijk achtte, twijfelde hij aan de Idee, aan de Toekomst, aan den Vrede. Twijfelde hij aan zichzelf, aan Wlenczi, aan het Congres. Waarvoor? Alles was te vergeefs! De mensch en wisten niet, konden niet, voelden niet... Nu ja, er zoû geschreven worden en gesproken, rede's zouden weêrgalmen onder den koepel van het Atheneum: het Congres zoû plaats hebben. Maar wat, hoe? Het zoû niets geven. Het zoû niets voortbrengen. Het zoû geen pas verder voeren. Het zoû een congres zijn: er waren er zoovele...

Wlenczi scheen uitgesproken. Hij stond nog voor den keizer, die daar zat, in den stoel bij zijne schrijftafel. Toen, in Othomars

moede hersenen voelde hij, dat hij hem moest laten gaan. En den kanselier ook.

Hij stond op, zocht zijne woorden van afscheid. En toen, in die moede hersenen, waar de wanhoop der ontgoocheling zwol en zwol, herinnerde hij zich, dat hij nog iets te zeggen had, aan Wlenzci.

Daarom drukte hij zijne hand, en hij zeide, eenvoudig, met die matte stem, die men kende:

– Wij danken u, wij danken u zeer... Dit wilde ik u nog zeggen...

Hij draalde even: toen vervolgde hij: – Wij nemen ons voor in persoon bij de opening van het Congres tegenwoordig te zijn, met ons Ministerie en onzen Staatsraad...

Voor Wlenzci's oogen scheen het te bliksemen. Hij was op deze allerhoogste verrassing niet voorbereid. Zijn, van veel spreken, rood gezicht gloorde heftig op: de woorden van zijn jongen keizer straalden voor zijne oogen als sterren.

– Majesteit!! riep hij in niet betoombare vervoering uit; eene wijde blijdschap huiverde door zijne stem, in vervoering van vreugde gloeide zijn roode kop.

– Wij geven u verlof ons besluit te melden aan het officieele orgaan van den Internationalen Vrede-bond, vervolgde Othomar; en..., licht buigende tot den kanselier:

– En in de Staatscourant.

Zijne stem zakte geheel en al.

De beide heeren bogen, Wlenzci opgetogen, rood, glanzende. Toen liet Othomar hen gaan, beiden... Hij bleef alleen. Langzaam liet hij zich neêrvallen in den schrijfstoel.

En over zijne oogen, die naar de blauwe lucht zagen, waarheen Wlenzci in extaze gestaard had, trok een dichte wolk van weemoed, een waas van vocht, tot een traan, een enkele, neêrviel op de documenten van den internationalen Vrede-bond, op zijne tafel.

IV

Uit de Gedenkschriften van Othomar,
Keizer van Liparië

Castel Xaveria, 25 Oktober.

Morgen verlaat ik Castel Xaveria: Valérie blijft hier met onzen kleinen jongen.

Vreemd doen zulke scheidingen mij aan: hoe eenzaam voel ik mij altijd zonder mijn vrouw en zonder mijn kind.

Ja, wij hebben het leven samen opgenomen als een zware last, dien het lichter is samen te dragen.

Den weg, die machten boven ons, ons bakenden, zijn wij gegaan, en geen anderen: men kan geen anderen weg gaan dan dien men moet.

Ver van elkaâr zochten wij eens wat wij dachten, dat ons leven zoû zijn; zij, zich bouwende het tooverpaleis van een geluk: ik, zonder veel illuzie, in wanhoop zoekende naar een uitweg...

Men heeft ons tot elkaâr gebracht: zij is tot de werkelijkheid gekomen na hare verpletterde illuzie: zij, praktisch, heeft zich als eene vrouw gewijd aan haar man, aan haar kind, als eene vorstin, aan haar volk en haar land.

En ik, die gééne illuzie's had, die slechts had angst voor de toekomst, die had willen deinzen voor de dagen, die onherroepelijk omwentelden en omwentelden en nader brachten het onverbiddelijke noodlot, dat mij een kroon zoû bieden, – ik, gesterkt door haar, door haren eenvoud en hare levensberusting en hare levenskracht, ik heb mij voelen herleven; ik heb geleefd en ik, illuzie-looze! ik heb illuzie's in mij voelen ontwaken, voor het eerst, voor het éérst!

O, het was een lente van bloesems in mijne ziel! Het was een ontwaken in een rozengeoor van onbegrijpelijke dageraden, die in eens opklaarden aan den wijden hemel over mijn land! Het was een muziek der sferen, het was een hemelvaart der ziel, en in licht van witte zonnen zag ik mijne roeping wenken, die ik nog nóoit had begrepen!

Ik was kroonprins en ik zag mijn vader keizer zijn, en ik dacht, dat een keizer zijn moest als hij was, en ik wist niet, hoe ik, die niet was als hij, ooit zoû kunnen zijn: keizer. Toch, het moest en ik ben het geworden. De eerste dagen, de eerste dagen zal ik nooit vergeten! Hòe ik ze doorgemaakt heb, hòe ik heb besloten en gehandeld, hoe de teugels van mijn rijk gebleven zijn in mijne handen, ik weet het niet meer! Ik heb het nooit geweten. Heeft de Hemel toen voor mij besloten en gehandeld en geregeerd? Is er eene ontzettende wereldkracht, een onweêrhoudbare voortstuwung der dingen, een fataal machtige samenpersing der seconden, waardoor dagen, weken, maanden langzaam, langzaam voortrollen en geschieden en zich samenschakelen, zooals het moet, trots alles; is er een absoluut gebeuren, trots een relatieve onmogelijkheid? Ik was de onmogelijkheid, mijn temperament was het, geheel mijn wezen en bestaan, maar de seconden hebben zich samengeperst en er was geene seconde tusschen haar te dringen, die er niet zijn moest, en de dingen zijn voortgestuwd, en niets heeft hunne stoeve gebeurlijkheid en noodlottigheid verbroken. De Wereldorde was en is gegaan, zooals zij moest.

Toen ben ik verbaasd geweest. De maanden gingen voorbij, de dingen stuwden voort. Als ondanks mijzelfen voelde ik mij herademen. Een kalmte kwam over mij. Nevelen trokken op, en ik doorzag, wat ik doen moest. Hoe klaar werd het, hoe eenvoudig... Het had niet anders kunnen zijn. De geschiedenis van Liparië, na mijn vaders dood, had niet anders kunnen gebeuren... Dat alles is vreemd en ik weet niet of wij eens, in een later leven, boven dat verleden zullen neêrzien en dan alles zullen begrijpen, en zullen begrijpen, waarom alles goed is... Nu voel ik alleen nog maar, dàt het goed is, dat het klaar is en eenvoudig.

Dat ik keizer moest zijn.

Voel ik dat door Valérie?

Misschien.

Maar loutere waarheid is dit: toen ik mij zoo gevoeld heb, zijnde vorst van mijn land in den klaren eenvoud der Wereldorde, toen heb ik mij voelen ontwaken. Voelen ontwaken in den on-

begrijprijken dageraad aan den hemel van mijn rijk, luisterend naar den zang der sferen, ziende in glansen stralen mijne roeping! Zij, waar ik altijd aan getwijfeld had, mijne roeping, zij was daar! Zij wenkte mij toe! Ik moet het zijn: de Vorst van den Vrede, de Vorst van het Licht! Zaligheid, die ik gevoeld heb, doorstroomen mijne koude ziel, die maar vaag liefhad Liparië – misschien in een voorgevoelen van dit – zaligheid, die ik voelde, omdat illuzie's in mij ontbloeden. O, het is niet te zeggen, die weelde! Eerst nooit dat gevoeld te hebben, dat men kan hopen het allerschoonste en dan het, eensklaps, als in een ontwaken, te hopen! Voor zich te zien zijn stralende roeping! En die roeping te voelen als: te worden de gever van de hoogste weldaad aan de geheele wereld, te worden de gever van den Vrede. De Vrede geven aan de menschen, de hemel aan de aarde!

Zal het zoo zijn?

Zal het de werkelijkheid zijn of alleen blijven de rozige lucht-weêrspiegeling van mijn nieuw leven, van mijne zieleomwenteling, omdat Valérie sterk was?

Ik ben machtig, ik wil de menschen steunen met mijn macht, ik wil ze leiden naar mijn geschenk. Maar zij, zij zijn de menschen. En zij praten en denken en zoeken en dwalen: zij zijn soms als kinderen...

Dan voel ik, dat zij te veel praten, slecht denken, verkeerd zoeken en dat zij heel ver, ver dwalen, dwalen naar afgronden van onmogelijkheid. En dan, dan komen mijne bittere twijfelingen...

Nu wil ik niet aan ze denken. O, God, bedwing ze in mij, hoû mijne illuzie's onbezoedeld van hare wademen...!

Het is diep in den nacht.

Door mijn hoog venster schemert de golf van Thracyna in een zilveren verte van maneschijn. Heerlijk land, land van mijne liefde, aangebeden land,... den Vrede wil ik geven aan de wereld, maar den Vrede wil ik vooral geven aan U! Dat is mijne zwakheid als mensch...

Het is diep in den nacht. Ik heb zoeven mijn jongen gekust, terwijl hij sliep in zijn bedje. Ik zie hem morgenochtend niet meer, want wij gaan vroeg weg.

Mijn kind, mijn zoon, mijn lieveling,... voor jou heeft je vader illuzie's en zijne illuzie's zullen de goede feeën zijn, die je regeering zullen voorbereiden als de aera van het ideaal...

Eerste hoofdstuk

I

Den zes-en-twintigsten Oktober, te vijf ure namiddags, trilde Lipara van verwachting. Een bolle wind blies zwirrende wolken stof als stuivelende spiralen door de lange Station-avenue, en over de ronde Centraal-Station-plaats woei een draaikolk van lucht. Toch scheen de zon, en zelfs nog warm.

Eene zenuwachtigheid waaide als met den wind mede door de rezidentie, die, bont van vlaggen aller Europeesche natie's, over vijf minuten den keizer wachtte. Eene drukte van menschen krioelde door de stad, stroomende in de richting van het Centraal-Station, kleurig druk van vrouwen, donkerder van mannen, afloopende langs de eindelooze avenue en zij-boulevards en dan om het ronde plein zich opstellende, altijd achteruitgehouden, eerst door de maréchaussée's, dan door de zware huzaren, bar uitzierende in hunne lange groene jassen en hooge kolbakken, de forsche gelaatstrekken met lange snorren doorsneden. Schril hoog stonden de huizen, onbewogen in den nooit moeden wind; bont de winkels van uitstalling en overal vol beschreven met namen en woorden van bonte en gouden letters, reusachtige uithangborden, reclameplaten, als was de stad één reusachtig prentenboek, terwijl daarboven de muziekbladen der telefonen aeolisch sidderden in de lucht. Boven de winkels, étages na étages, gearabeskeerd met balkons, die zich als opstapelden vol menschen. Een dicht rumoer, vage symfonie van menschengegons, steeg verdoovend op. De stad was stampvol.

Nog drie minuten. De groote poorten der voorhal van het Centraal-Station slurpten files van menschen binnen, mensch na

mensch; voor het guichet der perronkaarten begon men, zenuwachtiger, te dringen: velen gaven het op kaarten te nemen, drongen terug naar het plein, wanhopig, ontstemd, altijd achteruit gehouden door de bar fronsende huzaren, die het plein ternauwernood konden vrijhouden. De rijtuigen van het Hof, de paarden licht trappelend, met lichte sidderingen over de huid, wachtten, de goudgenestelde koetsiers onbeweeglijk deftig, de zweep schuin.

Maar een rumoer, een gedrang, een naderend hoera zwol van uit het station. De keizer was aangekomen.

Als een stormslag in eene zee deinde de menigte. De huzaren drongen ze terug. De troepen presenteerden het geweer.

Uit de middenpoort van den hall, op het perron, kwam de keizer voor, omdrongen van zijne officieren. Het plein daverde van gejuich, zakdoeken wuifden. Eene ontroering sidderde door de menigte, ademhalingen gingen gauwer, oogen glinsterden.

Een vreemdeling, Franschman, lid van het Vrede-Congres, dat den volgenden dag geopend zou worden, beschouwde kalm deze emotie. Toen vroeg hij aan een officier der lanciers, naast hem staande in een der voorste rijen:

– De keizer is populair?

De officier zag hem aan. Het bloed steeg naar zijn gezicht, als was de vraag, met haar zweem van twijfel, eene beleediging.

– Zeer populair! antwoordde hij barsch, met een snellen blik, die aanstonds weêr zocht het rijtuig van zijn souverein.

Zeer populair! ja, het moest den Franschman wel treffen: het moest ieder wel treffen, die vreemdeling was. Eene dergelijke emotie, sidderende door de windbewogen residentie, kon nooit eene houding, gehuichel zijn. Maar het Fransche congreslid kon toch niet dadelijk die populariteit analyzeeren: de fluide, die om de tengere figuur van dien zeven-en-twintig-jarigen luitenant-generaal der kurassiers, die keizer van Liparië was, in liefde toeging naar zijne stad, naar zijn volk, voelde die Franschman niet, voelde geen vreemdeling. Dat was het onzichtbare mysterie der sympathie. Onzichtbaar, want uit Othomars groote jeugd – een

keizer van zijn leeftijd is jonger dan wie ook, die even oud mocht zijn – straalde voor den Franschman geen hooge majesteit. Hij zag een jong officier, met een vreemd-koel gezicht; een diep vreemde melancholie keek uit zijn kouden blik; zijn automatische groet was een beetje moê en koel.

En opgewonden wuifde het volk het rijtuig van den keizer toe, die er met twee maarschalken zat. Een paar andere rijtuigen volgden. De landauer zoû rakelings passeeren langs het Fransche congreslid. Een oogenblik dacht hij aan die onvoorzichtigheid, die keizer Oscar nooit had begaan: dat gemis van alle escorte om het keizerlijke rijtuig heen. Iedereen kon den souverain tot vlak nabij naderen... Het congreslid keurde dit niet goed, vreesde zelfs. De stad was vol, vol vreemdelingen: men wist nooit...

Toen ontblootte hij zich het hoofd, stond militair, zag eerbiedig den keizer van Liparië aan. Hij ontving terug dien zelfden koelen automatischen groet. Maar hij had Othomar gezien in de oogen...

- Het is vreemd, dacht hij; ik, volbloed Republikein...

En toen het rijtuig voorbij was, zeide hij tot den officier naast zich, met zijne beleefdheid, in zijne beleefde taal, glimlachend:

- Ik zie nu – al ben ik vreemdeling, – dat de keizer niet anders dan populair zijn kan...

De officier, die weinig Fransch sprak, stotterde, glimlachend ook, een antwoord, dat verloren ging...

Over het Stationplein, waar de menigte niet meer betoomd werd, stroomde het zwart den keizer achterna...

II

Stroomde het zwart door de Imperiaal-avenue, wit van groote paleizen, langs het Paleis der Parleumenten, de Opera, het Atheneum, naar het Imperiaal, om den keizer nog eens te zien op het balkon.

Tusschen de Opera en het Imperiaal, tusschen de vele monu-

mentale huizingen, was het kleine hôtél Zanti. Een groot balkon met verguld hek vereenigde de deurvensters der eerste étage. Toen de keizer naderde, trad een gezelschap op het balkon: de prinses Vera Zanti was in het midden. Het waren vier, vijf dames; het waren meerendeel heeren, leden van het Congres. De prinses Vera Zanti was eene groote ijveraarster voor den Universeelen Vrede.

Toen zij verscheen, te midden van hare kleine hofhouding, gingen van vele balkons vele oogen naar haar toe. Zij wist dat, zij voelde dat, zij was daar reeds eenigen tijd aan gewoon. De hulde streelde haar lichtjes, als iets, dat maar weinig telt, maar dat toch onmisbaar is. Zonder den schijn er eenigen acht op te slaan, lette zij het alles op.

Zij was een tengere figuur, bijna mager, broos, klein. Zij hoestte even en voor den wind wikkelde zij zich dicht in een langen, blauwen peluche mantel, zwaar van blauw-vossebont. Mooi zilverblond haar golfde natuurlijk, met enkele vlokken over haar voorhoofd, weg naar achteren in een dikken wrong. Vreemde goudgrijze bloemenoogen, half mystiek, half sensueel, zagen groot uit, met veel onschuld, over het gewoel en, glimlachende met fijn krullende lippen, boog zij het hoofd met eene gracieuze beweging van haren langen hals, als eene bloem op haren steel, naar Wlenczi toe.

– Iedereen ziet naar u, sprak Wlenczi met een toon van compliment.

Zij hield haar hoofd zoo naar hem toe en zeide, met haren glimlach:

– Ik weet het...

- En streelt u dat?

Nu richtte zij hare vreemde oogen op de zijne.

– Denkt u dan, dat een vrouw àltijd ijdel is, zelfs op den vooravond van zoo een grooten dag als morgen? Neen, het streelt mij niet. Ik heb nu ernstiger ideeën in mijn hoofd. Daar komt de keizer...

De oogen der balkons waren van de prinses naar Othomar

gedraaid en Wlenczi vond, dat zij een goed oogenblik koos om zijn aandacht op den keizer te vestigen.

De landauer naderde; van de balkons wuifden de zakdoeken, klonk een voornaam gejuich: een bloemenregen daalde neêr. De keizer keek op, groette, dankte, een zachten trek om de lippen.

- De korf, Ella! vroeg prinses Zanti haastig.

Een jong meisje, Wlenczi's dochter, bracht snel den korf. Beiden wierpen zij nu de rozen neêr; toen de keizer voorbij ging, wierpen zij alle hare rozen. Er viel er eene juist in Othomars schoot: hij nam ze op en dankte er meê...

De rijtuigen gingen voorbij. Hevig woei de wind, blazende spiralen van stof in de hoogte. Over de straat werden de bloemen door den wind heengeveegd: de menigte, dringende achter de rijtuigen, vertrapte ze, geheel zwart vullende de, met stof doorwaaide, avenue.

- Kom, zei de prinses huiverende: laat ons naar binnen gaan...

III

De kamer, die zij van het balkon weêr binnentraden, was als een ruim kantoor, waarover iets strengs en mannelijks lag.

Een eikenhouten schrijftafel in het midden, bezaaid met papieren tusschen ivoren schrijfbehoeften: verder eikenhout, een rijk lederen behang, donkerroode gordijnen, donkerroode leêren stoelen, één enkel brons beeld. Er heerschte daar een edele smaak, een groote eenvoud. Het was de studeerkamer van de prinses.

Maar het bracht in verwarring, dat deze kamer de studeerkamer was juist van de prinses Zanti: het was wel haar smaak, maar geheel de studeerkamer scheen overbodig. Toch, dezen dag vóór het Congres, wilde de prinses hare bezoeken, hare invité's om den keizer te zien van het balkon, nergens anders ontvangen dan in deze kamer. Op tafel slingerden nummers van het maandelijksch orgaan van den Vrede-bond; andere Vrede-genegen bladen slingerden erbij; brochuren, filozofische en sociologische werken...

Een kleine ladder stond tegen een der boekenkasten aan.

De prinses had haar blauwen mantel afgeslagen en streek hare verwarde haren uit het gezicht. Zij droeg eenvoudigen, zwarten fluweelen japon. Dat was haar toilet voor vandaag en voor morgen: haar congrestoilet.

De gesprekken der heeren, Duitschers, Franschen, Zweden, die zich hadden gezet, terwijl de namiddagthee gediend werd, hadden een officieel karakter, als eene voorbereiding voor den dag van morgen. De prinses antwoordde hier en daar, met een welgekozen woord: eene doorzichtige diplomatie, om niet te veel te zeggen. Zij was niet geheel op de hoogte, omdat zi in drie dagen de organen van den Bond had vergeten in te zien, omdat zij den vorigen avond zelfs vergeten had de courant te lezen; het imperialistische blad, de *Heraut*. In eens, met een vagen blik van hare onschuldige bloemenoogen, sprak zij tot Ella, hare hand leggende op den arm van het jonge meisje.

– Ik heb niet gezien: zat prins Edzard in het rijtuig, dat den keizer volgde?

- Zeker, zeide Ella.

Twee, drie heeren, om de prinses, lachten.

– Arme prins van Karlskrona: u heeft hem dus niet opgemerkt?

De prinses liet zich plagen, met een zelfbewust lachje. Toen bedacht zij zich. Prins Edzard van Karlskrona zoû dien avond komen: zij had hem gezegd, dat zij alleen was. Zij wist niet wat zij doen zoû, hoe zij met hem zoû spreken. In haar nieuw levens – haar leven van mondaine vrouw, dat gevolgd was op haar dwepend jonge-meisjes-bestaan in de communistische kolonie van haren vader, Balthazar Zanti - moest zij toch wel altijd dit in het oog houden: te overdenken. De prins mocht haar niet verrassen. Maar het was ook altijd zoo druk. Er was ook altijd iets. Ze had nauwelijks *tijd* te overdenken... En de heeren congresleden begonnen haar te vervelen. Zij hadden nu den keizer gezien: waarom gingen ze niet weg. En integendeel: ze installeerden zich, ze omringden Wlenzci, in drukke woordenwisseling.

De prinses zuchtte. Het Congres verveelde haar al, vóór het

plaats vond. Die voorbereidingen ook duurden zoo lang,. Zoo lang. Maanden nu reeds hoorde zij van het Congres. Al die voor-bereidingen bij te houden was eene heele studie. Lipara moest na het Congres nu eens iets anders vinden dan dien eeuwigen Vrede. De keizer zoû nu wel voor den Vrede zorgen. Dat de Vrede in de mode was, het topic der hofgesprekken, dat iedere mondaine vrouw op dit oogenblik dwepen moest met den Vrede – begon een beetje vervelend te worden. En terwijl zij de groep heeren om Wlenzci hoorde spreken over internationale verdragen van scheidsgerecht, dacht zij na wat men zoû kunnen nemen na den Vrede. Een groot feest bijvoorbeeld, een verblindend mooi feest: de opbrengst kon desnoods in de kas van den Liparischen Vrededebond gestort worden, voor de propaganda... Een groot feest... Maar wat? Geen fancy-fair, geen bal. Een prachtige garden-party. Maar waar? Haar tuin was te klein. Op een grasveld menuetten - of liever een herdersdans, dansen in Watteau-toiletten. Dat zoû allerliefst zijn, en dan met een kudde mooie schapen erbij, met roze linten om den hals...

– Ella, Ella?

– Wat is er, Excellentie?

– Wat denk je van een garden-party: ik meen, een herdersdans, met schapen erbij...

Zij trok het jonge meisje bij zich op een rooden leêren rustbank en zij legde haar plan uit. De andere dames, vreemdelingen, vrouwen van congresleden, waren verlaten tusschen de groep der heeren en tusschen den intimen, in Liparisch gefluisterden, dialoog van de prinses en Ella Wlenzci. De prinses zag het, maar zij was gastvrouw zooals zij dat verkoos. Die dames hadden een burgerlijk element: in Berlijn kwamen zij niet aan het Hof, in Parijs niet aan het Elysée... Ze bekende het zich ronduit: ze had den tact verloren zoo een element bezig te houden.

– Na het Congres, Excellentie?

– Ja natuurlijk, nadat alles afgeloopen is. Ik heb platen van Watteau-costumen. Blijf bij me dineeren, dan kunnen wij ze van avond inzien. Of neen, neen... van avond niet. Ik wacht nog

heeren: de prins van Karlskrona komt ook nog... voor het Congres. En dan ga ik misschien naar de receptie van de markiezin. Kan je morgenochtend komen...? Och neen, het is waar: het Congres wordt om twaalf uur geopend... Het leven is druk, Ella. Morgenavond het bal in het Stede-paleis. Overmorgen... ik weet het niet meer. Het zal onmogelijk gaan, Ella. We zullen het inzien van de platen moeten uitstellen tot na het Congres. Maar laat er intusschen eens je gedachten over gaan...?

Het meisje, lachende, beloofde. De prinses, betooverend van gratie, maar wat vreemd streng in haar zwart fluweel, dat niet de stof was voor hare bijna breekbare fijnheid, richtte zich tot de andere dames, met wie ze medelijden kreeg. Eindelijk: de heeren namen afscheid. Adieu, tot morgen, den grooten dag: in het Atheneum.

– Adieu Ella, zal je er heusch aan denken?

– Waaraan? vroeg Wlenzci naïf, denkende aan het Congres.

– Niets, niets, lachte de prinses; een geheimpje...

Toen de prinses alleen was, zuchtte zij diep, van verlichting, wierp ze zich neêr in een stoel. Maar ze stond dadelijk op. Deze kamer hier verveelde haar. En het studeervertrek – vol slingerende documenten en tijdschriften – in verwarring achter zich latende, ging zij door een corridor naar hare kleedkamer. De corridor dier eerste étage zag over een lage balustrade heen in den grooten hall beneden, waarop, slechts vijf trappen hooger, de salons en zitkamers uitkwamen.

In den corridor ontmoette de prinses hare tante, eene arme bloedverwante, die met haar woonde, en zoowel hare huishoudster als hare chaperone was.

– Eten we vanmiddag alleen, kindje?

– Ja, tante, alleen. De prins komt pas van avond. Laat u in godsnaam dien rommel in de studeerkamer opruimen.

– Ja, kindje...

De prinses ging verder, hare kleedkamer in. Ze belde hare kamenier en zelve reeds begon zij haar congresjapon los te haken. Hè, dat stijve, gebaleineerde tailor-made fluweel: ze stikte er in.

– Geef me in godsnaam mijn witten peignoir, Caroline...

Met een wellust wikkelde zij zich in de soupele zijdige stof, in de lange, slappe kanten; met verrukking speelden hare vingers aande witte zijden kwasten der cordelière.

– Ik blijf zoo, Caroline; na den eten zal ik me verkleeden. Je kan weggaan.

Met een kreet van genot wierp de prinses zich voor het groote haardvuur van reusachtige blokken, op een bank, waarover een sneeuwen ijsbeerenvel lag en ze schuurde zich in het ruige vel; toen zag zij naar zich in den spiegel. Het was een kolossale drievoudige staande spiegel, waartusschen een paar palmen stonden in de voegen, zoodat de prinses zich omlijst zoû zien in groen. Zoo een oogenblik was wellust. In zoo een oogenblik kon zij overdenken. Eene mondaine moest zijn diplomatisch. Hoe zoû zij den prins ontvangen dien avond. Ze was in een grooten tweestrijd, nu zij over den prins dacht. Naast den jongen tweeen-twintigjarigen prins rees de figuur van haar man. Van haar man, die niet haar man was. Een wrevel trok over haar fijn gelaat. Het was ook zoo een vervelende toestand: het was de bêtise geweest van haar leven, van hare jonge-meisjes-dweperij. Het was jaren geleden geweest, in de communistische kolonie van haar vader, Balthazar Zanti. Zij had hun kasteel in Vaza, waar haar vader haar rustig wilde hebben, verzorgende hare zwakke gezondheid, verlaten en zij was haar vader gevolgd in de kolonie. Zij had dit gedaan, denkende aan een roeping, voelende een adeldom in hare ziel, zich toegevend aan haren spontanen drang. Met hart en ziel was ze communiste geweest, had zij zich gewijd aan plebejers. Met hart en ziel had zij aangehangen haar vaders leerstellingen. In eene verrukking was zij volgens de communistische leer van haar vader – niet volgens de Liparische wet – gehuwd met hem, Melena, een socialist. Enkele maanden had zij gemeend het geluk, de waarheid gevonden te hebben. Bij het wisselen der hooge woorden, der stralende utopieën waren die maanden voorbijgegaan, als perioden van extaze. Toen... toen was haar vader verbannen. Kort daarop was hij gestorven in het

buitenland. Zijn ontzaglijk fortuin scheen als geheel verzwolgen in zijn communisme. De kolonie spatte uiteen bijna met een oproer harer leden. Vera bevond zich alleen op de wereld met Melena. Daarop was haar zoon geboren, ze had hem Balthazar genoemd. Een tijd van ellende en niet weten en zoeken hare plaats in het leven, in de wereld was gevolgd...

Ze bekende het zich met een trotsch gevoel: ze had tact gehad: grooten tact. Alleen een vrouw kon dien tact uitoefenen om haar leven zoo te reorganizeeren. De extaze der utopieën was gedaan en ze had met Melena gesproken. Ze moesten scheiden, van elkander gaan – volgens de eigene leer der commune -: ze hielden niet meer van elkaâr, hun kind bleef bij haar: het kind bleef bij de moeder. Zij zoû de zaken haars vaders nazien. En als het kon, zoû zij Melena een jaargeld geven.

Hij, Melena, verlangde naar Parijs, geheel opgezweept tot het anarchisme; zij zoû liever naar Liparië pogen terug te gaan. Hare ideeën ook waren veranderd, ze was moê van communisme en socialisme: het verveelde haar.

En toen, voor het eerst heel intens, – voelde ze, dat als iets haar verveelde, ze het onmogelijk meer doen kon. De verveling was als een ziekelijk gif, dat haar ontzenuwen zoû, telkens en telkens. En in een praktischen aanval, – praktijk had zij iederen dag aangeleerd in de kolonie – zag zij de zaken van haar vader na. Ze vielen haar meê. Het eenmaal ontzaglijke fortuin van Balthazar Zanti was wel niet meer de macht van millioenen, die, zelve kapitaal, gevochten had tegen kapitalisme, maar, na eene zuivering en schikking, bleven er enkele tonnen van over. Vera herademde: voor een totale ruïne behoefde zij niet meer te vreezen. En nu, nu zoû ze praktisch zijn, zeer praktisch. Zij verkocht het kasteel in Vaza, dat vlak lag bij Castel Vaza: het historische kasteel der hertogen van Yemena en graven van Vaza. Zij verkocht er kostbare antiquiteiten uit, meubels en gobelins en juweelen, voor zoover ze gespaard waren gebleven door haar vader. En zoo, op een mooien morgen, bespeurde zij, dat zij was een gracieus, jong vrouwtje van eene morbide schoonheid, met een aardig kapitaal.

Zij was toen in Weenen. Zij begaf zich naar den Liparischen ambassadeur en liet zich aandienen als Hare Excellentie, de prinses Zanti, en de titel, dien zij voor het eerst aannam, streefde haar en stond haar goed als een nieuwe japon. Lang sprak zij met den gezant. Het gevolg van dit gesprek was een verzoek om gratie van de prinses Zanti aan keizer Othomar: de jonge prinses, na den dood van haar vader, smachtte terug naar Liparië, waaruit zij met haar vader verbannen was.

De gratie werd verleend. Als een toilet, dat gesleten was of ouderwetsch was geworden, wierp de prinses alle haar vaders theorieën van zich af. Toen zij in haren spoorcoupé de Liparische grenzen overging, toen zij aankwam te Altara, was zij herboren als in eene andere vrouw: jonger, mooier, verleidelijker, vrouwelijker. Nooit werd metamorfoze handiger en bevalliger volvoerd. In Altara zocht zij hare arme tante op, deed haar het voorstel haar te chaperoneeren in Lipara. Zij was nog zoo jong en zij had een kind, van vier jaren oud, geboren buiten de Liparische wet.

Een plan was rijper en rijper in haar brein geworden. Ze was nu de prinses Zanti: ze droeg een der historische namen van Liparië. En haar plan was, te worden in Lipara, met dien naam, een nieuwe ster aan den mondainen hemel der residentie. Dat zoû niet gemakkelijk gaan, maar als zij wilde – en het haar niet verveelde - had de prinses Zanti een taaie energie.

Zij begon met een klein, modern hôtél te huren, allerliefst gelegen in de Imperiaal-avenue, in de onmiddellijke nabijheid van het paleis. Dat was coquet, hoogst elegant en zij berekende nu haren train-de-vie. Dat was een moeilijke berekening, maar het ging. Zij had nog hare eigen diamanten, waaronder nog een paar familie-juweelen: onder een anderen naam liet zij die verkoopen in Londen en bestelde er een paar parures van valsche steenen. Zij hield een coupé en een victoria, en maandpaarden. Weinig bedienden, en tante moest goed opletten: ze mocht geen florijn verspillen.

Vera's aangeboren smaak deed haar het kleine hôtél inrichten met een wondervolle bevalligheid. Toen men in de groote wereld

wist, dat daar de prinses Zanti woonde, zag de groote wereld naar dat coquette hôtél met een glimlach van interest. De naam was oud en het verleden van Balthazar Zanti gaf een achtergrond van belang wekkendheid aan het kleine hôtél. De arme prinses, tener, zwak, verbannen, meêgesleept door dien ouden communist in de modder, in het plebs.

De arme prinses vroeg audientie aan bij de keizerin Valérie, verscheen daarna op den Handkus der keizerin. Dat was eene groote emotie. Kort daarop werd zij uitgenoodigd op een Hofbal. Dat was eene nog grootere emotie. Dit bal zoû beslissen over haar verder leven. Dit bal mocht voor haar geen échec zijn.

Het bal was geen échec voor de prinses Zanti. Geniussen schenen haar verder leven te willen leiden langs de voorname paden van het 'groote' leven, na dat, tegen haar temperament in geleefd bestaan in obscuriteit, dat gedweep alleen nog haar vermocht had te doen dragen.

IV

Ja, zulk een oogenblik was wellust. Die kleedkamer was meer haar eigen element dan dat studeervertrek het was; de molligheid van deze kamer was meer de natuurlijke omgeving voor Vera's morbide tenerheid dan de strengheid van het studeervertrek. Deze kamer was langwerpig; tusschen twee zeer groote spiegelramen, die over de Imperiaal-avenue uitzagen tot aan het Operaplein toe, was een hooge, gebeeldhouwde wit marmeren schouw: de blokken brandden er - trots Oktober - al hoog met lange vuurtongen als van heraldische beesten. Het toilet was als een altaar van vrouwelijkheid; de drievoudige spiegel kaatste telkens hoeken weêr: eene zijde van het vertrek was geheel ingenomen door een lange garderobe van satijnhout.

Het was donker geworden: buiten liepen de lichten der lantarens weg naar een geschitter van licht: het Opera-plein met zijn tallooze ornamentieke kandelabers; binnen glimpten de vuurton-

gen in weêrschijningen over de molligheid der kamer, over de sneeuwen ijsbeerenhuid, waarop de prinses lag te droomen. Zelig lag zij, een glimlach in de hoekjes van hare lippen. Ze was tevreden over zichzelf en deze tevredenheid hield haar ziel in een luchtig evenwicht. Melena was voor het oogenblik vergeten. De onwettige geboorte van haar zoon ook. Zij wiegelde alleen, als in een spel, tusschen deze gedachten:

- Hoe zal ik den prins ontvangen? In een robe-d'intérieur en in de Turksche kamer, intiem; of gedecolleteerd en in den kleinen salon Louis XV...

En dat wist ze nog niet en dat was een weifeling van keuze, die aangenaam was in het schemerduister, waardoor de blokkenschijnsels opspeelden.

Zij was bang voor de intimiteit van de Turksche kamer en de robe-d'intérieur: de kleine salon lachte haar meer toe, om de meerdere etiquette, die dit vertrek zoû eischen, maar ze was ook een beetje moê en dan was een robe-d'intérieur gezelliger... Ze wist nog niet. In alle geval, ze behoefde nog niet te beslissen.

Ze lag zoo heerlijk, zoo rustig - vergetende het Congres - en ze was een beetje wrevelig, toen men haar zeggen kwam, dat het diner wachtte. Ze kon niet besluiten dadelijk op te staan uit haar ijsbeerenhuid: dat was bepaald een strijd... Daarom stond zij met een ruk op en hare kanten en kwasten toch nog prettig om zich heen trekkende, ging zij naar beneden.

Een dubbele trap voerde naar den hall, een tweede omgang met balustrade bracht naar de woonkamers der prinses. Daar was de Turksche kamer, met een open terras, een Japansch boudoirtje, een dichte serre, en een kleine eetkamer met hooge lambrizeering van eikenhout. Tante wachtte er haar reeds met Balthazar. Zij had den jongen den geheelen middag niet gezien en nu kuste zij hem luchtig op zijn ronden bol. Aan tafel voelde zij een beetje nog dien wrevel van tegen haar zin te zijn verjaagd uit haar ijsbeerenvel. Hare oogen knipten, een frons rimpelde nu en dan haar voorhoofd. Tante had een ongelukkig woord en vroeg naar Wlenczi... Zij bedwong zich echter nog en sprak van Ella en haar plan van

een herdersdans: misschien in den tuin van het Rijkskanselarijpaleis bij de markiezin van Ezzera? Maar daar was ook geen groot gazon en een groot gazon was mooi, met een achtergrond van geboomte, dat wegschoot.

Hoe zoû zij aan schapen kunnen komen: mooie, jonge, schoone schaapjes? Was het de tijd van lammeren? Tante wist het niet precies, een beetje in de war, nog altijd bij het Congres en nog lang niet bij de lammeren. Tante moest eens aan den slager vragen, of hij lammeren kon leveren...

Toen viel Vera's blik op het tafellaken.

- Maar tante...

- Wat is er, kindje?

- Wat beteekent het, dat u een fijn damasten tafellaken geeft, als er niemand is?!

Hare stem klonk driftig, wrevelig, gecrispeerd. Het gaf ook niet of zij zuinig was: er werd altijd door verspild, getast aan het kapitaal. Tante werd verlegen. Tante beweerde, dat het een tafellaken was, dat al een paar keer gebruikt was en dat nog schoon genoeg was voor nu... Maar de prinses zag bleek van woede, drift.

- U weet, dat ik het niet wil hebben! uitte zij heesch. U weet, dat ik het niet wil.

Laat het, alsjeblief, niet weer gebeuren...!

Hare bloemenoogen vlamden, zij sidderde. Hare vingers trilden toen zij haar glas wijn aan de lippen bracht. Het diner ging in eene pijnlijke stilte voorbij: de kleine Balthazar zat stil, onverschillig en at. Als hij zijn vork verkeerd hield, tikte de prinses hem nerveus op de vingers.

V

Toen Vera na het diner had uitgerust en zich daarna gekleed had, kwam haar evenwicht terug. Met haar glimlach van heimlijke gedachten, ging zij langs de balustrades der corridors, de trap af, en naar den anderen vleugel van het huis. Daar was een groote zaal, eetzaal of danszaal; daar waren twee salons, Louis xv en

Empire, een serre met een bassin van water in het schemergroen der planten, en een fumoir.

In den salon Louis xv ontving de prinses formeeler dan in haar Turksche kamer. Met het licht geelroze zijden behang, tusschen, fijne stijlkrullen en het treille-werk in mat zilver met helderder opwerkingen, smolt het ameubelement geheel in stijl en nuance samen: een enkel rococo-ornament gaf hier, daar, een relief... De kroon was niet aangestoken en alleen twee staande lampen verlichtten het vertrek en hielden de serre in schaduw, waar het zachte kletteren van den fonteinstraal in het bassin, als muziek, droppelende in één toon, klonk...

Met haar glimlach ging de prinses op en neêr. Uitgerust, los van het Congres op dit oogenblik, had zij haar mooien avond. Zij was heel blank, heel fijn, heel broos, met een etherische zachtheid in de morbide gratie harer tengerte; zij smolt samen met de geelroze tinten van het vertrek in haar zacht roze moiré, dat niet te zwaar was, maar eerder soupel zijg als fantaziestof en waarover lange écharpes van roze gaze-de-lys, vallende van de schouders los tot den grond, eene wazigheid gaven, die de nog te zware plooiën uitwischte. Hare schouders waren tenger, bijna niet gevuld genoeg, maar de lijnen, waarmeê haar kwijnend hoofd zich op die schouders hief, als een te zware bloem op een steel, waren als eene stille melodie van smachting. Zij droeg geen enkel juweel en haar dik zilverblond haar was als altijd eenvoudig met een paar losse vlokken weggestreken langs haar voorhoofd in een zwaren wrong naar achteren.

Zij was dit oogenblik van afwachting gelukkig zooals zij dit kon en verlangde. Wachtende den prins van Karlskrona, stil gaande door den salon, dacht zij aan haar vroeger leven en aan nu. En ze was verbaasd over zichzelf, over haar tact, over haar praktischheid, waarmeê ze het juiste tijdstip gekozen had om de débâcle van communisme haars vaders te verlaten en zich te herscheppen in het bekoorlijke wezen, dat zij nu was. Het was haar meêgelopen. De Liparische sociéteit, de hofcôterie had haar opgenomen en, om haar ouden naam, haar kind zelfs over het hoofd

gezien. Zij wilde op het oogenblik niet aan dit kind denken. Zij was te gelukkig. Zij was een vrouw, die haar egoïsme als een alleraanvalligste kwaliteit droeg.

In deze stemming hield zij zich tot de hofmeester de deuren opende en aankondigde:

- Zijne Koninklijke Hoogheid, de Prins van Karlskrona.

De jonge prins trad binnen. Hij was twee-en-twintig jaar, maar hij zag er ouder uit, blond, voornaam, heel gedistingueerd, met fijne handen en met zeer flauwe blauwe oogen als een blauw, dat geheel verschoten was. Hij droeg een grijzen rok en zwart satijnen korten broek, in zijn knoopsgat een boeketje groote witte Liparische violen in plaats van een ridderorde. Hij zag er uit als een piepjong mensch-van-de-wereld, een gommeux en hij had in het geheel niets koninklijks over zich.

- Hier, en niet in de Turksche kamer?

Een verwijt klomk in zijn stem-van-de-wereld, terwijl hij over de hand van de prinses boog en ze kuste op den pols.

- Neen, niet in de Turksche kamer, coquetteerde zij, schuddend met haar kopje. Uwe Hoogheid heeft zich verleden niet netjes gedragen in de Turksche kamer...

Eenige scherts volgde, terwijl zij gingen zitten op de chaiselongue, waarachter, tusschen palmen, de staande lamp haar, in kant gesluierd, licht scheen.

Prins Edzard van Karlskrona was de zoon van een zuster van keizer Oscar, en van een Gothlandschen prins, neef van koning Siegfried van Gothland. Sedert een jaar woonde de prins op onophoudelijken aandrang van zijne ouders in Liparië: sedert een jaar sprak hij Liparisch, te vergeefs zijn te breed Gothlandsch accent pogende te spitsen. Hij nam in het keizerrijk de eenigszins scheeve en lastige positie in van een mogelijken erfprins. De twee kinderen der aartshertogin van Karinthië waren na een treurig, kort verloop gestorven. De kinderen der prinses Thera, nu kroonprinses van een naburig rijk, waren uitgesloten van de opvolging in Liparië. Mocht de kleine hertog van Xara komen te vallen, en mocht den keizer en der keizerin geen andere kinderen

geboren worden, zoo kwam de kroon van Liparië aan prins Edzard. De mogelijkheid was vaag, maar zij was er.

Maar vreemd was het - en niemand, die het doen kon - en Othomar evenmin - in dien jongen gommeux te zien een mogelijk keizer van Liparië.

Prins Edzard scheen weinig na te denken over het lastige van zijn positie; glimlachend, aardig, mondain, ging hij dwars door alle lastigheid heen, ze heelemaal niet opmerkende. Hij vond Lipara een verrukkelijke stad en gaf hoog de voorkeur aan ze boven Gothaborgen, Gothlands hoofdstad. Dat hij ooit keizer zoû kunnen worden, het kwam nooit tot hem door. Hij verlangde er ook niets naar. Zooals het nu was, was het aardig. Als Othomar hem vroeg een tentoonstelling te openen, een steen te leggen, omdat hijzelve het te druk had, vond Edzard dat een occupatie: hij passeerde er een middag meê. Des avonds bewoog hij zich in de frivolste coterie der hofkringen en verder was hij een viveur, die soms zijn jonge jaren wat forceerde, en 's morgens dikwijls hoofdpijn had. Die hoofdpijn trok in den middag op en dan was prins Edzard een allerbeminnelijkst jongmensch. Hij liep de recepties en soirées-dansantes der mondaines af, was heel gul met zijne koninklijkheid en dineerde, waar men hem vroeg, eenvoudig een kaartje pousseerend, zelden in uniform, zelden bestarrelt met zijn orden, en de voorkeur gevende aan een boutonnière. Hij maakte volstrekt geen onaangenamen indruk als uitgaand jongmensch, maar als mogelijk erfprins was hij een nul, en toch, als hij geen nul geweest was als zoodanig, had hij misschien niet zoo gezellig zijn tijd doorgebracht in Lipara.

VI

In de geelroze Louis xv-schemeringen van den kleinen salon, ontsprong tusschen henbeiden een factice geflirt, als een spel van licht vuur, roze vuur, met korte roze knetteringetjes. Bij beiden verborg dit spel het dorst mogelijke gevoel: ijdelheid. Bij beiden

was het ijdelheid, en daaruit sproot misschien de affiniteit, die zij sympathie misnoemden. Bij de prinses was het de ijdelheid, dat de prins van Karlskrona haar sedert een paar maanden het hof maakte, in het Fransch, in het Liparisch, met bloemen, met juweelen en waaiers, met kostbare satijnen bonbonnières: was het de ijdelheid, dat dit hofgemaak het topic was der praatjes van hunnen kring. Zij zag, dat door al de bloemetjes-taal van den koninklijken gomraeux duidelijk en eenvoudig-weg sprak het verlangen: haar te hebben. Wat zij misschien niet geheel doorzag was, dat dit verlangen van den prins geheel zonder passie was - zij was zijn type niet en hij hield van groote, zware vrouwen of meer nog, van kleine, mollige - wat zij niet doorzag was, dat dit verlangen uit niets sproot, dan - bij hem ook - ijdelheid. Zij was op dit oogenblik de meest uitschitterende vrouw van hunne kringen: glorie van wereldschheid, die misschien het kortst duurt van alle glorie's. Zoo is het met brillanten: ze schitteren eene seconde het meest, daar waar het meeste licht op ze valt. En zijne ijdelheid was te bezitten die meest uitschitterende vrouw. En dat was alles: alleen deze dorheid was tusschen hen, in dat coquette décor, tusschen hun beider groote jeugd. In de dorre koude van hunne zielen kweekten zij, bijna nog kinderen - als achter serreglas - een bleeke bloem, zonder geur...

Zij stond op, afwerend zijne handen: hij liep haar achterna, smeekend... Waarom gaf ze niet toe? Eenvoudig, omdat ze wel het hof gemaakt wilde worden, maar omdat zij verder: een man bij zich, vervelend vond. Als jong meisje, dweepziek, huwende volgens haar vaders leer, had zij zich gegeven: zij wist nu wat dat was, zich geven: zij had er niet veel plezier in. Zij voelde wel, dat er nuances waren in: zich te geven, maar hoe afwisselend die ook konden zijn, de handeling zelve vond zij altijd een corvée: iets verkeerd in de inrichting der natuur. En dat was nu haar groote strijd: tusschen hare ijdelheid, die zou willen toestaan en tusschen haar egoïsme, dat haar altijd verhinderde toe te staan, als zij het vervelend vond.

Neen, neen, niet verder... Ze werd een oogenblik boos: het

egoïsme overwon. Hij, hij had wel een element van viveur in zich, maar een geweldenaar was hij niet. Er zoo om vechten, kon hij niet. Haar woest te overmeesteren was niet in zijn temperament. En hij schikte zich dus: hij verontschuldigde zich steeds met den zelfden flirttoon, terwijl zij nog voor hem stond in een gracieus gebaar van op een afstand houden, met licht gebogen armen. Het was of zij een Fransch komediestukje speelden: misschien dachten zij er wel aan een: in hunne intonatie's kwam een tooneelaccent. Toen keken zij elkander aan, éene seconde oprecht elkander ziende tot binnen in hunne gedachte. Zij glimlachten, alsof zij elkaar bekenden komedie te spelen. En als kinderen die nu iets anders willen verzinnen, gingen zij weêr zitten, op de chaise-longue. Zij zwegen even. Hij glimlachte steeds; zij schudde haar hoofd, afkeurend, om hun stilzwijgen te vullen... Toen hief hij zijne hand naar een der palmladeren:

- Kijk... er komen zwarte punten aan: hoe jammer... zeide hij.

- Ja, antwoordde zij; de tuinman heeft vergeten de bladeren te punten.

Dit zeggende zagen zij elkaâr in de oogen, en toen, toen barstten zij beiden uit in een fou-rire. Zij wisten niet, waarom, maar hunne nuchterheid werd hunzelve te sterk en zij lachten, en lachten, en konden zich niet betoemen. Zij wierp zich achterover in de chaise-longue, haar zakdoek wringende voor haar mond, met een dolle pret.

- Laat mij ze punten: geef mij een schaar, sprak hij, als was dat een sublieme ingeving.

Zij vond een schaaftje slingeren en nu hadden zij een groot plezier. Op hunne knieën, beiden op de chaise-longue, deden zij wat de tuinman vergeten had. Zij hield de groote bladeren, als uitgestrekte groene handen op, toonde hem de punten en hij fatsoeneerde ze als nagels, delicaat afknippende de verdorde uiteinden. Het was een eenig amuzement. De kleine chaise-longue kraakte onder hun beider gekniel, terwijl zij de handen hieven naar de bladeren. De hoogste kon hij niet bereiken...

- Die zal ik knippen, sprak zij.

Ze wierp hare schoentjes uit, sprong op de chaise-longue en, hare voetjes in zijden kousen diep drukkende in het geelroze damast, poogde zij de punten der bladeren naar zich toe te trekken.

- Pas op... zeide hij, toen zij wankelde.
- Steun me dan...

Hij hield haar nu vast met beide handen, om haar middel. Zij stonden er gracieus als een schilderijtje. De twee schoentjes lagen uitgeslingerd, op den grond.

VII

Toen werd er geklopt.

Vlug sprong ze van de bank. Ze wilde niet te lang wachten met 'binnen' te zeggen: dat was te gek. En,

- Binnen! riep ze, vlug in hare schoentjes stappend.

Een lakei kwam, met, op een blad, een kaartje. De prinses, fronsende reeds haar voorhoofd, dat de man hunne intimiteit stoorde, sidderde in al hare leden van woede, toen zij den naam op het kaartje las.

- Wat is dat? vroeg ze heesch.

Die heer verlangde uitdrukkelijk Hare Excellentie te spreken.

- Zeg..., kreet Vera met een hooge, schrille stem, alsof eene woede het timbre ervan eensklaps in flarden scheurde; zeg aan meneer Melena, dat ik op het oogenblik niet voor hem te spreken ben. Begrijp je? Zeg hem, dat ik niet voor hem te spreken ben! Dat ik *niet te spreken ben!!* krijgchte zij telkens nadrukkelijker.

Zij was onmachtig zich te beheerschen, zelfs in tegenwoordigheid van prins Edzard.

- En jij...! krijgchte zij door tegen den lakei - de man was pas bij haar in dienst - jij, jij, hoe durf jij dien meneer aandienen als ik met Zijne Hoogheid ben? Weet je dat niet, hè, weet je niet, dat ik met Zijne Hoogheid alleen wil zijn!? Kàn ik in mijn eigen huis niet ongestoord zijn, als ik niet gestoord wil worden? Zeg het dan, hoe durf jij, hoe durf jij...!

De drift ziedde naar haar brein op. Trillende greep zij den man bij zijn mouw, schudde zijn arm, hare woede sissende in zijn gezicht; en zijn zilveren blad viel hem kletterend uit de handen.

De prins was opgestaan; hij had den naam van Melena verstaan.

- Ik bid u, Excellentie, sprak hij vriendelijk, goedig; laat mij u niet storen. Als u met Melena spreken wil, trek ik me een oogenblik terug, in een andere kamer. Of ik neem afscheid van u en van avond zien wij elkaâr terug bij de markiezin van Ezzera.

- Maar ik wil niet met hem spreken!

Zij gilte het uit, schopte het zilveren blad over den grond naar den lakei toe.

- Ga weg! gilte zij met eene opzwaaiïng harer armen als om hem weg te jagen.

Zeg dien meneer, dat ik niet met hem spreken wil...

Toen, van ontzenuwing, zonk hare woede. Een angst borrelde na.

- Hoor...! riep zij terug, toen de lakei zich weg wilde maken. Loop niet dadelijk weg! Zeg hem... zeg hem, dat hij morgen terugkomt; zeg hem, dat hij morgenmiddag terugkomt, om... om vier uur...

De man boog, bang, verdween.

De prinses bleef midden in de kamer staan. Troebeler borrelde de angst op, een waas kwam over hare oogen.

- Excellentie... sprak de prins met een zachte stem: hij kwam nader, wilde haar tot kalmte brengen...

Zij barstte in snikken uit, zij viel om zijn hals, met eene wanhoop van beide hare armen. Zenuwachtig hijgde haar boezem tegen den prins aan. Hij deed haar zitten, klopte haar broederlijk de hand, bezwoer haar niet zoo te weenen...

- O, kreet zij uit, als in een overmacht van radeloosheid. Het is verschrikkelijk, het is verschrikkelijk! O, die man is verschrikkelijk! Hij is als een nachtmerrie, hij is er altijd! Hij komt altijd, als ik niet aan hem denk! Ik dacht, dat hij in Parijs was...! O, het is verschrikkelijk, het is verschrikkelijk!...

Zij liet den prins los, wierp zich achterover.

- Hij..., hij is mijn noodlot...! snikte zij door. Ik heb het gevoeld,

toen ik voor de eerste maal met hem sprak: ik kon niet anders, dan met hem spreken; ik zoû met hem gegaan zijn waar hij woû! Ik ben nu van hem los en toch, toch blijft hij mijn noodlot!

Met verwilderde oogen staarde zij in eene vage, angstige ruimte voor zich. Toen op eens begon zij te huilen als een kind, mokkend en boudeerend.

- O, waarom moet het zoo zijn! klaagde zij, terwijl zij den prins hare handen liet nemen. Waarom moet het zoo zijn! En het zal altijd zoo blijven, altijd, tot... tot het einde! Ik voel het, dat het zoo tot het einde zal blijven! O, het zal vreeslijk zijn, het Einde! En waarom, wat heb ik gedaan? Ik heb nooit iets slechts gedaan; ik heb al die plebejers van papa geholpen en ik was viesch van ze en ik hielp ze toch; en arme oude zieke vrouwen heb ik verzorgd. Maar ik kon het niet helpen, het verveelde me allemaal, en na papa's dood konden we toch niet meer samen blijven; ik weet niet precies waarom, maar het kon niet... O, Edzard, weet je waar ik soms naar verlang!? Naar een man, naar een man om me te beschermen, te beschermen in het angstige leven, me te beschermen voor hèm...!

- Maar ik... begon de prins: ik...

- O, neen, jij, jij, herhaalde de prinses wrevelig; je bent een jongen, je bent een goede lieve jongen; maar je bent een jongen... O God, God, God! Wat ben ik ongelukkig...!

De prins, met zijn flirttoon, verdedigde zich, zeide, dat hij een man was, heusch... Zij begon even te lachen: ze zag, dat een traan gevallen was op haar rozen japon, en ze zoû dien avond nog even naar de receptie van de markiezin gaan; dat huilen chiffonneerde haar zoo...

Ze zuchtte, lachte door hare laatste tranen en zuchtjes heen, zeide, dat hij stout was, dat hij haar plaagde...

- U bederft uw mooie oogen, sprak hij; en van avond moeten ze nog duizend pijlen schieten...

- Ik had niet gedacht naar de markiezin te gaan...

- Toe ga... ga voor mij, en... ga voor uzelve; het zal u goed doen uit uw gedachten te zijn, als ik weg ben...

Het laatste motief, voor haarzelve, had zekere kracht.

- Of... fluisterde prins Edzard; of willen wij blijven, hier...?
- Neen, neen, weerde zij haastig af: heusch niet, en van avond heelemaal niet!
- Wanneer dan?
- Ik weet het niet... nooit!
- Nooit?!
- Van avond heusch niet... Ik ga naar de markiezin...
- Dat zal ten minste een troost zijn voor me... Het is nu al bij half elf: zullen wij samen gaan naar de markiezin?
- Hoe kan u dat vragen, Hoogheid: neen, ga eerst, ga mij voor...

Nu drong zij hem afscheid te nemen: ja heusch, hij moest gaan. Zij, ze zoû komen na een half uur.

De prins ging, na nog laatste woorden van troost en flirteerende berusting. De prinses zag in een spiegel. Zij had een kleur, zij zag er goed uit na de emotie. Alleen streek zij de haren wat weg, en uit haar zak nam ze een ivoren doosje en ze poeierde zich met een klein kwastje.

Toen belde zij.

- De coupé nu dadelijk, en zeg aan Caroline, dat ze mijn mantel brengt...

Vlugge gedachten gingen door haar heen. Hare angst precizeerde zich. God, Melena was in Lipara! Morgen zoû het Congres geopend worden en de keizer zoû met grooten luister naar het Atheneum gaan... Een ijskoude doorrilde haar! Wat had Melena in den zin? Was hij afgezonden door een anarchistisch comité? O, dat dynamiet, waar ze zoo bang voor was, nadat ze eens in Weenen een bom had hooren ontploffen... In het buitenland mocht Melena doen wat hij wilde, maar in Lipara niet, om haar...

Zij schikte hare gedachten samen, ordende de woeling in haar brein, terwijl zij in stijgende zenuwachtigheid op haar rijtuig wachtte.

De kamenier bracht den mantel van wit broché en hermelijn.

Zij sloeg dien om; het rijtuig was daar. Ze repte zich door den hall, waar de deuren geopend waren om haar uit te laten.

– Hoor, wenkte zij den palfrenier, en zij fluisterde:

– Ik moet naar het Hoofdcommissariaat van Politie, maar gauw...

Het rijtuig raderde ijlings door de breede, lantaren verlichte, avondlevendige straten. Voor het Hoofdcommissariaat van Politie schreef de prinses eenige woordjes op hare kaart: Hare Excellentie, de Prinses Vera Zanti.

Twee minuten later, rillende in haar witten bonten mantel, sprak zij, in zijn kantoor, den hoofdcommissaris. Zij waarschuwde hem: Melena was in de stad. De commissaris dankte mevrouw de prinses, hij zoû zijne maatregelen nemen. Hij geleidde haar terug naar haar rijtuig; verlucht, glimlachend, herademend nam zij zijne hand om in te stijgen.

– Naar het Rijkskanselarij-paleis, sprak zij tot den palfrenier.

In al hare schittering van mooie interessante vrouw van de wereld trad zij binnen in de salons van de markiezin van Ezzera.

Zij danste den heelen nacht.

VIII

Den volgenden morgen, al vroeg, woei door de rezidentie, tegelijk met dien zelfden Noordewind van gisteren, de drukte van een grooten dag. Want deze opening van het Congres zoû meer beduiden, dan de opening van een congres meestal beduidt: iets huishoudelijks, iets alleen belangwekkends voor een zekere groep van samenstemmende menschen, voor eene zekere geestesrichting, wier feestvreugde de eigenlijke stad, waar zij gevierd wordt, maar nauwlijks raakt, en uit beleefdheid door een burgemeester tot officieele vreugde gestempeld wordt.

De opening van het Vrede-Congres te Lipara zoû eerstens voor de

Liparische groote wereld het begin van het winterseizoen zijn. Om het Congres was de groote wereld dit jaar vroeger dan anders van hare zomerverblijven teruggekeerd, en men miste alleen de keizerin, die met den kleinen kroonprins, op raad der doktoren,

nog niet de gelijkmatige koelte van Castel Xaveria in Xara, had willen verwisselen voor het verraderlijke Oktoberklimaat der echt vrouwelijke residentie.

De groote wereld was al te Lipara, want de Vrede was in de mode.

De hooge illusie van den jongen souverein was in de mode. Niet alleen, dat bijna alle steden van het rijk hunne Vrede-bonden hadden, hunne gedelegeerden hadden gezonden naar het Congres – zoodat de buitenlandsche gedelegeerden er eene internationale minderheid zouden zijn - maar men gaf door heel het groote keizerrijk heen: Vrede-bals, Vrede-diners, Vrede-balletten. Componisten maakten Vrede-opera's, auteurs Vrede-romans en Vrede-drama's. Men had Vrede-gezelschappen van niets dan vrouwen, Vrede-gezelschappen van kinderen. In de nationale Liparische Vrede-kas stroomde het geld. De duif met de olijvetak was het symbool, dat men aanbracht in alle versieringen, dat men vond op brievenpapier en als broches. En die mode van de groote wereld was afgedaald in alle kringen: door geheel Liparië dweepte men met den Vrede.

De opening van het Congres zoû dus geheel en al een wereldsch karakter dragen: het natuurlijk gevolg van de komst van den keizer. Deze dag zoû niets anders zijn dan de opening; de werkzaamheden van het Congres begonnen eerst den volgenden morgen. De opening zoû om twaalf uur plaats hebben; na de opening zoû de keizer zelve de congresleden welkom heeten in het Imperiaal, en een reusachtig galadiner aanbieden. De stad bood daarna aan de leden van het Congres een bal in het Stede-Paleis. Zoo was de geheele eerste dag éene opening en feestelijke verwelkomst.

Eene hooge vreugde zwol op in Othomar, toen het uur naderde.

Nog nooit in zijne vijfjarige regeering van jong keizer had hij, voor eene ceremonie, zich met zooveel ziel voorbereid en voorbereidselen bevolen en om zich heen het gala van den dag zien ontplooiën met eene ingewikkeldheid der allervoornaamste plechtigheden. Hij voelde eene buitengewone levendigheid in

zich. Hij had de leiding van den dag als op zich genomen. Elk oogenblik schoot hem iets door de gedachten en hij ontbood een adjudant en zond een boodschap naar Wlenczi, een boodschap naar den opperceremoniemeester omtrent de ontvangst ten Hove, een boodschap naar den burgemeester omtrent het bal in het Stede-Paleis. Nog nooit had hij zijne macht gevoeld als zóó licht te dragen, als zulk een genot, om te kunnen bevelen en snel te zien uitvoeren, wat hij beval. Eene groote jeugd lachte in zijn gemoed; als lichte blauwe luchten was zijn keizersleven om hem heen. Dat de eerste dag van het Congres louter feest was, was hem niet tegen, was integendeel op zijn aandrang, hoezeer hij ook anders ceremonie's vereenvoudde in een gemis aan alle praalzucht en in die ingeboren schuchterheid om zijne macht om zich heen te laten blinken, maar dezen keer voor het Vrede-Congres was het iets anders! En verrassend was het voor het Hof den weelde-schuwen keizer in deze stemming van vertoon om zich heen spreiden te zien, daar het immers altijd de keizerin Valérie was, die den luister der Liparische keizerlijkheid hoog hield in al de schittering harer mooie en jonge majesteit.

De gang van den keizer naar het Atheneum had dan ook bijna iets van eene Parlementsopening.

Tot den Vrede werd gegaan met een vertoon van militaire macht, als was iedere soldaat een soldaat van den Vrede.

Het zoû Othomars trots zijn dien dag om zich heen te hebben een dichten staf van juist uniformen. De geheele Imperiaal-avenue, de verdere hoofdstraten, die naar het Atheneum leidden, afgezet met cavalerie – niet uit veiligheidsmaatregel, want de jonge keizer nam er weinige en een gunstig noodlot had hem totnogtoe altijd gespaard, maar enkel om vertoon van ceremonie en – onuitgesproken in Othomars ziel – ook nog om te toonen: de keizer wilde den Vrede, maar Liparië is niet bang voor den Oorlog.

Als ware het eene hoogste ceremonie, eene Parlementsopening; daverden schoten van Wenceslas-fort, toen de keizer het Imperiaal verliet. Die zelfde Noordewind, zoo vreemd koud

waaiende dwars door de zon van het Zuiden heen, blies altijd door de stad, die scheen te hijgen van drukte. Eene zwarte zee, drong de menigte bruisende door de straten, stelde zich op, om te zien, achter de cavalerie, hief zich hooger, als golfde zij stoepen over, over balkons en op daken. Ontzenuwend blies de wind spiralen van stof met ronde hoozen de blauwe lucht in.

De menigte, bruisende meer en meer en vol beweging, liet de herauten voorbijgaan in hunne rijke middeneeuwsche dracht: wapenrokken van blauw en wit fluweel, waarop het zilveren kruis van St. Ladislas uitschitterde. In den eersten landauer ging daarop de opperceremoniemeester voorbij: de oude markies van Leoni...

Toen daverde luid het gejuich op: door het geschitter der vergulde harnassen en witte uniformen der officieren van de Troongarde heen, zag het volk Othomar in het open rijtuig: twee veldmaarschalken, hooge hofcharges, zaten over hem. De keizer scheen zeer jong, scheen hun van eene ideale jeugd toe, in zijn plooienden blauwen riddermantel, den kurassiershelm fladderende van heftig bewogen pluimen. En de aandoening, die over zijn jong gelaat waasde, ging naar zijn volk toe. In zijn automatischen groet was eene liefde. En een zwellend en zwellend gejuich, als zwol het de wind op, daverde uit de dichte drommen op straat, uit de dichte menschentrossen, die zich over de façades der huizen tot op de daken stapelden.

Het daverde tot Othomar door, het echode weêr in zijn ziel. Hij kende dat geluid van Liparisch volk, hij herkende er in dat vulgaire gebulk en dat hem toch streelde. Hoe dikwijls had hij het niet gehoord, vroeger, toen zijn vader nog leefde, toen zijne moeder er angstig om werd, als het drong in hunne paleizen en pijnlijk trilde in haar fijn nerveus gehoor...! Was het nu dat zelfde gejuich van vroeger? Soms meende hij van ja en dat er zoo weinig veranderde in de wereld en dat alles voortging als onbewust en met heele kleine onopmerkbare evoluties en dat het volk bulkte zooals het altijd gebulkt had, wanneer het ten minste niet boudeerde. Maar soms, in verhoogde stemming, vermoedde hij van niet, en

dat het niet meer was het machinale gejuich, half angst, half gewoonte en zonder ziel – het gejuich, dat opging langs den weg van keizer Oscar, – maar dat het was geworden eene spontane uiting, dat er sympathie in trilde, liefde... Hij wist niet zeker zijne populariteit, omdat hij als kroonprins weinig populair geweest was en omdat hij was als een kind, dat geen liefde gekend heeft in zijne kinderjaren en niet gelooven kan aan de eerste vriendschap, die hem nadert. Keizer Oscar was nooit populair geweest, omdat het volk hem vreesde; keizerin Elizabeth niet, omdat zij het volk vreesde. Othomar, die van zijn volk hield met dat ingeboren groote gevoel zijner ziel, twijfelde wat het volk in hem zien zou: zijn vader of zijne moeder... En omdat hij twijfelde en hierin niet goed zag – misschien uit een gemis aan zelfbewustheid – wist hij zijne populariteit niet zeker en wist hij niet altijd of hun gejuich een ander gejuich was dan vroeger. De stemmen, die jubelden, schenen de zelfden...

Maar nu, in verhoogde stemming, zijne ziel vol en bloesemend van zijne illusie, de melancholie van zijn blik opgeklaard in het staren op een glanzend ideaal, nu kon hij niet twijfelen, en hij zag, dat zij hem liefhadden! Hoe was het gekomen, wat had hij gedaan, wat hadden zij gedaan, Valérie en hij? Was het om hunne barmhartigheid? Wat hadden zij anders gedaan, de vijf jaren van hunne regeering – zoo jong, kinderen bijna op hun hoogen troon; kinderen, die geleden hadden – wat hadden zij anders gedaan dan barmhartig geweest? Het leven was voortgerold op zijne raderen van noodlot langs een weg van onvermijdelijkheid; een gunstig noodlot langs een gladden weg. Zoo schijnen soms, des avonds, sterren te wentelen langs een effen hemel. Maar verder, wat had hij gedaan? O niets, hij voelde het; hij had gedaan wat hij moest: plicht na plicht had hij gedaan en meer niet... Was het daarom, hunne liefde; was het, omdat hij niet ingedruist had tegen de Wereldorde en de Orde van zijn rijk; was het om een negatieve kwaliteit, dat zij van hem hielden...?

Even in hem was deze bitterheid, om het lot. Maar niet lang, want hij hoorde ze juichen, met schitterende oogen, en hij voelde

zijne liefde tot hen gaan en hij wilde hen voeren naar zijn geschenk; hij wilde hun geven den Vrede...

En trots alles, trots het bewegen en weifelen, en wisselen van tint in zijne ziel, trots zijn keizerschap, zijn angst voor Xaverius' toekomst en trots hemzelf, trots het leven, voelde hij – nu zijn stoet voorreed voor de marmeren zuilenvoorhal van het Atheneum – dat leven blauw om zich heen, als een blauwe atmosfeer, en voelde hij zich gelukkig, en was zijn gelaat helder van een glimlach: de weerspiegeling van zijne illusie zelve.

Om den keizer nu, opgaande de trappen van het Atheneum - palmgroen en vlaggenbont, weêrechoënd het gejuich – vloede zijn gevolg samen in eene fonkeling van uniformen en galarokken, waartusschen de blauwe mantels der ridders van St. Ladislas breed plooiden en nog even fladderden in den, tusschen de zuilen gebroken, wind...

IX

Als scheurend de zaalatmosfeer in een scheur open, klonk een gejubel van koper, en schetterde door de ontzaglijke ronde koepelhal van zuilen en marmermozaïkwanden en bont glas, en breed, als een kalme stroom van koperen harmonieën, golfde nu de Liparische keizersmarsch door de opgescheurde lucht van het Atheneum. Het volle orkest daverde in met de eerste maten van het volkslied; toen, van een der galerijen, galmde een koor van witte vrouwen eene hymne na.

In de stampvolle zaal, op de stampvolle galerijen en tribunes was, in éene emotie, een ieder opgestaan. Door het breede middenpad tusschen de zitplaatsen, als een défilé van macht, ging de keizerlijke stoet: herauten, ceremoniemeesters voor, de prins van Karlskrona, autoriteiten dicht om den keizer. Hen volgden de Rijkskanselier, de twaalf ministers, de gemantelde leden van het Huis van Adel-Staatsraad, de ridders van St. Ladislas, de grootofficieren van de Troongarde.

Tusschen de tribunes der Hoogere en Lagere Staten waren, om een troon, tribunes voor dit machtige gevolg open. Rustig besteed Othomar de treden van zijn zetel en tusschen de donkerblauwe, met het zilveren kruis bezaaide, draperieën van den hemel, tegen het hermelijn aan, hief hij nu zijne jonge gestalte, waarom de blauwe ordemantel sleepte, hoog.

Het koor der witte vrouwen was verstomd, en eene stilte als zonder atomen hing in den reuzenkoepel.

Toen, geleid door ceremoniemeesters, naderde de burgemeester van Lipara den troon, en zeide zijne rede, aansprekend den keizer en Zijne Majesteit heetende welkom...

Bij het luisteren naar de woorden, die na het muziekgedaver, klein-duidelijk, als telefonisch correct klonken, kwam, na die eerste emotie, spoedig eene ontspanning in de zaal. Men was als in een schouwburg. Men installeerde zich gemakkelijker, men was er nu, rede zoû na rede klinken. Op de tribunes hadden de dames in een elegant toilette-de-ville nu en dan een licht gefluister; groeten, glimlachen werden stil, met een eerbied om den keizer, als onbemerkt, gewisseld, knippende de oogleden en zeer bescheiden knikkende met het hoofd. Het werd warm en waaiers begonnen op en neêr te gaan.

- Excellentie, fluisterde Ella Wlenczi, tot de prinses Zanti, naast wie zij gezeten was, en zij tikte haar even op den arm. Vera, vol van gedachte, behalve over het Congres, zat, hare oogen turende door de zaal, als zocht zij iemand. Inderdaad keek zij uit naar Melena...

- Wat...?

- Ziet u wie daar zit? fluisterde het jonge meisje opgewonden.

De prinses schrikte op.

- Waar...?

- Daar... Estelle Desvaux. Ik hoor, dat zij hier komt zingen in de opera.

De prinses greep haar face-à-main en fixeerde de beroemde actrice. Even door haar heen ging de gedachte aan dien roman van vroeger: de keizerin, toen nog aartshertogin van Oostenrijk en

prins Von Lohe-Obkowitz en Estelle Desvaux. Was Estelle in Lipara? Zoo, zoo...

– Ik heb haar nooit gehoord: ik ken haar alleen van haar portretten, ging het jonge meisje opgewonden voort en ziende, dat de prinses niet veel belang stelde, richtte zij zich druk fluisterende tot de dames naast, de heeren achter zich.

De prinses fixeerde nog even Estelle Desvaux: eene mooie vrouw, maar niet jong meer... Toen kwam de gedachte aan Melena in haar terug, en zij zocht weder, huiverig.

De rede van den burgemeester was geëindigd...

– Nu gaat papa spreken, fluisterde Ella, de actrice vergetende, en weêr geheel bezielde voor den grooten dag.

Wlenczi, prezident der Commissie van Voorbereiding en zoo goed als prezident al gekozen van het Congres zelve, had zijne rede begonnen. Hij had zijne rede, die hij voor Zijne Majesteit gerepeteerd had in het keizerlijke kabinet te Castel Xaveria, moeten herzien, nadat hij geweten had, dat de keizer zoû komen. Zijne eerste woorden huldigden den keizer met een wierook van taal. Eerbiedig bewogen klonk zijne stem... Toen verhief hij zich hooger en zagen zijne oogen uit naar de coupole van het Atheneum, waarom de wind blies, en hij zette zijne stem vaster en begon. De leden van het Congres... welkom op den Vrede-belovenden grond van Liparië... Elementen, eens onverzoenlijk, smolten samen... Bewust van het wereldgewicht hunner taak... Het hooge Doel... De reeds verkregen krachten, de kiezers en de Interparlementaire Conferentie... De gemeenschappelijke studie der opdoemende problemen...

– Hoe lang gaat dat zoo door, Ella?

– Maar Excellentie, foei...

De oorlog tegen den oorlog... eene cynische tegenpartij... Honderdjarige vooroordeelen, de bevolkingen gedecimeerd...

- Wil je papa er op laten schieten, Ella?

Het meisje begon te proesten.

- Neen, juist niet, Excellentie...

Een fou-rire begon haar beiden te overweldigen achter hare

waaiers, hare zakdoeken. Alleen het bewustzijn, dat zij onder de oogen van den keizer waren, vermocht ze eenigszins in bedwang te houden. Misschien nog meer het bewustzijn, dat de Vrede in de mode was...

De keizer deed Wlenczi door een adjudant zeggen, dat hij hem de hand wilde drukken. Wlenczi boog diep heen over den vorstelijken handdruk. Een donderend gejuich ging op met een gewuif van zakdoeken. Vera en Ella lachten even uit... De prezident van een buitenlandschen Vrede-bond nam het woord: volgens het alfabet zoû iedere natie nu hare gedelegeerden laten spreken: rede volgde na rede, de rhetoriek bloesemde als met lange arabesken en festoenen door de zaal...

Othomar, zittende op den troonstoel, luisterde aandachtig toe, maar toch dwaalden zijne eigene gedachten als vogels heen door de bloemen van hunne welsprekendheid. De aanblik van de zaal verheugde hem. Het rijke vertoon der uniformen en galarokken, het breede geplooi van de ordemantels der edelen en ridders verheugde hem, omdat het was voor den Vrede. De tradities der middeneeuwen, nog over in zijn rijk, waren door hem dienstbaar gemaakt aan de modernste illuzie. Hij glimlachte heimelijk: ja, het was zeker wel de eerste keer, dat het Huis van Adel – nu, na, de vijf jaar geleden, Grondwetherzienting weinig meer dan een eere-lichaam, invloedlooze Staatsraad - zoo zijne hertogen en graven in vol ornaat een congres deed bijwonen ter wille der vérste toekomst: ideeën voor eene volgende eeuw. Toen zag hij stil, nu onder het schijnbaar luisteren naar de buitenlandsche gedelegeerden, naar de gezichten om zich heen. Wat dachten zij achter hunne officieele blankheid?... Even gevoelde hij een weemoed er om, dat er zoo weinig oprechtheid om hem was, niet zijn kon, om de millioenen opinies, die zich scharen moesten, moesten samensmelten, schijnbaar, om de zijne, voor een groote Idee. Maar zij schaarden zich, er wás eene eenheid. Was die uit sleur, uit gemeenschapsgevoel, uit Rijksorde? Want er was Rijksorde, zooals er Wereldorde was. Was die uit liefde voor hem? Hij betwijfelde het; eerder was het door onzichtbare machten, heimelij-

ke krachten, die de elementen samendrongen... Wat dachten zij, wat dacht Edzard achter zijn officieel gommeux-gezicht? Verveelde hij zich? Wat dacht Ezzera achter zijne uitdrukkingloosheid: wat waren zijne geheime plannen achter zijn schijnbaar toegeven? Zijne hooge edelen: betreurden zij den tijd van autoritairisme van keizer Oscar? Zijne ministers: deden zij maar met hem meê om wat zij, zelfbewust, misschien dachten: een onschadelijke utopie, een aardigheid voor den keizer, die hunne ministerieele belangen weinig raakte? Of vreesde de Minister van Financiën voor geld, dat zoû blijken noodig te zijn, en de Minister van Buitenlandsche Zaken voor eene verwarring met het buitenland, zoo de keizer te ver mocht gaan in zijne utopie? En de anderen, zijne officieren, wat dachten zij van den Vrede? Generaal Ducardi, chef van zijn Militair Huis, wat dacht hij, en was hij het alleen met zijn keizer eens uit gehechtheid en onbreekbare trouw aan zijn persoon? Ja, dat wist hij, van generaal Ducardi wist hij het, en het roerde hem – het roerde iets onbewust overgeërfd in hem: iets autoritairs in hem, die gehechtheid van een trouw soldaat, zonder nadenken...

Maar wat zij ook dachten, uiterlijk werkten zij allen samen, allen, zelfs die dames, die daar waren om den bon-ton, in hare elegante toiletten en coquette hoedjes. Uiterlijk stuwde hij ze voort, naar zijne Illuzie, naar den Vrede. En hij was blij om zijne macht, latende gaan zijne oogen over die dichte, machtige menigte. Toen schoot eene gedachte door zijn brein:

O, mocht het nog eenmaal zoo ver komen! Een Congres van alle souvereinen van Europa hier op deze plaats! Een nooit gedroomde bijeenkomst van alle gekroonde hoofden, en de Vrede zegevierende, en zijne Illuzie waarheid! Daar zag hij ze zitten, allen, op tronen om zijn troon heen, en zij zwoeren den oorlog af en de hemel daalde neêr op de aarde. Hymnen gingen op en alles was licht en blank en zalig. Want de Vrede, tusschen hen allen, baarde het geluk onder hunne volkeren, en armoede en gebrek en wanhoop om brood losten zich op in de lichtblanke zaligheid van den Vrede... Nu, waarom waren zij niet allen reeds om hem, de

vorsten van Europa, om dat geluk aan hunne volkeren te geven?

Rede volgde na rede. Alle gedelegeerden hadden gesproken. Toen nam de keizer zelve het woord...

Eene bezieling electrizeerde zijne, van nature weifelende, taal: hoog, jong, met een klaar geluid, klonk zijne stem; van zelve hieven zijne woorden zich op, luchtig, wieken schietend, kristal klinkende door de menschenvolle stilte, waarin alle adem verstorven was.

Want de duizenden zwegen, toen de keizer sprak.

En op dit oogenblik hun gevende geheel zijne ziel en belovende meer dan hij op dit oogenblik bezat, en in zijne edelmoedigheid niet kunnende twifelen, dat hij misschien nooit bezitten zoû, wat hij nu beloofde – beloofde hij hun den Vrede.

Er was eene huiverende stilte na zijne woorden... Vrouwen, mannen weenden.

Toen klonk van de koortribune, uit de wijde kelen der witte vrouwen, een schallende hymne na...

X

– Mijn witte peignoir, Caroline!

Vera riep het, zoo mogelijk met meer ontzenuwing nog dan den vorigen dag. En woest, driftig haakte zij haar congresjapon open, schopte hem van zich weg en schopte er tegelijk het geheele Congres meê weg. Ja, het was wel in-vervelend, soms, 'dans le train' te zijn. Nog aan hare ooren suisden de redevoeringen. De door duizenden ademen bezoedelde atmosfeer van de koepelhal drukte nog op hare oogleden. Ze was moê, ze kon het zich niet ontveinzen. Het leven was te druk: zij had gisteren ook niet naar die receptie moeten gaan in het Rijkskanselarij-paleis en niet zoo lang moeten blijven dansen... Het leven was te druk: ze kon nooit eens uitrusten. Ze hoestte: dat was altijd zoo met dien lammen wind, die maar blazen bleef. Nu ook, om het huis blies de wind, whoe... whoe... het was om gek te worden. Hare vingers kramp-

ten zich in elkaâr, hare vuist balde zich tegen de rukvlagen.

Ze wierp zich neêr in haar ijsbeerenhuid. Maar het zoû toch geen rust zijn. Het was nu vier uur: de Congres-leden waren wel naar het Imperiaal, en niemand van hen zoû haar lastig vallen, maar ieder oogenblik kon Melena komen. Als hij nu ook maar kwam: dat wachten maakte haar dol...

Nerveus schuurde ze zich in het ruige vel, hoestende... Een angst overviel haar en met een zwaai stond zij weêr op, zag in den spiegel, bestudeerde zich... Zij zag bleek, kringen onder de oogen. Dien avond, het bal in het Stede-paleis. Bah, ze was er misselijk van... Ze belde.

– Zend een boodschap naar dokter Daxa: laat de dokter dadelijk komen, als hij kan. En als... meneer Melena komt, laat hem dan boven.

Alleen weêr, liep ze op en neêr. Niet eens kon ze wat rusten, een lichte siësta nemen om fraîcheur te hebben voor het bal. Ellendig leven! Nu wachtte ze Melena en Daxa. Altijd ook wachtte ze iemand. Men versnipperde zijn leven tusschen honderd onverschillige mensen: nu een visite, dan een afspraak: men leefde nooit eens een oogenblik voor zichzelf. Als Melena nu ook maar gauw kwam...!

Onbewust was in haar een diepere ontevredenheid met haar leven dan deze schijnbaar oppervlakkige ontzenuwing. Zij had als jong meisje gedweept met haar vaders utopieën, gedweept met hart en ziel. Haar geestesleven was, trots haarzelve, rijk gevuld geweest; daarna, in de kolonie, haar fysiek leven ook. Dat bestaan had haar gesterkt. Voor haar tegenwoordig bestaan van mondaine miste zij de koel getrainde zenuwen, die noodig zijn om altijd in het mouvement te zijn. Daarbij, ouder geworden, bij de dertig, dweept ze niet meer. De Vrede verveelde haar. En hare duizend elegante plichtjes van wereldschheid verveelden haar ook. Het verveelde haar soms zich altijd elegant te kleeden: ze had soms willen baggeren in modder...

Eindelijk, met een zucht, gooide zij zich weêr op haar bank, en zich dwingende tot geduld, bleef zij wachten...

De minuten gingen voorbij.

Tante, die aan de deur kwam vragen of er iemand kwam eten – want dit was altijd eene verrassing van Vera – liet zij niet bij zich toe.

Eindelijk.

Caroline diende Melena aan.

– Ja, ja, ja... riep de prinses driftig; ik heb je al gezegd: laat hem boven.

Melena kwam binnen. De prinses groette hem koel, wees hem een stoel aan.

Een oogenblik zwegen zij beide.

Hij was een jonge man, even in de dertig; een lang, los figuur, een goed uiterlijk, een bleeke tint onder zijn even zuidelijk bruine gezichtskleur en donkere, pijnlijk diepe oogen. Zijn stem was schor en hij kuchte nu en dan... Het was heel vreemd, maar zij schenen als bij elkaâr te passen. Zij lieten beiden doorschemeren eene fijnheid van zenuwen: iets delicaat bewerktuigds en bij beiden was eveneens duidelijk te zien een barst in deze fijnheid: iets dat gebroken was en in de war. Het was te begrijpen, dat zij elkaâr gevonden hadden in het leven en hunne levens in elkaâr hadden verwickeld. Hunne gelijkheid was hun noodlot geweest. Maar ook was het te begrijpen, dat wat er gebarsten was in hen, disharmonie in hen wekte en dat zij uit de verwickeling hunner levens zich met geweld hadden willen losscheuren.

– Wat is er: waarom ben je in Liparië? vroeg de prinses kort.

– Zaken voor mijzelf, antwoordde hij, ook kort, met zijn schorre stem.

Zijne intonatie stelde de prinses toch gerust. Zij kende hem als een man van overdenking en theorieën, meer dan als een man van handeling, en zij kende hem niet genoeg om te doorzien, dat er in hem, onder veel weifeling, geheime veeren verborgen waren, die hem als met verrassingen, zelfs voor hemzelf, daden konden doen uitvoeren. Totnogtoe had hij zich ook nog nooit in een anarchistischen aanslag gemoeid – ten minste Vera wist er niets van, – en zij was ten volle overtuigd, dat hij nooit iets anders doen

zoû dan bepeinzen. Door haar geest flitsten utopistische gesprekken van vroeger: eene vage herinnering aan een lang geleden geluk schoot door haar heen... En dadelijk daarop dacht zij, dat de politie, gewaarschuwd door haar, een oog op Melena had en zeker wist, dat hij op dit oogenblik in haar huis was.

– En wat dan? vroeg zij.

– Ik zoû gaarne wat geld van je hebben... antwoordde hij, zonder de inleiding te zeggen, die hij te voren bedacht had.

Zij stond op, zenuwachtig, liep door de kamer met nerveuze gebaren, terwijl zij sprak:

– Hoor eens, beste jongen, je weet, daar komt niets van in. Ik kan geen meer geld missen dan ik je jaarlijks geef. Het is mij eenvoudig onmogelijk. Ik kom zelf nauwelijks toe...

Hij zag met minachting tot haar op.

– Ja, ik begrijp dat. Je leeft op een grooten voet, een hôtel, rijtuig, bedienden.

Weet je, wat je hadt moeten doen? Je hadt altijd zoo moeten leven. Want er is niet de minste eerlijke gedachte in je. Je bent een geboren kapitalist en dat je misschien een oogenblik anders gedacht hebt, is bij jou niets anders dan opwinding geweest...

– Best mogelijk: al jullie theorieën zijn opwinding.

– Beter dan onze opwinding – de opwinding van je vader – dan jouw plat egoïsme.

– Zeg, ben je hier alleen gekomen om me te beleedigen? En me geld te vragen?

– Om je geld te vragen, ja.

– Nu maar, ik kan het je niet geven, hoor! En hoor eens, ik heb je nog iets anders te zeggen, nu je er toch bent.

– Ga je gang.

– Je krijgt van me in het jaar vijftienhonderd florijnen, niet waar?

– Ja...?

– Ik wil wel voortgaan je die te geven, maar op één voorwaarde.

– En welke dan...

– Dat je, hier in Lipara, even met mij trouwt, in alle stilte, en dat je dan weêr naar het buitenland teruggaat en nooit meer een voet binnen de grenzen zet.

Haar stem had gestokt: zij zag hem angstig aan.

- Met je trouwt?! herhaalde hij verbaasd.
- Ja, hernam ze kalmer. Met me trouwt. Eenvoudig om Balthazar.
- Wat kan het hem schelen of ik je trouw, sprak hij koppig.

Zij werd ongeduldig, stampvoette.

– Wees nu niet stom, of hoû je niet zoo! riep zij nerveus. Ik woon hier, niet waar, ik heb hier al mijn kennissen, ik kom aan het Hof. De menschen zijn zoo lief om mijn verleden niet te tellen – ze vinden het, geloof ik, interessant – en zij vergeven mij daarbij - om onzen ouden naam – mijn onecht kind op den koop toe. Maar je begrijpt, *mij* hindert dat geweldig. Begrijp je dat niet? Mij hindert het vreeslijk, dat ik niet met Balthazar voor den dag durf komen. Hij is nu begonnen met lessen thuis te krijgen. Ik wil ook voor zijn heele educatie zorgen. Maar je begrijpt: hij kan later niet studeeren aan een universiteit of een militaire academie, als hij niet wettig mijn zoon is. Daarom wil ik met je trouwen: om Balthazar. En later – als hij dan gaat studeeren – zal ik voor hem onzen naam aanvragen: prins Zanti.

Hij bleef een oogenblik zwijgen. Zij sidderde van ongeduld.

- Nu, wat zeg je er op?
- Wij zijn getrouwd: je vader heeft ons vereenigd, naar zijn wet.

Hare vingers krampden zich in elkaâr.

– Ik heb niets aan de wet van mijn vader! riep zij, alles verloochenend. Ik wil met je trouwen volgens de Liparische wet, volgens de Roomsche-Katholieke rite... Ik zeg je nog eens: ons huwelijk en je onmiddellijk vertrek – voor goed – naar het buitenland zijn de eenige voorwaarden, waarop ik je je jaargeld laat behouden. Zoodra je een voet weêr binnen de grenzen zet, trek ik het jaargeld in.

Hij stond op, rillende van woede: een teringachtig rood gloeide door zijne zuidelijke bleekte heen; zijne donkere oogen glommen pijnlijk van een diep vuur, een oplaaiende haat.

– Trek het dan in! siste hij, ziedende. Ik verkoop me niet aan je. Ik verkoop me niet aan je, tegen mijn ideeën in, tegen de ideeën in van je vader; ik verkoop me niet aan je, om je van mijn zoon een

bourgeois of een officier te laten maken. Maar pas op; als je me dat geld onthoudt, dat je me beloofd hebt, toen je van me wegging... pas op; dan zal ik het weten te nemen!!

Ziedende stond hij vlak voor haar; zijn flonkerende oogen priemden haar zijne haat in h ar oogen; trotsch deinsde zij achteruit, angstig, niettegenstaande al haar aplomb en al haar zeggen waar-het-op-stond. Hare angst was instinctief, want altijd dacht zij, dat zij hem goed kende, dat hij wel veel schreeuwen kon, maar dat hij nooit zo  handelen; zij meende, dat haar instinct alleen zenuwachtigheid was en dat zij noodeloos angstig was...

En zij scheen gelijk te hebben. Zijne woede zakte in-een, als spierloos, in eens. Eene groote somberheid kwam over hem: eene moeilijkheid van verwikkeling was verward in zijn brein; hij zag geene uitkomst. Wat hij ook dreigde, hij stond alleen tegenover haar en zij, ze was niet alleen: ze was beschermd door de geheele maatschappij, die hij haatte. De muren van haar huis, de geheele stad daarbuiten en hare geheele organisatie beschermden tegen zijne woede – die hij zoo rechtmatig in zich voelde – deze vrouw, die hij eens zeer had lief gehad. In zijne ziel, als in een diepe put, groefde zich plotseling voor hem eene onpeilbare melancholie. Ze ontzenuwde hem zoo, dat hij – zijne woede spierloos - zelve spierloos scheen te worden. Hij knakte neêr in een stoel; Vera zag, dat ze zo  overwinnen.

– O...! kreunde hij; dat het hiertoe moest komen! Ik heb eens zoo van je gehouden...!

Zij gevoelde geene ontroering, maar wel herinnerde ze zich het verleden: het vage geluk van zoo even...

– De tijd gaat voort... sprak ze, onverzoenlijk hard. In alles is evolutie. Ik heb andere ideeën gekregen, praktischer ideeën. Jij bent blijven stilstaan bij je theorieën.

– Noem je terugkeeren tot je ingeboren egoïsme: evolutie...? Maar wacht maar, ik zal ook wel praktischer worden!

Zij haalde licht hare schouders op, hem minachtende: ze doorzag hem niet tot in de geheime veeren van zijn organisme. Hij zo  nooit iets zijn dan een dweper, meende ze.

– Kom, sprak ze, als wilde ze hem kalmeeren. Denk over mijn voorstel na. Het beteekent niets. Het is alleen om Balthazar, en hij is toch ook jouw kind. We trouwen morgen even, stilletjes. En je gaat dadelijk weg. En het geld blijft het zelfde.

Het scheen haar zoo eenvoudig en logisch toe, dat zij niet begrijpen kòn, waarom hij toch weigerde.

– Neen, schudde hij koppig het hoofd. Ik doe nooit iets tegen mijn ideeën in.

– Ik zoû je misschien tweeduizend florijnen kunnen geven: dat zal ik nog eens nazien. En bijvoorbeeld nu, dadelijk, – omdat je geld noodig hebt – een paar honderd... op voorschot...

– Neen; schudde hij weêr, haar minachtende.

Eene ergernis borrelde in haar op; zoû hij haar toch ontsnappen...?

– Doe je het niet? vroeg ze heesch, ruw; vreemd klonk die stem tusschen de lippen uit dier etherisch fijne vrouwe-figuur, in het slepende wit, met de groote bloemenoogen vol onschuld.

– Neen...!

– Dan kan ik Balthazar ook niet meer bij me houden! krijschte zij woedend. Neem je kind dan maar meê. Het is toch meer jouw kind dan het mijne...!

Zij verloochende nu alles, eerst haar vader, nu haar kind en met haar kind hun eigen verleden: hunne liefde, het vage geluk... Met eene onzegbare minachting zagen zijne oogen tot haar op.

– Ik wensch hem in alle geval nu te zien, sprak hij ijskoud, aannemende zijn vaderlijk recht, en zijne minachting, zijne aanmatiging bleven met elk woord van zijn pijnlijk sensitieve stem haar krenken.

Woedend drukte zij op de electriche schel. Hare overwinning was maar twijfelachtig: ze had hare siësta voor het bal gemist en ze had niets van hem verkregen. Een ding troostte haar: hij ook had niets van haar verkregen. Toen voelden zij beiden zoo duidelijk, alsof ze het elkander met woorden zeiden, dat zij nog niet met elkaâr hadden afgerekend, dat zij hunne levens nog niet geheel en al uit elkaâr gerukt hadden, tot volkomen bevrijding van elkaâr.

Caroline verscheen aan de deur.

– Meneer Melena wenscht Balthazar te zien: wijs meneer den weg naar zijn kamer, sprak Vera, hoog, koud.

Melena boog licht het hoofd voor haar, als afscheid.

Zij groette niet terug.

Zij bleef alleen. De ergernis, dat zij niets verkregen had, hare ontevredenheid over hun gesprek konden zich niet uiten. Als bevroren bleef zij staan, starende in den drievoudigen spiegel, ziende naar haar tengere gratie tusschen het groen der palmen.

Toen werd er geklopt: een lakei kwam binnen.

– Daar is dokter Daxa, dien Uwe Excellentie heeft ontboden.

Eene nerveuze ontspanning ontdooide hare sidderende leden als in ééne plotselinge seconde. Eene onberedeneerde angst – nu hij weg was – voor Melena, viel neêr over hare schouders. Half in zwijm, trillende door al hare zenuwen, knakte zij, nog ijskoud, in de beerenhuid van haar divan.

– Laat den dokter dadelijk boven! smeekte zij, met eene stem, stervende tusschen vale lippen.

XI

Lipara scheen geen ander leven te leven dan het Congres: het Congres vervulde de geheele stad, vulde hare straten wereldstaddruk en altijd vlaggebont, vulde hare paleizen, kerken en muzea met zwermen van vreemdelingen, en er was in de stad niets dan het Congres en niets dan de Vrede.

Doelloos, dien morgen, volgende op den dag der opening, liep Melena de straten af. Hij was in geldelijke moeilijkheid, maar hij dacht niet altijd daaraan en alleen nu en dan fronsten zijne wenkbrauwen en kwam er een blik van hulpeloosheid in zijne oogen. Als pijnlijk vragende gingen dan die oogen langs den menschenstroom, die over de boulevards vloeyde met hem mede of tegen hem in.

De wind was bijna geheel gaan liggen en een enkelen keer

alleen zwol nog een vlag hoog op en flapte dan ademloos in een. Maar de zon scheen, goudwarm nog trots het einde van Oktober, en, in lichtgulden vakken, breed liggende over façades en hoekzijden van huizen, over pleinen, wekkende nog getjirp van vogels in de platanen der boulevards: boomen, die met zijde-ruischende loover-massa's van groote gouden bladeren tegen de zuidatmosfeer aanklaterden. Groote fonteinen ruizelden; leeuwen spuwden waterstralen met onbewegelijke grijnsmuilen; het water onderhield eene frischheid in de lucht, die overvol stofatomen trilde en de haastige menschen, lichtjes, snel ter zijde, kuchen deed...

Langzaam liep Melena voort, den kraag van zijn overjas op. Hij maakte bijna geheel den indruk van een heer, maar er was over zijn persoon iets onzegbaars van één zijn met eene lagere klasse, een vage tint van het volk. Het was niet in zijn gezicht, waarin meer iets was van een artist, met oogen, die pijnlijk intelligent overal heen weiden. Het was misschien om zijn gang - niet zóó ingeboren en niet zoo aangenomen, maar door neiging zoo geworden - den kraag op, de handen in de zakken van zijn jas, wiegende op en neêr met dat bittere en slepende van een werkstaker.

Hij liep verloren, doelloos met de menigte meê, instinctmatig kijkende naar ieder gezicht, dat voorbij hern heen waasde, in de snelheid van het voorbijgaan. Eén universeel maatschappelijk doel scheen al die menschen in twee stroomen te verdelen en ze te stuwen naar twee plaatsen van samenkomst, één voor en één achter. Hunne individualiteit scheen opgelost in hun maatschappelijken plicht, om de een dien kant, de ander den anderen kant op te gaan. Tusschen hunne twee polen, te midden hunner electriciteit van maatschappelijke samenwerking, was Melena, zwevende, verloren.

Hij liep door, niet wetende waarheen. Boven hem slapperden de vlaggen; langs hem, over de, van luxe glinsterende, winkel-façades, dwarrelden de groote letters, gouden reuzenamen. De twee menigten gingen altijd voort, een naar voren en een naar achteren. Ze schenen de zittende foule's voor de café's bijna meê

te slieren. Maar een courantenjongen duikte telkens uit den stroom op, als onder Melena's voeten. Hij had een gebroken been en hinkte met zijn kruk telkens op uit den stroom, nooit verzwolgen, en het was of hij dreef op het rythme van zijn roep:

- De Heraut, morgeneditie! De Heraut, morgeneditie...

Een andere jongen, met een bochel, schreeuwde tegen hem in:

- De Olijftak, orgaan van den Liparischen Vrede-bond; de Olijftak, orgaan...

Een duo zongen hunne stemmen woedend tegen elkaâr in. Melena, uit nieuwsgierigheid, kocht een Heraut en duwde het blad met een grooten kreuk in zijn zak.

Met eene verrassing - omdat hij niet zag, hoe hij liep - was hij eensklaps op het Opera-plein: de opera rees er als een reuzebevallige, bewerkelijke architectuur en sculptuur in eens in de lucht; de geniussen bliezen er gouden bazuinen naar de verre blauwte toe; de monumentale kandelabers hieven er tal van glinsterende, geslepen lantarens. Over het plein was de menigte verspreid, gaande naar alle richtingen, tusschen een geratel van rijtuigen en trams: als een mierenhoop, waarin een machtige adem zoû geblazen hebben. Werktuigelijk nam Melena den weg naar het Atheneum. Een file van rijtuigen stond daar, een zwerm van menschen ging bont de trappen van het gebouw op; de zitting zoû dadelijk aanvangen...

Maar Melena liep verder en hij ging langs het kleine hôtél van Vera. Hij zag even naar boven, denkende aan zijn kind. Nu en dan slaakte hij een doffen, minachtenden grinnik - om geen bizondere reden - om den heelen boel. Zoo was hij gekomen tot aan het voorplein van het Imperiaal.

Daar stonden huzaren en kurassiers, onbewegelijk als waren hunne paarden brons, waarover toch sidderingen van leven gingen. Rijtuigen wachtten voor de trappen der entrée. De keizer zoû naar het Congres gaan. Eene dichte menigte stond geschaard, gedrongen, hopen op een groet van den souverein. Aan de balkons der eerste étage keken de karyatiden onbeweeglijk neêr.

Melena ging voort, met zijn doffen grinnik. Eene moêheid

kroop in zijne knieën, van het lange, doellooze loopen, de eindeloze straten af. In zijn keel was een schroeierig gevoel van het stof. Maar daar lag de haven...

En hij sloeg de Wenceslaskade, langs het fort aan zee, links om, langs het platanenpark van het Imperiaal.

De kade was stil; er gingen weinig menschen; die er gingen, kwamen hem allen tegemoet, zich reppende naar de stad, naar het Congres. De zee was kalm, blauw, met een enkel zeil hier en daar, en rafels van wolken als uitgescheurde, heele dunne sluiertjes dreven door de lucht. En diep ademend ging Melena langs het keizerlijke park tot in de Elizabethparken. Daar was niemand, er liep één enkele agent van politie. De arabeskpaden, de breede rijtuigen- en paardenwegen, de massa's groen met beelden en fonteinen en bloemenmozaïken strekten zich ver en ver uit, in een voorname, verlaten rust.

Melena wierp zich met een zucht neêr op een bank: door palmengroen zag hij op de zee en de gedachten, die zich tusschen de menigte der straten niet hadden kunnen formuleeren, wilden nu vorm aannemen in zijn denken.

Maar de eerste gedachte omvatte toch duidelijk de schulden, waarom hij uit Parijs gevlucht was. En daarom nam hij den Heraut uit zijn zak en begon het verslag te lezen van de Congres-opening, in een overdreven imperialistischen toon geschreven.

De agent die zeker niet begreep, wat iemand tijdens eene zitting van het Vrede-Congres, in de Elizabethparken deed, was voorbij Melena gegaan, maar de Heraut stelde hem zoo gerust, dat hij voorbijging, een heel eind ver.

Een frissche ziltheid kwam aan van de zee. Melena had zijn hoed afgezet, de gedachten begonnen zich te omlijnen in zijn hoofd. Het Congres... de Vrede...: hij slaakte zijn grinnik van minachting. Waarom wilden zij den Vrede? Om hechter hunne maatschappij te steunen, om het eigenbelang der bezittende klassen. Als die Vrede er was, waren ook hunne organisaties onaantastbaarder. De Vrede was de egoïstische droom van de bourgeoisie. Wat gaf de Vrede hem, en die met hem samen dachten? De

Vrede onderstelde de mogelijkheid van den oorlog: dat de Wereldvrede er zijn zoû, onderstelde toch een geheime vrees voor den oorlog, die de cultuur hunner maatschappij zoû bedreigen. Die cultuur was hem hatelijk: wat kon hem dan de Vrede schelen, die zulk een cultuur beschermen zoû? Neen, met hunne bestaande toestanden, zoû de gedachte aan den oorlog er toch altijd zijn, trots den Vrede.

Maar de toestanden moesten veranderen, de toestanden zouden veranderen. En na die metamorfoze der bourgeoise maatschappij - met al haar ingewikkeld en samengesteld egoïsme - tot het reine mensch-zijn, tot het leven volgens wetten, die even klaar en logisch zouden zijn als natuurwetten - na deze metamorfoze zoû alle gedachte aan oorlog van zelve verdwijnen, omdat er een ideale maatschappelijkheid, een universeele broederlijkheid zouden zijn, die van zelve oorlog uitsloten. En niet éens zagen zij in, dat de oorlog niet naar willekeur gevoerd of niet gevoerd kon worden, maar dat geheel hun systeem van eene maatschappij van staten, met ongelijke materiële belangen - belangen van grondgebied - met elkaâr tegenstrevende eischen: - hunne uitingen van rassenhaat, die door geene Opperste Staten- of Souvereinen-rechtbank, door geene scheidsverdragen zouden genivelleerd worden - dat geheel hun systeem den oorlog riep, minstens legers klaar hield binnen hunne grenzen, allerminstens met millioenen en millioenen onkosten toch nog een gewapenden Vrede noodzakelijk maakte en altijd noodzakelijk maken zoû! O, ze zagen het niet in! En met honderden, met duizenden gingen zij naar het Atheneum, in de verblindheid hunner baatzuchtige illusie en Othomar XII ging hen voor; de keizer ging hen voor in verblindheid, en voor in baatzucht; de keizer ging hen voor met zijn jezuïtische diplomatie, waarmeê hij huichelde hoogheid van gedachten en aan niets anders dacht dan aan zichzelf, aan zijn eigen macht, die hij schrap wilde zetten voor de aanblazende stormen der revolutie! Ja, in den Vrede, in den verdoemden bond van den Wereldvrede zouden zij schrap staan, de machthebbende dwingelanden van Europa, schrap staan als stonden zij allen rug

aan rug tegen elkaâr, en sterk zouden zij zijn, altijd sterk met hun onrechtmatige kracht tegen hèn...!

Hij vloekte, en machteloos woedend verkreukelde hij de courant in zijne vingers en gooide die van zich als een papieren bal. En hij stond op, weemoedig geërgerd door de voornaamheid van het elegante park, de voornaamheid der stilblauwe zee, eene zee van luxe, die met een rechten horizon schemerde tusschen voorname palmen. Als eene obsessie kwam het bij hem terug: hij had geld nodig...! En dan, hij had honger en de restauratie's hier waren dure.

Toen ging hij terug, naar de stad: bij het park van het Imperiaal ontmoette hij weêr den agent. De man zag hem opmerkzamer aan, hem herkende...

Langzaam sleepte Melena zich terug, voorbij het Imperiaal, naar de drukke straten...

Hoe lang had hij eerst geloopt... en daar gezeten... en liep hij nu weêr...?

Hij wist het niet, maar het scheen langer te zijn dan het hem dacht, in die eentonigheid zijner weemoedig geërgerde gedachten. Want vlak bij het Paleis der Parlementen zag hij eene emotie door de nerveuze wandelaars sidderen. Snel reed een voorrijder aan: een open rijtuig volgde... Het was de keizer - twee adjudanten zaten over hem - terugkeerende van het Atheneum. Pijlsnel ratelde het rijtuig en de keizer haastte zich te salueeren, links, rechts, terwijl de hoeden voor hem afzwaaiden...

Zoo was het een zeer kort oogenblik, eene seconde. Maar in die seconde zag Othomar, salueerende, voor het Paleis der Parlementen een man staan, de handen in de zakken, den hoed op het hoofd, recht en uitdagend, en uit een paar sombere, koele oogen trof hem een blik... Het was maar éen enkele seconde, want het rijtuig snellerde in een oogwenk voorbij, maar de blik was haat, een diepe haat, een te diepe haat voor persoonlijkheid, een haat zooals oplaait om ideeën - om realiteiten, die zijn, en om droomen, die willen worden.

Dat was Melena's groet.

XII

Uit de Gedenkschriften van Othomar,
Keizer van Liparië

Imperiaal, 10 November.

Het Congres is geëindigd. Het heeft veertien dagen geduurd. Welke beteekenis het gehad heeft voor de toekomst, welke schakel het geweest is in de Wereldgeschiedenis, wie weet het?

Heel langzaam rolt de tijd door naar een geheimzinnig Doel - naar de Harmonie, naar den Vrede...? - en iedere dag heeft beteekenis, maar welke? Dat zien wij nooit dien dag zelve.

Ik had uitnoodigingen gezonden aan vele vorsten. Ik heb zeer beleefde, zeer vriendschappelijke brieven ontvangen van de meeste souvereinen van Europa, en zij hebben hunne broeders of neven, zij hebben generalen en rechtsgeleerden en professoren afgevaardigd naar het Congres: alle Europeesche vorsten en alle Europeesche landen zijn op een luisterrijke wijze vertegenwoordigd geworden op het Congres, omdat ik het verzocht had.

Dat was beleefdheid, geene overtuiging.

Want op een troon heb ik alleen gezeten en er zaten geene om mij heen op tronen. Geen enkel soeverein is zelve gekomen op mijn verzoek. Zij werden allen teruggehouden in hun rijk: zelfs mijn neef Gunther kwam niet.

Dat was het lot.

Want Gunther zoû gekomen zijn als het lot gunstig was geweest...

Maar oom Siegfried was slechts een maand geleden gestorven en Gunther kòn Gothland niet verlaten: dat was waar.

Ik heb toen, tijdens het Congres, mijne eenzaamheid niet zoo gevoeld als nu.

Want prinses waren toch sympathiek om mij heen...

In buitenlandsche veldoversten zelfs voelde ik dikwijls anti-militairisme...

Met beroemde rechtsgeleerden heb ik, gelijk van geest, gesproken.

Het Atheneum was vòl van het verlangen naar den Vrede...

Mijne stad, mijn land schenen met mij te willen den Vrede!

In de warmte van dat verlangen heb ik mijne eenzaamheid niet gevoeld.

Maar nu voel ik, dat ik eenzaam was, geheel, gehéél eenzaam...!

En zelfs Valérie was er niet...

Nu ik terugzie op die veertien dagen van vele millioenen woorden, nu... weet ik het niet.

Ik weet het niet, omdat er dwepers onder hen waren, die als krankzinnigheid hunne onmogelijke voorstellen, wenschen, eischen bijna, voor mij brachten.

Ze wilden, dat ik het voorbeeld gaf aan Europa.

Ze wilden, dat ik mijn rijk ontwapenen zoû, ik het eerste.

Als Liparië zich ontwapenen zoû, zouden andere landen volgen!

Wilden ze Liparië martelaar maken voor de zaak van den Vrede?

Maar ik, ik kàn het niet, mijn land martelaar maken voor het welzijn van Europa!

De loutere zinneloosheid van hunne voorstellen moest nog met duizenden woorden - o, altijd zooveel wóorden! - bestreden worden en - als tegen kinderen - moest hun verteld worden van onbeschermden grenzen...

Van binnenlandsche oproeren...

Van koloniale woelingen...

Maar hun gedweep bleef over de werkelijkheid heen zien en zij bleven er op staan:

Het voorbeeld stellen, Liparië ontwapenen!!

Toen heb ik mij een oogenblik heel moê gevoeld, en alles in mij zonk neêr in moedeloosheid.

Maar redevoering volgde op redevoering en onder het gedruppel der onvermijdelijke woorden, heb ik mij kunnen herwinnen, schijnbaar...

Verdragen van scheidsgerecht, een Internationale Statenrecht-

bank, een Internationaal Wetboek van Volkenrecht... over dat alles zijn millioenen woorden heengedruppeld.

Dat schijnt wel zoo te moeten en de menschen schijnen niet tot verwezenlijking hunner ideeën te kunnen komen dan na eene eindelooze en eindelooze woordenwisseling.

Ontelbare meeningen ontmoeten elkaâr, dringen tegen elkaâr in van alle kanten als een verwarde volksmenigte op een plein en gaan zoo zelden met elkaâr meê.

Eene verduidelijking van détails, onophoudbare debatten om kleinigheden sponnen zich voort als webben en webben, die al duisterder en duisterder maakten de klaarheid der eerste Gedachte...

Ik geloof nu, dat congressen er zijn moeten - om een geheimzinnige omstandigheid, die misschien voor onze kleinkinderen heel duidelijk zal zijn, maar mij ontsnapt - maar dat congressen weinig dadelijk nut hebben.

Misschien als dit Congres een Congres van souvereinen geweest was!

Maar trots al hunne afgevaardigden, voel ik in hen een tegenstand, een niet-eens-zijn met de Idee, eene, trots alle Vrede-betuigingen, misschien onbewuste, onberedeneerde antipathie tegen den Vrede...

Waarom... waarom?

Ik verlies mij in vragen...

Waarom denken zij niet allen als ik, of denk ik niet goed en zal de Vrede, eene algeheele ontwapening, eene onmogelijkheid blijken...?

 O God, zij denken het, zij, die ons utopisten noemen! Ik herinner mij hunne frazen: te veel gal is er opgehoopt tusschen de Europeesche naties... De oorlog is het eenige middel de internationale quaestie's op te lossen... Het woord doet geene wonderen en hevige crizissen worden alleen door geweldige middelen ten einde gebracht, en het recht van den sterkste moèt blijven een recht op aarde, omdat het geheerscht heeft van den beginne, omdat het de

wereld tóch ten laatste gebracht heeft op haar tegenwoordig hoogtepunt van beschaving...

Dan redeneeren zij niet verder...

En zij vergeten, dat op dit hoogtepunt - hoe dan ook - gekomen, geraakt in edeler staat dan in den beginne, het oude recht der primitieve tijden wijken moet voor een ideëeler recht, en dat het vuistrecht geweken is voor rechtspraak, en dat oorlog wijken moet voor rechtspraak.

O, hunne koude wreedheid en hunne inconsequentie! Zij beroepen zich op feiten: duizende vrede-traktaten - in verloop van eeuwen - en die eeuwen zouden duren, zijn geschonden. Maar waarom hebben dan duizende oorlogen niets volbracht?

En waarom ziet men op het einde dezer eeuw uit naar den allerverschrikkelijksten oorlog, die ooit geweest zal zijn?

Zal deze allerverschrikkelijkste dan oplossen als met een tooverstaf, die zwaait uit eene bloedigst mogelijke apotheoze?

Neen, ik kan het niet gelooven.

Wat er edelst in mij is, kàn niet gelooven aan eene oplossing, eene harmonie, die worden moet na een onderlinge menschenverdelging.

Alleen wederzijdsche concessie's, eerbied voor het recht, alleen eene hoogere rechtvaardigheid kunnen strijdvragen oplossen voor eeuwig.

Want na een oorlog zal altijd weer een oorlog volgen; die verslagen werd, zal zich willen wreken; die gebied verloor, zal gebied willen herwinnen en slachting zal op slachting volgen zonder nader te brengen tot éenig ideaal...!

Het Congres is geëindigd.

Ik had het mij zoo niet voorgesteld, als het geweest is.

En zoo zal nooit misschien iets zijn, als ik het mij voorstel, en bijna ondoenlijk moeilijk is: *altijd* en *altijd* te blijven denken, dat wat *is*, tóch eeuwig beter is, dan wat een mensch, minstens een vorst, zich voorstelt als volmaakter...

Te moeilijker, omdat de toekomst tóch onze Illuzie blijft!

Intermezzo

I

Als torens, massa's architectuur, staan de groote dingen van het leven, in het licht der beteekenisvolle dagen - als aan een weg, die komt uit een perspectief van het schemerduister des verledens.

Tusschen die torens, paleizen, gebouwen gaat die weg voort naar Wat worden zal, en het is vreemd, hoe eenzaam, doelloos die weg soms is - schijnt -, latende de hooge torens der wereldgebeurtenissen achter zich in eene geïsoleerdheid, onbegrijpelijk...

Dan gaat de lange, lange weg, dag aan dag, zonder avonturen voort, en de menschen loopen dien af, pas voor pas, zonder eigenlijk te weten waarheen, geheel niet wetende, waaròm; loopen ze af, bergen over, dalen door, en soms...

...Uit hunne miljoenen drommen, óp een berg, zien enkele oogen naar achteren om en ontdekken,

In de verte, het landschap der verzonken eeuwen, duidelijk liggende in eindelooze wijidheid, met eene plotseling verrassende opschittering van détails...

Maar over den weg gaan de voetstappen door, misschien door tot over het graf, naar de wegen van licht. Gaan de voetstappen eeuwig door, gedurende die langste dagen,

Die tusschenlengten van tijd, die doelloos, nutteloos, vreemd zich opvolgen - schakelend een weg,

Tusschen de hooge torens, en onbegrijpelijk ze verbindende met hunne keten van ondoorzienbare logica...

II

In de zon richtte Altara hare vele spitsen op, als eene oude stad. Tegen een doorschijnend parelblauwe lucht zetteden zich aan de vlakken van daken, bruin en grauw, met een waas van verweering, een tint van roest. Uit het gewarrel der dakpannen steeg recht het leger der schoorsteenen en boven ze – een late Gothiek-bloesemden uit de torens, zich plotseling afknottende in den hemel, twee aan twee.

Hier en daar, over de stad, bloeiden die torens: groote gebroken bloemenstengels: onderaan stapelden architecturen van eeuwen zich op elkâar: een strijd om het leven van gebouwen, voortwoekering van steen.

En, – vlaggebont vandaag om den verjaardag der keizerinmoeder Elizabeth – waren de breede straten als ingesloten tusschen twee cyclopische bouwen: links, hoog, buiten de stad, St. Ladislav, vierkant gekarteld, rond van torens; en, rechts, opschietende uit het hart van Altara: de Dom, het Episcopaal, het Oude Paleis: stad op zichzelf van muren en torens en tinnen.

En langs die breede straten de menigte, druk en ernstig stroomende, in een voortdurend gaan naar bezigheid, zonder veel om te zien...

- C'est très sérieux... Et c'est trop moyen-âge... Et c'est à peine la Liparie! was, niettegenstaande de vlaggen, het oordeel van Estelle Desvaux; van Liparië had zij eerst gezien het goudzonnige en marmewitte Lipara; toen had zij gereisd door Thracyna en er de Grieksche tempelruïnes bewonderd; toen door Xara, en zij had medelijden gehad met de bannelingen in de kwikzilvermijnen, maar was bekoord geworden door Castel Xaveria: een droom van zuilen in hooge, blauwe lucht; toen door Vaza en zij was geïmpressioneerd geworden door zijne historische kasteelen; toen door Lycilië en zij had er alle merken van Lycilische wijnen geproefd. En nu, Altara – de oude, grauwe stad bracht de beroemde zangeres in verwarring en zij had van hare lippen dit woord laten vallen, dat een reviewer als een parel had opgeraapt en overal heen

gezonden, naar alle couranten van Europa. Estelle had moeten lachen, gisteren avond, toen zij haar parel al dadelijk in den Figaro vond:

- C'est très sérieux... Et c'est trop moyen-âge... Et c'est a peine la Liparie...

En het deed hare ijdelheid aangenaam aan, dat de Figaro haar geestig vond, want een talent is altijd zeer gestreeld als men nog iets anders in hem bewondert dan zijn talent...

En daarover zeer in haar humeur, wandelde zij met een meneer – die haar altijd vergezelde, die van alles voor haar deed en dien ze haar secretaris noemde – door Altara's straten met zoo een welwillend lachje. Het was haar derde dag in Altara en het welwillend lachje van Estelle mocht wel door de Altariërs gewaardeerd worden, want, alsof het niet mocht, had zij nog al niet de keizerin Valérie gezien! Le supplice de Tantale, mon cher! had Estelle al den heelen winter, dien zij in Liparië reisde, tegen haar secretaris gezegd. Het was waar: zij had hare kunstreizen getrokken als arabesken door geheel Europa, waarlangs zij de waarlijke parelen harer stem strooide in ruil voor het goud van heele dure schouwburgplaatsen: door Spanje, Rusland, het Noorden en het Zuiden, en dat een impresario haar in den aanvang van het seizoen een zegetocht had voorgesteld door Liparië, was niet anders dan zeer eenvoudig en logisch geweest. Maar toch, in Estelle was daarbij nog de obsessie geweest van een verlangen, een hevig prikkelend verlangen – meer dan een gril, meer dan nieuwsgierigheid – : een fataal verlangen naar Liparië te gaan om de jonge vorstin te zien, die prins Lohe had liefgehad.

De arme jongen! Hij was in Estelle's leven geweest haar waarste roman: een roman, roman alleen voor Estelle, want voor den prins was zijn huwelijk een cauchemar geweest, die hij, zwak, moreel vernietigd, niet had kunnen doorstaan en die hij alleen door zelfmoord had kunnen verdrijven... Maar Estelle, Estelle had heusch zeer lief gehad, geïnfluenceerd door lectuur als Marion Delorme en la Dame aux Camélia's; Estelle had zacht wisselende stemmingen doorleefd en Estelle was drie maanden wanho-

pig geweest na de catastrofe; den prins, gevonden in bloed badende, een revolver in de hand; daarna, de bende der schuldeischers, de éclat makende verkoop van haar hôtél en hare diamanten, en haar noodwendig weêr-verschijnen op het tooneel. Hare Doorluchtige Hoogheid, de prinses Von Lohe-Obkowitz: zij had den tact, den bekoorlijken tact van een vrouw, die in waarheid heeft liefgehad, naar het vermogen eener ziel, voor liefde niet berekend, haar titel dood te zwijgen uit eerbied voor haar armen, dooden jongen, en eenvoudig weêr op te treden als: Estelle Desvaux – een naam, beroemd genoeg - ; en dat zij hare gesloten kroontjes niet overal uittornde en wegnam: wie, die niet welwillend genoeg was om in dit recht en deze ijdelheid niet te zien: de herinnering van haar roman...

Zoo was Estelle naar Liparië gegaan, geleid door haar impresario, omgeven door een kleine hofhouding van noodige en onnoodige trawanten, die de beroemdheid der actrice fataal medesleepte in den gouden stroom, dien zij met hare tooverstem ontspringen deed. Extra-treinen, in hare hôtels prachtige appartementen, met groen versierde salons en trappen en corridors, luxueuze soupers na de voorstellingen en voor elke voorstelling voor Estelle de ronde som van tien-duizend florijnen. Zoo was haar Liparische winter geweest, éen flonkerende maalstroom, het element van Estelle, waarin zij tot herademing kwam na haren boeienden roman, na het treurige slot. En nu vond zij, dat het toch gemakkelijker was het leven te serreeren in een tooneelkader en het leven uit te zingen met hare stem van kristal en parelen, gemakkelijker lief te hebben en te lijden in, elken avond wisselende, metamorfozen, lief te hebben en te lijden in muziek, dan te leven in waarheid en lief te hebben in eenvoud. Na de soupers – Estelle in prachtige soirée-toiletten en nieuwe diamanten; de impresario en de secretaris in rok met ridderorden – filozofeerde Estelle dan over het leven, terwijl het schuim der laatste champagne nog in het electriche licht scheen na te trillen, en zij herhaalde hare fraze: het leven was moeilijk, het tooneel was gemakkelijk. En men moest haar zien en hooren om te erkennen, dat zij gelijk had. In hare wisse-

lende incarnaties van melodisch wezen, was zij het gemakkelijkst zichzelf en misschien meer dan zij ooit geweest was in hare arme liefde en haar treurig huwelijk.

Maar... het scheen niet te mogen. Estelle had de jonge keizerin nog niet gezien. Toen Estelle tijdens het Vrede-Congres te Lipara geweest was en eene reeks van voorstellingen gegeven had, was de keizerin met den kleinen kroonprins op Castel Xaveria gebleven. Toen de keizerin zoû komen, moest Estelle naar Thracyna. Zij was woedend geweest, had een scène gemaakt met haren impresario. Maar het kon niet anders. De contracten waren geteekend met de directeuren der provinciale schouwburgen, de dure plaatsen waren weken van te voren genomen: het kon niet anders. Estelle herademde pas te kort in haren maalstroom, haar gouden element, om dwaasheden te kunnen doen, contracten te verbreken en een handigen impresario boos te maken. Toen voelde zij, dat de roem niet altijd een diadeem is maar soms eene keten wordt. Zij, ze werd weggesleept aan haar keten en toen de keizerin Valérie in Lipara kwam, zong Estelle Herodiade in Thracyna...

O, hoe ze zong, hoe ze zong! Dat was niet meer zingen, dat was leven en ademen in muziek, dat was een schepsel, een liefdeschepsel zijn in muziek... En hare triomfen troostten haar en door het geheele keizerrijk had zij ze behaald... Toen voelde zij toch, dat de roem eene kostbare illusie is en dat zij er niet buiten kon...

Nu, het was Maart, zij was in Altara en kort vóór haar was het Hof te St. Ladislav gekomen. Het was de maand, die de keizer ieder jaar op den slotburcht doorbracht. De keizerin-moeder Elizabeth woonde altijd te St. Ladislav en in Maart was haar verjaardag. Dit jaar waren er tevens koning Gunther van Gothland en de Gothlandsche familie. Maar Estelle was drie dagen in Altara, en... zij had de jonge keizerin nog niet gezien. En zij was nog wel, eerder dan zij behoefde op te treden, naar Altara gegaan. Le supplice de Tantale, mon cher.

III

Langs de drukke, ernstige straten, onder de vlaggen, wandelde Estelle met haar secretaris, het welwillende lachje om hare lippen. Men herkende haar dikwijls, zag naar haar om: de stad scheen vol van haar, haar naam scheen te trillen in de lucht, zooals die met roode letters blonk op de aanplakbiljetten: voor de winkels lagen hare portretten...

– Tiens, monsieur Axela...

De bekende journalist en muziek-criticus boog voor haar, drukte haar de hand: hij had haar reeds eene visite gemaakt in het hôtél. Hun drukke woordenwarrel in het Fransch, terwijl zij stilstonden op het trottoir en de passage stremden, trok nog meer de aandacht tot Estelle.

– Waar gaat u heen?

– Naar den Dom. Ik ben drie dagen in Altara en ik heb nog niets gezien. Die repetities...! En ik wil veel repetities: men moet aan elkander wennen. Maar mijn waarde secretaris leest zijn Baedeker slecht. Hoe gaat men naar den Dom?

– Mag ik u brengen?

Estelle vond het charmant en nam aan. Zij wilde geen rijtuig nemen, het weêr was mooi, het loopen deed haar goed. Tusschen de twee heeren, druk pratende, trippelde zij voort, te fijn geschoeid voor de straat. Zij leek kleiner in het leven dan op het tooneel. Zij droeg een zacht weêrglansend bruin fluweelen wandeltoilet, waarover een pelerine met verschillende smalle randen bont. Een ietsje fard gaf haar een factice teint als van een gracieus masker. In haar gezicht, niet bepaald mooi, maar vol brille, vol charme, waren de oogen groot en helder kinderlijk gebleven, niettegenstaande de kleine verwoestingen aan de kanten. Een trek om haar neus en mond duidde aan, dat ze niet zoo heel jong meer was, maar haar figuur had eene jonge-meisje's-lenigheid behouden, niettegenstaande hare aangedikte vormen. Zij waren dicht bij den Dom dan de secretaris vermoed had. Axela bracht hen door een paar smalle zijstraatjes op de Domplaats. Immens rees de

Gothieke opeenstapeling van architectuur plotseling voor hen op.

Estelle bewonderde die versteende eeuwen.

– Heeft u een permissie voor de kroonjuweelen? vroeg Axela.

Ja, de secretaris had er eene, gegeven door den Franschen consul. Zij gingen langzaam de zeer breede trappen op...

– A-propos, sprak Axela goedmoedig; wat is dat toch voor een praatje, dat loopt?

– Welk praatje? vroeg Estelle.

– Een onzin-praatje! – Axela haalde de schouders op – ; dat u niet zoû zingen in Altara.

- Dat ik niet zoû zingen...?

- Gisteren avond hoorde ik het al, in een café. Van morgen ook, van verschillende kanten, ook aan het bureau van mijn courant. Ze wilden er al een berichtje van maken, maar ik heb het tegengesproken.

Estelle, een beetje nerveus, schokte met hare schouders.

– De een of ander, die het land aan mij heeft. Jalouzie, kletspraatjes...

– Ja, ja, kletspraatjes! herhaalde de secretaris haastig.

Axela hield den zwaren leêren voorhang, die in de kerkdeur hing terzijde.

– Merci, zeide Estelle, terwijl zij binnenwipte.

Binnen, vol wazigen schemer, droomde de immense kathedraal als in eene eindeloos mystieke peinzing. In schemerende perspectieven, verkleinden de bogen zich naar achteren toe, tusschen het woud der reusachtige zuilen, als voorwereldlijke stammen, roerloos, zwaar en strak. Boven dreven de binnenwelingen van het dak, zoo hoog en zoo vol schemerwaas, dat zij geene materie meer schenen, maar ondoorzichtige atmosfeer: materie, verdampende in atmosfeer. En, vreemde paradijslandschappen, mystieke regenbogen, bloesemden de kleuren der schitterende boogramen op, als juweelen en bloemen te zamen...

De Dom scheen eindeloos verlaten, maar toen zij langzaam voortgingen, hoorden zij hier en daar het gefluister uit een biechtstoel, bespeurden zij het knielen van figuren. Hunne oogen wen-

den zich aan het schemerwaas; om hen heen begonnen de zuilen hare lijnen te zingen in stille harmonieën, die wisselden, terwijl zij voortgingen. Heel ver aan het einde, schitterde vaag het oude doffe goud van het hoog-altaar op: het gebeeldhouwde eikenhout van het koor klaarde met koppen en figuren uit.

Een sacristein met sleutels naderde hen, insinuerend, glimlachend, ziende, dat zij vreemdelingen waren.

– Ik vandaag ook! zei Axela glimlachend; ik ben in geen tijden in den Dom geweest.

De sacristein leidde hen, toonde hen, hier en daar; aandachtig bleven zij staan: de secretaris sloeg op in zijn Baedeker.

Elke steen van het gebouw was historisch, de hoogste kunstwaarde schemerde op bij elken pas: de secretaris noemde de namen der beroemde artisten van de Liparische Renaissance, citeerde anecdoten, jaartallen... Maar Estelle, nerveus, kon niet lang blijven zien, al bewonderde zij. En zij had een nieuwsgierig verlangen, tweemaal vrouwelijk.

– En de kroonjuweelen? Waar zijn de kroonjuweelen? We komen op een anderen keer wel eens terug voor dit alles.

De sacristein wilde hen nog niet loslaten. Maar Estelle gaf hem al een fooi.

- Toon je papier, sprak zij tot den secretaris.

De sacristein boog over het papier, noemde hen nu 'Excellentie's', wilde hun den weg wijzen, naar de secretarie van het Episcopaal, waar zij hun toegangsbewijs moesten laten afteekenen. Het was een lange weg: zij gingen door de sacristieën langs eindeloze corridors...

Uit de boogramen zag men op Altara, uitgespreid aan alle kanten: de breede Zanthos omprangde de stad in zijne machtige stroomarmen. Door wijde verlaten zalen gingen zij: het Episcopaal, als het plechtig stille Hof van den Primaat van Liparië, breidde zich om hen uit, als een wijd doolhof vol sonore geluidingen. In de secretarie ontving hen een zeer beleefde abt, man van de wereld, een der secretarissen van den Aartsbisschop, die aan de actrice een galant compliment maakte: een oude grijze priester

werd hun toegevoegd. Toen gingen zij terug naar de schatkamers. Op nieuw moesten zij hun papier toonen aan den commandant van een wacht van hellebaardiers: dat alles was zeer ingewikkeld. Twee andere geestelijken gingen meê: een had de sleutels, die hij met ontzag droeg. Zij gingen nog door een paar antichambres: toen ontsloot de geestelijke zware bronzen deuren. En zij traden in een kleine achtkantige zaal, vol rooden schemer: de andere geestelijken trokken zich terug in een der vertrekken. Eene fluisterende, heilige stilte hing neêr.

De priester maakte het teeken des kruizes en eene kniebuiging: het was voor de heilige kroon van St. Ladislas, die niet meer gebruikt werd. Toen, omslachtig, met oude langzame bewegingen, trok hij de roode zijden schuifgordijnen ter zijde. Het licht viel, langzaam, binnen.

Een achtkantige, kristallen tabernakel, tempelvormig, verhief zich in het midden der kleine zaal, met kristallen en agathen en jaspis zuiltjes, de kapiteelen louter juweel. Achter het spiegelglas rustte, op een kussen, de keizerskroon, drie eeuwen oud, waarmeê de Primaat van Liparië iederen keizer van Liparië kroonde. De kroon scheen Estelle te wijd voor een modern hoofd. Om de keizerskroon lagen op kussens andere kronen: de koningskronen van Altara, Vaza en Lycilië. Vier scepters, als juweelen staven, lagen tusschen ze in en twee rijksappelen als juweelen ballen. Langzaam viel binnen het licht, helderder en helderder. Buiten, aan den hemel, verschoven de grauwe wolken en een zonnestraal schoot uit. En de keizerlijke symbolen van macht, met hunne edelsteenen, historisch en sprookjesgroot, blonken zacht op in den schijn. Ze waren oud, het goud ervan was oud en weemoedig dof; in de steenen was soms een waas, door sommige smaragden liep een lichte barst als een streepje water en sommige robijnen waren als druppelen wijn vol droesem. De parelen waren als troebele verparelde tranen. En zeer, zeer oud, legendarisch bijna, taande de heilige kroon van St. Ladislas, die, waarmede St. Ladislas zich eersten keizer van Liparië gekroond had, als een kleinood, dat zichtbaar verging tot stof en bij eene aanraking verpoeieren zoû tot wat stuifsel van goud...

– En deze kleine? vroeg Estelle.

– De diadeem, waarmee Zijne Majesteit de Keizer, na zijne kroning door den Primaat, Hare Majesteit, de Keizerin kroont, legde de oude priester uit.

Estelle zag naar het juweel. Nadat Othomar Valérie had gekroond, lag het daar weêr, stil, onberoerd, sedert jaren. En zacht scheen het te blinken, van een vreemden onzegbaren weemoed, als waren zijne ronde parelen stille vrouwetranen en zijne roode robijnen roode druppelen hartebloed.

Eene somberheid kwam over Estelle, zonderdat zij zich dit, daar ter plaatse, analyzeeren kon. Zij dacht aan vijf jaar geleden, zij zag haar armen Leopold, prins Lohe, voor zich, badende in bloed, om die kroon...

– Ik hoû toch meer van moderne juweelen, sprak zij luchtig, en oppervlakkig doende: ik heb pas een tak gekregen van violen, van saffieren en topazen: die vind ik veel mooier...

Axela begon vroolijk te lachen: trotsch op menschenkennis, meende hij in haar te zien, de Fransche vrouwelijke luchtigheid: cocotte, bohême, groote artiste: haar eigenlijkheid doorzag hij niet. Maar de geestelijke vond zijn lachen in tegenwoordigheid der keizerlijke juweelen hoog ongepast en begon, steeds langzaam, plechtig, de schuifgordijnen toe te trekken. De kronen doofden uit in het roode schemerlicht.

– Décidément, c'est trop moyen-âge! herhaalde Estelle; ik snak naar lucht...!

Het duurde zeker tien minuten, eer zij teruggegaan waren door de lange corridors, langs de hellebaardiers, in den Dom, door den Dom, waar een dienst begon...

-Oef! zuchtte Estelle, toen Axela weêr den leêren voorhang had opgebeurd en ze buiten op de trappen stond.

Maar op de Domplaats zag zij eene lichte beweging: het even stilstaan der menigte, het afnemen van hoeden. Een victoria reed voorbij, waarin eene jonge vrouw, ernstig, hoog mooi, naast een grooten blonden officier in Gothlandsche uniform.

– De keizerin! riep Axela; en de koning van Gothland!

Het rijtuig ratelde langs de trappen van den Dom. De heeren groetten, Estelle neeg, maar met een snellen blik nam zij Valérie geheel op, peilde haar in de ernstige oogen, die haar aanzagen met een vagen blik van niet-herkennen...

– Eindelijk!! roemde Estelle in zichzelf: eene nerveuze woeling ging door haar heen. Het rijtuig was voorbij; Axela had zich verlaat, haastte zich afscheid te nemen.

– Dus er is niets waar van het praatje, zeide hij; u zingt overmorgen? En ik kan het zeker tegenspreken?

-O ja, zeker! herhaalde Estelle stellig.

IV

Langzaam was de regen gaan vallen, in zoele druppels, die eerst nauwlijks nat maakten, maar langzamerhand de stad doorweekten, sijpelden langs de oude huizen, aftappelden van de kastanjeboomen en de blauw-en-witte vlaggen als natte lappen slap deden hangen. Valérie en Gunther van Gothland waren juist langs den Burchtweg teruggekómén op St. Ladislav, bijtijds voor de receptie. De verjaardag van de keizerin Elizabeth had op haar verlangen een geheel intiem karakter, en de stedelijke autoriteiten, civiele en militaire, waren binnengelaten geworden in een ruimen ontvangsalon – geen officieel vertrek – , van het eigen appartement der keizerin-moeder.

Afwachtende liepen zij op en neêr, zagen uit de ramen. Diep, ver strekte zich het landschap der valleien van den Zanthos uit, - hier en daar een kasteel, een villa, het dakgevlak van een dorp, en de hooge Giganten aan den einder, alles achter het grauwe waas van regen uitgedoezeld.

Een kamerheer-ceremoniemeester aan de deuren, die opengingen, kondigde Hunne Majesteiten aan. En eenvoudig kwam de keizerin Elizabeth binnen, lang en slank in haar donkeren splendenden japon, de fijne camée van haar gelaat weemoedig strak, het haar bijna geheel grijs. Achter haar volgden Othomar en Valérie;

Gunther en Sofie, koning en koningin van Gothland; prins Edzard van Karlskrona, de prinses Wanda en de kleine prinsen en prinsessen van Gothland. Een paar hofdames en officieren vergezelden hen: de vorsten waren in klein uniform, de dames in eenvoudige japonnen. Een huiselijkheid vulde de groote zaal, niettegenstaande de haie der autoriteiten, waarlangs Elizabeth langzaam ging, tot elk zeggende een paar woorden met hare moede stem.

Toen werd Zijne Eminentie de Kardinaal-Aartsbisschop, Primaat van Liparië, aangediend, en ook hij verscheen met eenige hooge geestelijken. De receptie duurde zeer kort; in een uur was alles afgelopen.

Toen trok de vorstelijke familie in een anderen salon zich geheel bij elkaâr terug...

Keizerin Elizabeth was gaan zitten. Hare oogen waren zacht vochtig en zij zagen even naar hen allen om in een langzamen cirkelblik. Toen nam ze de hand van de koningin Sofie en ze zeide, zacht schertsend:

– Je doet alles om me vandaag te bederven, en je geeft me de illusie van een groote familie: het is alsof ik grootmama was van een heele boel kleinkinderen. Maar waar is Xaverius, Valérie?

– Mama, ik durf hem niet beneden te doen komen: toen ik thuiskwam, was hij wat koortsig, en dokter Zeni vond het beter hem boven te houden.

De weemoed in Elizabeths oogen werd even bitterder...

– Wat is er dan met hem: alleen wat koorts?

– Totnogtoe niets anders... Hij is er heel treurig onder, dat hij niet meê mocht komen.

– Ik zal straks naar hem toegaan: arm ventje; hij treft het ook altijd zoo slecht...

Wanda!

Zij wenkte de jonge prinses van Gothland, die nader kwam, en met een lief gebaar knielde voor Elizabeth: de keizerin nam tusschen hare beide handen het gezicht van het jonge meisje.

– Dus nog altijd niet? vroeg ze fluisterend, glimlachend.

Zij doelde op een geheele intrigue: de wensch der familie, dat

Edzard en Wanda zouden trouwen; een verbintenis, in allen deele wenschelijk, vooral omdat de jonge prinses verliefd was op een Gothlandsch adjudant en een hoofdje had, dat tot een dwaasheid in staat was.

Wanda kreeg een kleur, verlegen.

– Je weet, ik word een oude vrouw, ging de keizerin half schertsend voort; en als oude vrouwen haar zinnen zetten op iets, moet dat wel gebeuren, Wanda.

– Neen, neen, vleide het meisje, – zij waren even apart, – de anderen staande en gezeten en pratende om hen heen, – toe neen, tante-lief; en oud, u is heusch niet oud, heelemaal niet.

En zij streefde met de hand over Elizabeths waarlijk nog zoo jong gezicht.

– En die grijze haren dan?

– Ze staan u zoo goed, en ze maken u nòg jonger...

De keizerin schudde haar hoofd.

– Je bent een ondeugd...

Prins Edzard voegde zich bij haar. Wanda stond op. En moedwillig sprak zij:

– Beste neef, zeg eens: ‘neen’ aan tante?

– ‘Neen?!’ herhaalde hij, met zijn flirttoon. Waarop ‘neen’?

– Zeg het nu maar: ‘neen’!

– ‘Neen’ herhaalde Edzard gewillig.

Maar keizerin Elizabeth werd ernstig.

– Neen Wanda, niet daarmee spotten. Dat is nooit goed. En vooral, je weet, Edzard spot toch al met alles. Ik wil heusch geen gekheid daarover...

Haar blik, glimlachend, wenkte generaal Ducardi tot haar: de oude generaal gehoorzaamde en trad nader. Wanda en Edzard gingen wat verder naar een raam.

– Zeg eens, Wanda! vroeg hij; hoe is het, laat jij mij een blauwtje loopen, of ik jou?

Zij begon te lachen.

– Zoo als je het wilt uitleggen.

– Is dat dus het ‘neen’ tegen tante Elizabeth?

Aan haar ondeugenden lach zag hij van ja.

En zijn flirtstem steeds accentueerend:

– Je wilt dus niet, Wanda-lief? Nooit?

– Ach kom! antwoordde de prinses. Alsof jij wil. Het is immers een dol idee van ze.

– Waarom?

Zij was een beetje kribbig en werd hatelijk.

– Omdat ik het niet ambieer... keizerin te worden.

Zij doelde op zijn verblijf, – volgens den wil zijner ouders, - in Liparië, op zijn mogelijk erfprinschap. Maar hij was te goedig, te onverschillig en te oppervlakkig om zich door de hatelijkheid van zijn nichtje te doen ontstemmen. Liever wilde hij in haar idee komen.

– Ja; gaf hij toe; het is een dol idee van ze. Tante Elizabeth is anders zoo verstandig. Heusch, Wanda: ik begrijp het ook niet, waarom ze ons absoluut willen laten trouwen.

Zijn oppervlakkig laconisme bracht haar weêr in goed humeur. Zij lachte vroolijk.

– Maar weiger me dan! sprak ze.

– En zal je dan, als ik je weiger, een beetje van me houden? vroeg hij flirtend.

Maar zij werd ernstig.

– Ja Edzard, fluisterde ze, zacht aan zijn oor; als je me weigert... o, dan zal ik zooveel van je houden. Maar beloof het me dan; beloof me dan, dat je niet zult willen...

Zij drong hem te veel voor een feit. Hij dacht aan mogelijke complicaties, aan zijne ouders, aan tante Elizabeth. En hij aarzelde.

– Beloof me dan... drong Wanda nog eens.

Maar hij haalde ongelukkig zijn schouders op.

– Beloven...? herhaalde hij. Ik kan niets beloven, Wanda. Wij zijn allen speelballen van het lot...

Zij werd boos, zij draaide hem in eens den rug toe. Zoo een fraze had hij dan dadelijk bij de hand en haar leven hing af van zijne woorden. Woedend was ze en Edzard zag haar de zaal verla-

ten... Hij was er treurig om, maar wat kon hij er aan doen? En tragisch maakte hij zich in zijne gedachte, zichzelf en haar: speelballen van het lot.

Een beetje droevig stond hij bij het raam, toen hij de jonge markiezin van Dazzara in het oog kreeg. Zij was een hofdame der keizerin Valérie. Hij had dien morgen nog niet met haar gesproken en naderde haar.

– Freule...

De markiezin neeg.

– Hoogheid...

Zij waren dadelijk in een vlug gesprek.

De jonge markiezin was niet mooi, maar levendig, pittig, vroolijk, een echte babbelaar. Terwijl om de keizerin Elizabeth nu de groep was van Othomar, van Valérie, van de Gothlandsche familie, was daar aan het boograam dat levendig gesprek tusschen Edzard en de markiezin. Edzard mengde er een paar ordonnans-officieren in: Thesbia en Fasti...

– Vertelt u mij nu het ware er van, Hoogheid! smeekte de markiezin: ze brandde van nieuwsgierigheid.

– Ik mag er niets van zeggen... begon Edzard. Maar hij kon nooit iets voor zich houden...

– Zal ze toch zingen, of niet? vroeg de markiezin weêr, met glimmende oogen.

– Ik denk van...

– Van ja? voltooide de markiezin, begeerig.

– Van... niet... voltooide prins Edzard.

In de volle zaal was plotseling een gegons van woorden. De vorstelijke families onderhielden zich vroolijk met elkaâr: een tweede druk gesprek was daar voor het boograam. Hofdames, officieren voegden er zich bij. Als een vuurtje was het gegaan door hunne groep. Estelle Desvaux zoû niet in Altara zingen; prins Edzard zelve had het gezegd.

Maar de prins werd voorzichtiger.

– Laat er niets van merken aan Hare Majesteit, de keizerin Valérie, sprak hij fluisterend, gewichtig, plechtig bijna.

Een bel luidde, het was het lunch. De deuren werden geopend Keizer Othomar voerde aan zijn arm zijne moeder ter tafel. De familie volgde; daarna de aanwezige leden der Hofhouding. Hun fluisterend gegons ging met hen meê door de galerij, naar de eetzaal. Een naam kwam telkens in dat gegons terug: Estelle, Estelle...

Men sprak elkaâr tegen. De prins had zich vergist, heusch. Overal waren de voorstellingen aangekondigd: voor overmorgen, Herodiade, met Estelle als Salomé. Alle plaatsen waren genomen. Alleen wist men nog niet of het Hof gaan zoû. Wat was er dan toch?

En niemand kon het rechte te weten komen.

V

Prins Edzard was niet op zijn gemak. Er waren dagen, dat er zelfs voor hem, met al zijne beminnelijke oppervlakkigheid, die anders alle bezwaren opruimde, beslommeringen waren. Onaangename dingen... Eerstens was daar Wanda, en de geschiedenis van hun huwelijk: hij kon er toch niets aan doen, maar iedereen *wilde* nu, dat ze zouden trouwen! Hij vond dat heele huwelijk al lastig en dan was Wanda nog boos op hem op den koop toe. Aan tafel had hij over haar gezeten: ze had geen woord met hem willen spreken; hare oogen vermeden stelselmatig zijn blik: toen hij het woord tot haar had gericht, had ze gedaan, of ze hem niet gehoord had. Daar kwam dan nog bij, dat hij zich bepaald al dikwijls versproken had en zich telkens weêr versprak. Over die zaak met Estelle... Het ging nu al als een relletje door het heele Hof. Gisteren avond had hij, in diep geheim, er iets – zoo weinig – van laten doorschemeren – hij noemde het ten minste: doorschemeren – aan een paar jongelui in den Club. Het was laat geweest, het was geweest aan hun baccara-tafel en later waren zij nog oesters en champagne gaan gebruiken: precies wât hij had laten doorschemeren, wist hij niet meer... Het was toch zeker wel wat *te* doorzichtig geweest:

hoe wist anders die kleine Dazzara er van af? Op den man af had zij er hem over uitgevraagd. Het was wel vervelend, het was nu al een heel praatje, en hoe kòn hij het den kop indrukken...?

Maar er was nog iets... misschien wel iets nog ergers. Het lunch was nog niet geëindigd geweest, toen er gezonden was geworden om de keizerin Valérie, daar de kleine hertog van Xara lang niet wel was. Het scheen dus of Edzard nog al niet genoeg aan zijn hoofd had, dat de kroonprins ziek moest worden.

Want de blijmoedigheid van Edzard regelde zich geheel en al naar de gezondheidstoestand van Xaverius, zooals een barometer zich regelt naar weêrsgesteldheid. En de kleine prins was den laatsten tijd dikwijls ongesteld, kleine ziektejes, verkoudheden, vlaagjes influenza, die de geneesheeren met grooten zorg koesterden, en de blijmoedigheid van Edzard ging, naar het verloop van die ongesteldheden, op en neêr.

Het was tot hem gekomen, dat als dit teedere leven brak als een te fijn gesponnen draad, op hem, Edzard, zoû kunnen dalen de centenarenlast van het rijk. Door zijn flirt en beminnelijk glimlachende levensluchtigheid heen, had deze nachtmerrie bedreigd. Hij had berouw gevoeld over zijn komen hier, over zijn toegeven aan de eerezucht zijner ouders en alle zijne zorgzaamheid ging toe naar den kleinen prins. Was Xaverius ziek, Edzard sprak lang met de doktoren, informeerde zich elk moment, wie er bij den kroonprins was, wie hem oppaste, welke geneesmiddelen hij innam, of het niet tochtte in zijn kamer.

Kwam hij den kroonprins zien, lang zat hij bij zijn bedje, bracht hem altijd iets meê, eene verrassing, een zorgvuldig uitgekozen, schadelooze snoeperij. Aandachtig zag hij het kind aan, als om zijne levensvatbaarheid te peilen.

En het was vreemd, maar deze humor in prins Edzard was niet te zien voor het Hof, ook al had hij weinig den tact zich te verbergen. Zijne zorgzaamheid scheen beminnelijkheid toe en was die ook zeker in zekere mate, en het was niet met oogen te zien, dat zij geheel sproot uit zijn dor egoïsme, uit zijne vrees, Liparië te voelen zakken op zijne schouders. Dit kwam om zijne smeltende

manieren, zijne innemende gladde lichtigheid. Daarbij, hij was niet kwaad: hij zoû nooit iemand willens kwaad doen. Hij wilde alleen blijven leven als hij deed, prettig, in Liparië, en daarvoor moest Xaverius leven, en daarom informeerde hij of het niet tochtte in zijne kamer.

Hij was nu zeer geägteerd. Hij was na het lunch naar Xaverius gegaan, waar hij de keizerinnen vond. Het prinsje was erg gloeiërig, had koorts. Hij liet zich al de vriendelijkheden van Edzard kalm welgevallen, zonder warmte, maar ook zonder zichtbare koelheid. Edzard was hem onverschillig, maar hij was een kind, dat behoefte had aan veel liefkoozing en het deed hem goed, dat Edzard zoo lief was.

Edzard bleef echter niet lang: hij was te nerveus. Hij snakke naar de buitenlucht en wilde wat gaan rossen in zijne coureuse. Toen hij echter de deur van Xaverius' kamer achter zich sloot, stond hij voor de koningin van Gothland, die binnen wilde gaan.

– Ik had je juist willen spreken, Edzard, zeide de koningin Sofie.

Edzard werd nog zenuwachtiger.

– Ik heb eigenlijk geen tijd...

– Ga even meê, drong Sofie aan.

Zij gingen in een antichambre, waar niemand was.

– Wat is er nu van? vroeg de koningin.

– Ja, het is heel lastig, Sofie! sprak Edzard wat boos, kribbig. Ik woû, dat ik er me niet meê bemoeid had. Zulke dingen zijn heel lastig.

– Maar wat is er nu van?

– Ze zingt niet, ze zingt niet! betuigde Edzard met nerveuzen nadruk. Maar ze zal woedend op mij zijn.

– Wie?

– Estelle natuurlijk!

– Ken je haar dan?!

– Wel natuurlijk. Ik heb in Lipara wel eens bij haar gesoupeerd.

– En wat heb je nu gedaan?

– Wat je me gevraagd hebt! Gemaakt, dat ze niet zingt.

De koningin werd ook zenuwachtig.

- Als je het nu maar met tact gedaan hebt, Edzard! Betwijfelde zij.
De prins werd nog kribbiger tegen zijne nicht.
- Ik wist niet, dat je me voor bepaald tacteloos hield, sprak hij met zijn nerveuzen nadruk. Had het me dan niet gevraagd.
- Als Valérie er nu maar niets van merkt...
- Zeg me nu toch eens: heeft zij je ronduit gezegd, dat ze liever niet had, dat Estelle hier zong...?
- Neen, ronduit niet... Maar toen ze eens confidentieel met me sprak, merkte ik, dat het zijn van Estelle in Liparië haar hinderde...
- Kan ze dien Lohe dan nóóit vergeten!
- Er klonken stappen buiten, op den corridor. De koningin en de prins hielden hunne adem in, stonden als bijna betrapt samenzweerdere, luisterend. De stappen verklonken...
- Laat ons niet hier blijven! sprak Sofie. We staan hier zoo vreemd in die antichambre. Kom even met me meê naar mijn kamer...
- Zij gingen door de verwulfdde corridors naar de zitkamer van de koningin. En hun gesprek ging met hen mede...
- De kwestie is... fluisterde Sofie.
- Wat? vroeg Edzard nieuwsgierig.
- Dat ze nooit haar verdriet te boven is gekomen. Dat merk ik aan alles...
- Gefluisterd smolten hunne woorden door elkaâr, over Valérie, over Lohe, Estelle... Een zucht naar intrigue glinsterde in hunne oogen.
- Maar wat heb je nu gedaan? vroeg Sofie weêr.
- Edzard antwoordde zeer gewichtig.
- Laten vragen of de Directeur van de Keizerlijke Schouwburgen, die nu te Altara is, bij me kwam. En hem verteld, dat het om verschillende redenen...ja, juist zoo: *om verschillende redenen*, beter was, dat Estelle niet in Altara optrad. En toen is de Directeur gegaan naar den directeur van de opera.
- Maar hoe moet dat dan? Die menschen hebben kontrakten.
- Ja, die moeten ze dan maar verbreken! Daar komen natuurlijk

standjes over. Ik zeg je ook: het is een héele lastige zaak... – Als Valérie's naam er nu maar niet in gemengd wordt, verzuchtte de koningin huiverig, angstig om wat zij bewerkt had. Ik heb het je gevraagd, louter uit goedheid, om Valérie.

– Ja, maar je goedheid was eigenlijk al te laat. En natuurlijk: nu komt alles op mij neêr...

Edzard zeide dit met bravoure, alsof hij eigenlijk de schuld op Sofie wierp.

– Zoo even vroegen mijn hofdames me er al naar! ging de koningin jammerend voort. Je hebt er zeker weêr over gekakeld...

– Ik heb me er geen woord van laten ontvallen! betuigde Edzard hoog, met de hand op zijn borst. Maar wat het is, ik weet het niet: aan een Hof weten ze dadelijk alles, net als in een dorp... Of ze weten het niet en ze kletsen er over...!

VI

Prins Edzard, hoog gezeten, correct in een nauwsluitende, getailleerde lichtgrijze jas met zilvergrijs fluweelen opslagen, een boeketje witte Liparische violen in zijn knoopsgat en een grijzen hoogen hoed op, waarvan hij het model en de kleur zelve in de mode had gebracht, mende zijne prachtige appelschimmels als razend vlug en toch onberispelijk den Burchtweg af. De onberispelijkheid van zijne flikkerende en glinsterende coureuse en van zijn paarden en zijn palfreniers en van hemzelve bracht hem weêr in zijn goed humeur en hij herdacht zijn gesprek met Sofie en of hij niet wat onbeleefd tegen zijne nicht was geweest. Daarom – om dat goed te maken – reed hij eerst aan bij een grooten bloemenwinkel, hofleverancier, en bestelde er een mand orchideeën, voor Hare Majesteit, de Koningin van Gothland. Toen steeg hij weêr op, glimlachend om die goede gedachte van hem, die Sofie zoû apprecieeren. De wandelaars, die hem groetten, groette hij minzaam, zelf-tevreden terug. Maar er was toch in hem eene agitatie.

Hoe zoû het eindigen, hoe zoû het eindigen! Hij kon het zich niet uitdenken. En hij was huiverig naar den Club te gaan; hij vermoedde, dat de praatjes, zonderdat iemand het ware wist, daar voortwoekerden onder de gommeux van Altara, dat hij er overstelpt zoû worden met vragen en dat hij er nog meer zoû verbabbelen, dan hij al gedaan had. Terwijl hij reed langs de, op dit uur drukke, boulevards, voelde hij het praatje gekletst worden, daar voor de café's, waar de menschen, na bureau-tijd, op elkaâr gedrongen zaten, tafeltje naast tafeltje. Hij voelde die menschen het hem vragen met hunne blikken, met het gebaar, waarmeê sommigen hem groetten. En het werd hem ten laatste te bar. Hij kon het niet langer harden, die agitatie, die onzekerheid, dat ontwijken van het gevaar en liever – om er het einde van te zien - wilde hij zich storten in den afgrond, het gevaar loopen in den muil... en naar Estelle gaan. In eens dus keerde hij om en reed naar het hôtel, waar Estelle logeerde.

Estelle was woedend.

Teruggekomen van hare wandeling door Altara, van haar bezoek aan den Dom, wachtten haar in haar salon de Directeur der Keizerlijke Schouwburgen, de Directeur der opera en haar impresario: de laatsten ook in een radeloos ziedende stemming.

En het was haar koud op het lijf gevallen: zij werd verzocht niet te zingen, te Altara, op hoog verzoek. Het 'hooge verzoek' was onduidelijk; toen was de naam van prins Edzard met veel omslchtigheid genoemd door den Directeur der Keizerlijke Schouwburgen.

De woede van Estelle steeg tot een paroxysme. Maar wat beteekende dat alles?! Waarom wilde Edzard niet, dat zij in Altara zong...

En er schoot een flits door haar heen: in hare vrouweluciditeit dacht zij aan Valérie...!!

Het 'hooge verzoek' kwam van Valérie!

En ze schold op alles en iedereen: op de twee directeuren, op den prins, op de keizerin, op Liparië, op alle Lipariërs! Lam volk, lam land: ze haatte den heelen boel...

Het gesprek werd ééne heftige verwarring.

Estelle en de impresario vroegen schadeloosstelling van den opera-direkteur; deze, schadeloosstelling van den Direkteur der Keizerlijke Schouwburgen, en de laatste, bang voor zijne pozitie, bevreesd voor eene berisping van den keizer, in wien *hij* meende, dat de eigenlijke tegenstand school, woedend op zichzelf, dat hij er niet aan gedacht had, hoe de keizerin Estelle liever niet zoû zien optreden - niet alleen niet in Liparië, maar vooral niet in de stad van het aktueel verblijf Harer Majesteit, - beloofde alles, alle duizenden, die zij vroegen, tevens op heete kolen om maar weg te gaan en zich te haasten naar de courantenbureaux, om de berichten eenigszins zachtvaardig en getemperd en niet-compromettant te maken, voor de avond-editie's.

Het was op dit oogenblik, dat prins Edzard, zonder zich te laten aandienen, binnentrad...

De actrice en de drie heeren spraken druk zenuwachtig door elkander Fransch, elk willende het woord, met wijde gebaren geheel vullende den salon in wanorde, terwijl Estelle als eene furie haar secretaris bij de mouw schudde, hem verwijtende, dat *hij* ervan wist en haar niet gewaarschuwd had. Tusschen de portière waren de schuifdeuren naar Estelle's kleedkamer opengeschoven en twee kameniers waren er bezig aan kolossale koffers: eene, torsende een bak vol japonnen; de andere vouwende tooneeltoiletten, die met een even opschitterend gegloei van kleur en goud en gebliksem van steenen, opvlamden in de bezige vingers dier kameniers, in die verwarde voorbereiding tot een haastig vertrek. Want Estelle had verklaard geen uur langer te willen blijven in dit lamme land. En overal door hare vertrekken slingerde het: omvergevallen stapels ragfijn linnengoed, tallooze schoenen, al de borstels en flacons eener groote necessaire, allerlei toilet-instrumenten, en daartusschen een zware geur van vele bloemen, en de geur van een sterk parfum, dat over den grond gestort was, tegelijk in de nog wemelende witte wolk uit een omvergevallen poudre-de-riz-does. En de gordijnen schenen te waaien van de heftigheid der gebaren, van de luidheid der stemmen, terwijl, elk

oogenblik, er eene kamenier luisterde en opving de woede van het gesprek...

Het was op dit oogenblik, dat prins Edzard binnentrad, correct, maar vol agitatie. De woorden vielen in eens stil neêr: er was een zwijgen. Maar de actrice, vergetende alle koninklijkheid, ging vlammeende tot hem, de kinderlijkheid van hare oogen opgelaaid in eene passie, die zich niet uiten kon... En den prins, die maar lief glimlachend nader kwam, beide handen uitgestrekt, op de lippen een woord van spijtbetuiging, ontving zij ruw, als sloegen hare woorden hem in het gezicht:

- Zeg eens, wat beduidt dat?

De drie heeren, geïmponeerd door de aanwezigheid van den prins, bleven zwijgen, als met een klap voor den mond.

Estelle, ééne furie, dulde niet de zachtheid van flirttoon, waarmee de prins te vergeefs, vaag, lief, lachend iets poogde uit te leggen. En heftiger hare gebaren uitslaande, overstelpte ze hem met verwijten. Was hij daarom haar vriend geweest, had ze daarvoor met hem gesoupeerd in Lipara!? Had ze dat aan hem verdiend!? Als een stortbui vielen hare imprecatie's over den prins. Deze was het gevaar in den muil geloopt en wist op dit oogenblik niet hoe en wat... Hij zag het einde niet van de zaak; hij vond alleen, dat de zaak heel lastig, héél lastig was. Het was alles de schuld van Sofie. Hij dacht er aan de mand orchideeën maar af te bestellen: ze verdiende ze toch niet, met hem in dien guet-apens te hebben laten loopen. Eindelijk, met een gebaar van wanhoop, nam hij de vlucht. Er was met Estelle niet te spreken. Zij had geen oogenblik naar hem geluisterd en zelve had zij over al zijne zachte woorden heen gekrijscht. En hij vluchtte door een troep verbaasde kellners langs de trappen en gangen van het hôtel naar zijne coureuse en reed in een dol geratel weg...

Maar voor de deuren van een der groote courantenbureaux was eene opeenstapeling van volk. Men verdrong zich voor bulletins die juist werden aangeplakt. Andere bulletins werden te koop aangeboden bij hoopen: de venters schreeuwden ze uit: ze fladderden als witte vogels door de handen der menigte.

- Wat is dat? vroeg prins Edzard aan de palfreniers achter zich.

Deze betuigden hunne onwetendheid.

De prins hield stil; een der palfreniers steeg af, kocht een bulletin en reikte het den prins over.

Deze, vaag denkende aan het publiceeren van een gerucht over Estelle, las:

Moord van den heer Raxa, Hoofddirekteur van het Distrikt der kwikzilvermijnen in Xara.

Hoogst ernstige ongeregeldheden zijn uitgebarsten in het Distrikt der kwikzilvermijnen van Xara.

De ontevreden werklieden besloten hedenmorgen tot eene algemeene werkstaking.

Troepen van ontevredenen, waaronder vele gestraften en bannelingen, die aan de opzichters ontsnapten, liepen het land af, en verzamelden zich daarna voor het huis van den Hoofddirekteur, den heer Raxa. Deze verklaarde oogenblikkelijk bereid te zijn eene deputatie der werklieden te ontvangen. Maar de deputatie kon niet gevormd worden, en de ramen van het Hoofd-direktie-gebouw werden reeds door de ontsnapte gestraften ingesmeten.

Daarop volgden hevige gevechten met de grenadiers en kurassiers, die aanrukten.

Een onderofficier werd met een bijl het hoofd gekliefd. Het volk was niet meer te beteugelen, en de heer Raxa, die op het perron van het gebouw verscheen, werd, vóór hij spreken kon, te lijf gegaan en op een wreedaardige wijze vermoord.

Hoogst gewenscht is de onmiddellijke toezending van troepen. Ook in Xara zelve is de algemeene stemming zeer gespannen.

Het garnizoen is er geconsigneerd.

De prins las snel het bulletin.

- Het is verschrikkelijk, het is verschrikkelijk! mompelde hij binnensmonds. Altijd die standjes. Wat willen ze toch? Ik was bang, dat het iets was over Estelle: idioot van me. Het is toch ook wel ellendig voor haar...

Een medelijden welde in hem op, voor Estelle. En terugrijdende naar St. Ladislas, hield hij nog even weêr stil bij den bloemist. De winkelier, den prins ziende, die hem wenkte, haastte zich eerbiedig naar de coureuse.

- Zeg, ik heb immers een mand orchideeën besteld voor Hare Majesteit, de Koningin van Gothland? Nu, zend nu dadelijk - hier, met mijn kaartje -, precies zoo een mand aan Madame Estelle Desvaux, in het Grand-Hôtel. Maar vlug hoor...

Toen reed de prins terug naar St. Ladislas.

Door Altara wapperden de blauw-en-witte vlaggen om den verjaardag van de keizerin-moeder Elizabeth en fladderden, als witte vogels, de bulletins.

Op den slotburcht werd telegram verzonden na telegram, naar Lipara en naar Xara.

De keizer was in zijn kabinet.

Het gefluister over Estelle werd er niet meer gehoord: alles was Xara, Xara...

En vóór het diner, in den salon der keizerin-moeder, allen wachtende op den keizer, die nog maar niet kwam, sprak Elizabeth, zacht weemoedig, schuddende haar geheel grijze hoofd, denkende aan Xaverius, die ziek was en aan de verschrikkelijke tijdingen uit Xara:

- Ik word niet erg bedorven op dezen verjaardag...

VII

Het was na het diner, in het kabinet van den keizer.

Othomar liep heen en weêr, aan zijn secretaris dicteerende een lang telegram voor den gouverneur van Xara: de proclamatie van den staat van beleg in het distrikt. Maar de Rijkskanselier, de markies van Ezzera - onder het dicteeren - gaf den keizer een enkele maal eerbiedig raad, een enkele uitdrukking te wijzigen...

Othomar was verstrooid: hij was klaarblijkelijk niet bij het telegram...

De secretaris, daarna, haastte zich met het telegram weg.

Er was even een stilte, terwijl de keizer op en neêr liep, de Rijkskanselier bij de schrijftafel stond.

Toen zeide Ezzera:

- Ik vrees, Sire, dat het telegram niet krachtig genoeg de wil van Uwe Majesteit uitdrukt.

- Het is krachtig genoeg, antwoordde Othomar vaag.

- Onze gouverneur van Xara is toch al niet doortastend genoeg en zijn gemis aan initiatief is al zoo dikwijls gebleken. Xara is een lastig gouvernement.

- Ik ken de Xariërs. Er is met geweld niets van ze te verkrijgen, met zachtheid alles.

- De gouverneur is soms te zacht geweest, zooals Uwe Majesteit zich herinneren zal. En er is veel bitterheid opgestapeld in Xara, door het heele gouvernement. Ik heb het reeds meermalen aan Uwe Majesteit betuigd: een reorganisatie van het civiele en militaire bestuur der strafkolonie's is hoogst gewenscht. In de Lagere Staten hebben de afgevaardigden voor Xara dit laatst ook verklaard... Maar op dit oogenblik, dat mij zeer hachelijk schijnt, wordt een geweldiger optreden gewenscht, dan Uwer Majesteits proclamatie toelaat...

De keizer zweeg, altijd loopende door het kabinet, het niet met Ezzera eens, zelfs niet overtuigd van die noodzakelijkheid om het geheele gouvernement van Xara al te stellen in staat van beleg, zooals dan ook niet in de proclamatie geseind was geworden... Ezzera zag naar den keizer met zijn eerbiedig-schuinen blik.

- Uwe Majesteit zoû raadzaam doen onzen gouverneur van Altara, den hertog van Mena-Doni, te zenden naar Xara...

Othomar stond stil, voor den kanselier; deze ging kalm voort:

- Als militair gouverneur, met onbepaalde volmacht...

- Mena-Doni? vroeg Othomar minachtend. De boeman van ons land, niet waar...

- De ijzeren maarschalk, Majesteit! ging Ezzera kalm door. En Uwe Majesteit heeft op het oogenblik ijzeren mannen noodig in Xara.

- Je houdt niet van onzen gouverneur van Xara, niet waar, Ezzera?

- Onze gouverneur van Xara is zeer zeker niet berekend voor oogenblikken als deze, ging Ezzera voort en met steeds vaster stem. Maar Uzelve, Sire, - vergeef mij mijn repliek - U houdt niet van den hertog van Mena-Doni.

- Neen! bekende Othomar.

- Stel een antipathie, op dit oogenblik vooral, op den achtergrond, Sire. Herinner U zes jaar geleden onder de regeering van Uw genadigen vader, Keizer Oscar, de crisis in Lipara en Thracyna.

- Ik herinner mij die en om die crisis vooral hoû ik niet van Mena-Doni.

- Majesteit...! ging Ezzera voort, en zelden sprak hij met zoo een stem, met zoo een oog. In Godsnaam, misleid Uzelve niet. Wees niet opzettelijk blind voor het gevaar, dat daar dreigt. Het woelt al lang in Xara: dit is een hevige uitbarsting... en wat er morgen kan uitbarsten, weet niemand dan God.

In Othomar welde op een somberheid: tevens voelde hij een fataal geprikkelde tegenstand in zich.

- Je ziet dat alles te donker in, Ezzera.

- Ik hoop het, Sire, maar ik kan niet anders.

- Mena-Doni zoû daar den boel heelemaal bederven. Liever ga ik er zelf heen.

De Xariërs willen zachtheid.

Ezzera voelde een onmacht tegen Othomars weeke koppigheid. Hij wist niet wat te zeggen. Hij kende dien toon van den keizer; hij wist, dat de keizer op dit oogenblik boos op hem was. En toen de keizer niet meer sprak, wachtte hij tot Othomar hem verzoeken zoû te gaan. Othomar deed dit, koel. De Rijkskanselier vertrok. Hij begaf zich dadelijk naar dat gedeelte van den burcht, waar de keizerin Elizabeth woonde. En dringend verzocht hij om een onderhoud met Hare Majesteit, de keizerinmoeder.

Othomar bleef alleen. In zich voelde hij een vreemde fataliteit.

- Er is niets aan te doen, dacht hij. Wat er gebeuren moet, ge-

beurt... En als het moet, zal ik naar Xara gaan, morgen...

Toen hij dit bepaald had, scheen hij niet meer te kunnen denken aan Xara. Gedachten over de troebelen in dat gouvernement schenen niet meer te kunnen ontspruiten in zijn brein op dit oogenblik...

En hij ging zitten voor zijne schrijftafel, trots alles herademend in dit oogenblik van alleen-zijn. Het kabinet met oude verwulvingen, waartusschen Byzantijnsche fresco's, was als een groote cel, met een boograam, dat uitzag over het wijde landschap der Zanthos-valleien. De rivier kronkelde daar in den avond als een ontzettende python, schubbeglinsterend in bleek maanlicht.

In het kabinet was een intieme studie-stilte, tusschen de donkere gordijnen, in het zachte licht der lampen, met het mysterieuze geschemer der stijve fresco-figuren. En de keizer voelde zich winnen door een klooster-sensatie, die hij zeer liefhad. Het stilde zich in zijn ziel; zijne boosheid tegen Ezzera versmolt. Eene groote zachtheid werd in hem duidelijk. Het zoû alles met zachtheid gaan.

En hij nam eene lijvige brochure van de tafel op. De brochure was al geheel opengesneden: hij had ze reeds geheel gelezen, maar ze boeide hem zoo...

Het was eene brochure van Wlenzci: 'De Weldaad van den Vrede'. De brochure maakte grooten opgang in de Vrede-kringen, niettegenstaande de mode-rage na het Congres wel wat verminderd was. Maar na het Congres was het eene hevige beweging geweest in de voornaamste organen der buitenlandsche pers, die de houding van keizer Othomar laakten, die het geheele Congres eene overdrijving van utopie hadden gevonden, die meenden, dat men in Liparië maar droomde en niet leefde het onvermijdelijke leven van den dag. De Liparische pers was tegen deze beschouwing bijna geheel eensgezind opgetreden. En toen een beroemde Fransche socioloog, Vuillot, geschreven had eene uitvoerige brochure, om aan te toonen de onvermijdelijkheid en zelfs de wereldnuttigheid van den oorlog, had Wlenzci hem geantwoord met 'De Weldaad van den Vrede'. En zijn geschrift had dat kolossale

succes gehad - niet alleen in Liparië maar door geheel Europa - om een stelselmatig ontwijken van groote woorden, eene algeheele afwezigheid van frazen: iets, dat Wlenzci veel gekost had, omdat hij een oratorisch effect liefhad, als een redenaar, die gaarne naar zijne eigen woorden luistert. Maar hij had zijne zuidelijkheid weten in te houden, en zoo was het geweest, dat hij tegen de polemische invectieven van den Franschen socioloog gesteld had een eenvoudig, sober, bijna dor vertoog, waarvan ieder woord logisch gevolgd werd door een volgend woord, totdat de zinnen elkaâr volgden met eene onverbiddelijkheid, die alle argumenten van den Franschman een voor een neêrsloug. Die brochure was eene glorie, een triomf voor de Vrede-zaak: de beroemde socioloog had nog niet geantwoord.

Othomar had niet anders dan kunnen merken, dat de Vrede eene mode geweest was in zijn rijk, die verbleekt was na het Congres. Het had hem pijn gedaan om de zaak zelve: dat zoo een zaak van wereldgewicht eene mode had kunnen zijn - en om eene gekrenkte ijdelheid, dat hij, de keizer, zoo het dan maar eene mode was, die niet had kunnen laten voortduren. En hij moest zich troosten met zich te analyzeeren de bewegelijkheid van het Liparisch karakter, zich opheffende, neêrzinkende, als naar luim, zonder logica... De hooge hoed, dien Edzard in de mode had gebracht, zoû misschien langer duren dan de Vrede-rage, had hij gedacht met bitterheid.

Toen had Wlenzci hem zijne brochure in manuscript voorgelezen en hij was hoog verblijd geworden tot tranen toe; hij had Wlenzci omhelsd; het grootkruis van eene hooge orde had hij Wlenzci aangeboden. En de brochure had de Vrede-idee weêr doen opflikkeren, omdat het toch bleek, dat de keizer ze nog niet moê was en omdat Wlenzci zoo mooi en kort en overweldigend logisch geschreven had.

Othomar kende Wlenzci's woorden van buiten, maar toch, in zoo een eenzaam oogenblik - de kloosterstilte van zijn Byzantijsche studeercel sympathisch berustigend om hem heen, - nam hij de brochure telkens weêr ter hand, genoot hij telkens

weêr van dat prachtige Liparisch; die taal, als van weeke bloemen, die Wlenzci had weten te zeggen met eene kracht van metaal. En de tijd ging voorbij: geheel leefde hij in zijn vizioen van Vrede-toekomst, die Wlenzci bijna reeds realiteit maakte...

Krakend ging eene lage boogdeur open.

- Stoor ik je, Othomar?

Othomar zag om: de keizerin Valérie stond aarzelend in den lagen boog van de deur, hare hand aan de portière. Zij zag er bleek, moê uit, niet meer in avond-toilet, maar in een eenvoudig négligé, dat schimachtig wit om haar neêrviel. Zoo was ze gegaan, stil, door de verlaten tusschenvertrekken, die hunne appartementen vereenigden.

- Stoor ik je? vroeg ze nog eens, want de keizer, nog in zijn vizioen, antwoordde niet dadelijk.

- Neen, sprak hij, de hand naar haar strekkende.

Zij kwam nader, vatte zijne hand. Zij was zoo geheel anders dan men haar zag: mooi, meestal zeer rijk en toch exquis gekleed, schitterend van jonge majesteit. Zij scheen nu niets dan eene vrouw, die iets verlangde...

- Zijn alle telegrammen verzonden...?

- Alle telegrammen...? Ja...

- En de proclamatie?

- Ook...

Hij zag nu dat verlangende in haar: vriendelijk vroeg hij:

- Wat is er?

- Niets...

- Niets?

- Neen... Ik ben maar even gekomen...

- Maar blijf dan ook: je stoort me niet. Ik las Wlenzci nog eens over: het is toch zoo mooi, zoo helder...

- Ja, het is heel helder...

Hij bleef het in haar zien: haar vreemd verlangen.

- Maar wat is er, Valérie?

Eene ontroering maakte zich in haar los van bedwang: stil knielde ze bij hem neêr, in de witte plooien van haar peignoir, en

ze legde haar hoofd tegen zijn arm: een smart ging over haar gelaat heen.

- Niets... Het is niets. Ik ben een beetje ontstemd. Maar het is van geen belang. Ik kan er je niet lastig meê vallen. Je hebt al zoo veel...

- Is Xaverius zieker?

- Neen, hij is zelfs wat beter; hij slaapt...

- Maar wat dan? Zeg het me...

Zij streed, maar alles in haar smolt. Zij wist, dat zij zich niet zoû kunnen bedwingen. Zij wist, dat zij het hem zeggen zoû. Het oogenblik was te intiem in de stille kloosterachtigheid van deze cel. En in hare oogen welden de tranen op: zij beefde van zenuwachtigheid... Zoo zochten zij elkaâr, al was er nooit liefde tusschen hen gekomen, zoo zochten zij elkaâr, als zij wilden troost in het leven, om hunne kronen. Zij klampte zich vast aan hem, haar hoofd tegen hem aan en hij sloeg zijn arm om haar heen.

- Wat is er nu?

- Niets; ik moest het mij niet aantrekken, maar ik kan niet anders. Ik ben niet àltijd sterk... Maar als je het hooren wil, laat het me je dan zeggen, en zeg me of ik goed gedaan heb: ik zelf weet het niet meer... Het is soms zoo moeilijk: precies het juiste te doen... vooral als alles al bedorven is...

De tranen vielen over haar gelaat: met een gebroken stem ging zij voort:

- Je weet immers... Estelle Desvaux is in Altara. Ze reist al den heelen winter in Liparië. Ik heb er nooit iets van gezegd: ze is een groote actrice: waarom zoû ik om een geheel persoonlijk gevoelen, niet willen, dat ze in Liparië zong... Ik heb zelfs niets gezegd, toen Edzard zich eens botweg ontvallen liet, dat ze mij zoo gaarne woû zien, dat ze nieuwsgierig was me te zien. We waren gelukkig alleen, toen hij dat zei: hij weet nooit, wat hij zeggen kan en niet. Ik heb niets laten blijken en ik heb nooit iets laten blijken. Maar verleden heb ik iets gedaan... wat ik niet had moeten doen... O, Edzard kan het niet, maar ik kan het óok niet altijd: je woorden zoo precies wegen in een goudschaaltje: precies dit woord en geen

ander... en geen ander er bij... Ik word er soms zoo moê van... Ik sprak met Sofie: we zijn altijd zoo wel met elkaâr geweest: het was toch natuurlijk, dat ik mij iets ontvallen liet... Niets: een paar woorden: dat al die berichten over Estelle Desvaux in de couranten me... me dol maakten. Dat heb ik zoo eens gezegd, - we zaten alleen - in een oogenblik, dat ik me gaf, me liet gaan. En ik voegde er bij, dat ik geen couranten meer lezen zoû in de eerste dagen. Dat was alles: ik geloof niet, dat ik iets meer gezegd heb...

Ze klampte zich vaster aan hem.

- O, Othomar, wat is het vreeslijk, dat elk woord van ons beteekenis moet hebben, beteekenis moet krijgen. Het is om heelemaal maar niet meer te spreken, om maar stil te zitten, als een afgodsbeeld. Ik kan het niet, ik word soms mensch: mijn heele leven kan niet altijd zijn eene ceremonie als van een Handkus... Ik had het niet moeten doen, maar ik sprak toch alleen maar tegen Sofie... Toen heeft Sofie...

Ze begon te snikken en door dat snikken heen:

- Ach, het was niets dan liefde van haar... Toen heeft Sofie... er Edzard over gesproken, dat ik Estelle liever niet zag optreden in Altara, omdat wij hier waren en omdat het niet meer dan natuurlijk zoû zijn, dat wij er heengingen, naar de Opera, als ze zong, en dat het zoo pijnlijk voor mij zoû zijn, minstens een acte lang naar haar te kijken... Ik had het wel gedaan, Othomar: ik ben zoo zwak niet, dat weet je: ik ben maar alleen even onvoorzichtig geweest tegen Sofie; Sofie had er niets van aan Edzard moeten zeggen en het maar moeten laten gaan, zooals het ging...

Bitter, door haar snikken, brak zij hare eigen woorden af.

- Het lot zoû me gunstig geweest zijn: we hadden niet hoeven te gaan, nu, met de troebelen in Xara. Die troebelen, dat is rouw...

Het was of zij even verder zag dan zichzelf: in een perspectief van sombere toekomst. Maar zij leed nog zoo na, en ze ging door:

- We hadden niet hoeven te gaan: Sofie had niet moeten spreken met Edzard... En Edzard heeft den Directeur der Schouwburgen laten komen en Edzard maakte, dat ze niet zoû zingen en het heele Hof wist er van of wist er niet van, maar iedereen praatte er over...

Toen heb ik het gemerkt en ik heb Olga Dazzara uitgevraagd... Toen heb ik gesproken met Edzard: ik hoop, datje het goed vindt, wat ik gedaan heb...

Zij zweeg stil, weifelend.

- Wat heb je gedaan? vroeg hij heel zacht, vol medelijden, haar steeds houdende in zijn arm, terwijl zij geknield bij hem lag...

- Ik heb Edzard koel gezegd, dat het mij, persoonlijk, geheel onverschillig was of Desvaux optrad in Altara, ja, of niet, en dat ik het verder op prijs zoû stellen... haar te hooren... Dat hoeft nu niet -, eindigde zij heel somber, denkende aan Xara. - En Edzard heeft daarop den Directeur der Keizerlijke Schouwburgen ontboden, die toen naar Desvaux is gegaan, om haar te zeggen, dat alle bezwaren tegen haar optreden hier imaginair waren en uit de lucht gegrepen...

- En nu zingt ze?

- Morgenavond...

- Het is beter er niet heen te gaan, Valérie. Om Xara...

- Ja, Othomar; om Xara...

In eens, radeloos, snikkende uit hare ziel, pakte zij hem in hare armen...

- O, God; Othomar, help me, help me...!! Ik ben soms zoo zwak, ik ben zoo zwak. Vergeef me, Othomar, ik... ik mag zoo niet zijn. Ik mag niets zeggen, zelfs niet tegen Sofie... Alleen tegen jou, niet waar, tegen jou, màg ik wat zeggen...? Othomar... hier...

Zij woelde in hare borst, rukte zich, rood van schaamte, een ketting af, met medaillon...

- Hier, Othomar, neem dat weg, gooi dat weg, verbrand het!! Want het maakt me te zwak: jaren lang al beneemt het me mijn kracht: jaren lang al eet het me op, alsof het vergift is...

Zij zonk aan zijne voeten ineen, luid opsnikkende, in de wanhoop van een gebroken vrouw, die sterk zijn moet en scheiden moet, voor altijd nu, van iets nog altijd geheimzinnig dierbaars...

In het medaillon zag Othomar het portret van prins Leopold Von Lohe-Obkowitz...

Bleek legde hij het neêr...

Hij zag op Valérie, die aan zijne voeten snikte, en nam toen het medaillon - zonder de ketting te laten rammelen - weêr op...

Zij had gelijk: het was vergift...

En plotseling sloot hij het weg.

Toen hief hij haar op, nam haar in zijne armen en liet haar weenen, terwijl hij staarde naar buiten, naar zijn land in den nacht, waar de Zanthos kronkelde, als een reusachtige python...

En hij bedacht met ontzetting, dat hunne onderlinge invloeden werkten op elkaâr in wanhopig evenwicht...

En dat wat hij gewonnen had door Valérie's kracht, zij verloor door wat in hem zwak was...

 In den nacht stond de slotburcht weemoedig zwart sterk op, met torens en gekanteelde vakken, ziende over de wijde valleien als met een somberen blik van oogen uit zijne verlichte torenvensters...

Daarbinnen doorleefden de keizer en de keizerin een hevig levend oogenblik, in elkanders armen...

In eene verdere kamer droomde de kleine kroonprins van den Zanthos, die als een python nader kroop en hem op wilde slurpen met open muil, en klam van koorts werd hij wakker, roepende om zijne moeder...

In nog eene andere kamer zat, na haren weemoedigen verjaardag, stil de keizerin-moeder Elizabeth, te denken, vol van haar eigen verleden en met eene vage gedachte aan het gesprek over toekomst, dat zij juist met Ezzera had gevoerd...

En op den Burchtweg reed, in zijn coupé, prins Edzard naar het kasteel terug, komende van Estelle, waar hij na eene verzoening gesoupeerd had, dronken...

VIII

Uit de Gedenkschriften van Othomar,
Keizer van Liparië

St. Ladislas, Maart 18...

Ik wil hier, naast elkaâr, om ze te vergelijken, tegenover alle agressieve argumenten van Vuillot stellen iedere verdediging van Wlenczi...

.....

.....

.....

Op deze wijze heb ik kunnen overwegen, of er *iets* in Vuillot's beweren is, dat steek houdt, en ik heb niets kunnen vinden.

Op deze wijze heb ik kunnen overwegen, of er *iets* in Wlenczi's apologie is, dat faalt, en ik heb niets kunnen vinden...

Het was een lastig werk, veel tijd nemende in deze drukke dagen van telegrammen en nog eens telegrammen...

Want het is nog maar niet rustig in Xara...

Het is misschien een werk van *te veel* theorie...

Maar vele woorden en vele theorie gaan toch altijd eene handeling vooraf, en er kan, helaas, niet anders tot den Vrede gegaan worden dan met vele woorden...

Maar in Xara, daar spreken zij niet...

Tweede hoofdstuk

I

In een brandende Augustus-zon blaakte de witte stad. Als van hette gesmolten saffier lag onder den straffen, ondoorschijnend blauwen hemel, de zee: een trage, dikke, blauwe vloeistof, nauwlijks vloeibaar. En hard stond in den stil onverbiddelijken vuurgloed van de zon de stad omhoog, wit marmer en wit stuc, dat elk oogenblik in brand scheen te zullen barsten.

Een witte stof lag over de stad, nu en dan in groote wolken opgewaaid, door een dollen zeewind, die als een verre adem van woestijnen was.

Overal, dik, lag het stof, als een laag van poeier, over de huizen, over de straten, over de boomen: de oude, verschroeiende platanen van het Imperiaal, de voorname, geblakerde palmen aan de kaden. En zelfs over het water der fonteinen scheen het stof te poeieren en het te benemen zijne frischheid en het te bezoedelen als met vuile melkdruppels.

En in de stad, hard wit en oneigenlijk - een woestijnvizioen van krijt - opstaande tegen den ether, die was als dikke, blauwe materie, in de krijtstad, met nauwlijks schaduwen aan hare noordkanten, scheen al de vroolijkheid van eene zuidelijke weeldestad - tevens residentie van een souverain - verdreven door den onverbiddelijken ernst van die tyrannieke hette, door eene somberheid, in vol licht, als van eene stad midden in eene woestijn, aan een woestijnzee gelegen, onder den vloek van een brandstralende woestijnlucht. En de weinige menschen, die er gingen door die straten van kalk, liepen zonder te lachen, met die somberheid, in vol licht, op gezichten van dof nadenken, zonder te spreken.

Als blanke rotsen, in vierkante vormen, stonden de paleizen van de Imperiaal-avenue aan de lange, lange straat, die altijd voortging, hare perspectieven telkens dichtgepoeierd door hoozen van het witte stof...

En die lange, lange straat was heel eenzaam, verlaten...

Maar aan de haven, aan de steigers, waar stoombooten aanlegden, was eene drukte, eene sombere drukte van duizende, zwetende soldaten, zwaar uitgerust, die zich ontscheepten.

En tot regimenten stelden zij zich op en met regimenten gingen zij langs de kade en sloegen bij de Elizabeth-parken om.

Toen begon de eenzame, lange straat te dreunen van hunne stappen in een forsche tweekwartsmaat van gedwongen energie, en hun hijgende adem scheen hen te hullen als in een damp en het stof scheen hen te hullen in een wolk.

Daverender dreunde de straat. Toen klonk het commando van een officier, zich vele malen herhalend met vele officiersstemmen, die elkaâr volgden, de een na de ander.

En een schel gefluit van pijpers, navrant vroolijk in die somberheid in hel licht, schetterde doordringend door de stille straat en sneed door merg en been.

De regimenten gingen voorbij als een vizioen in de wolk, met hunne hijgende monden.

II

Aan het venster van hare kleedkamer, achter het tulle gordijn, keek de prinses Zanti naar die wolk, dat vizioen... Aandachtig keek zij, stil lang staande, en er was een groote besluiteloosheid in de broze lijnen van haar tenger figuur. Toen de troepen voorbij waren, toen de laatste stappen van den marsch rythmisch verklonken - de wolk meêgaande, de straat leêg opklarende uit het verstuivende stof - keerde zij zich om, liep op en neêr, met groote oogen, die strak zagen en zeer geheime gedachten volgden...

Zij wist niet, wat zij doen zoû, de prinses Zanti. Naar het bui-

tenland gaan, ergens naar buiten gaan, in een nog rustig gouvernement, blijven in Lipara... Want reeds maanden lang was het gouvernement van Xara in staat van beleg en de hertog van Mena-Doni, dien de keizer er, na lang aarzelen, tegen zijn wil had heen gezonden, had nog geen rust kunnen bewerken. Integendeel, met zijne komst was als een laaie brand van opstand heller opgeflickerd en de brand dreigde de andere gouvernementen te winnen.

Kort geleden ten minste was ook Thracyna in staat van beleg verklaard.

Wat zoû daarvan worden, wat zoû de prinses Zanti doen? Lipara, vol troepen, had haar totnogtoe het veiligst geschenen. De keizer en de keizerin waren niet naar Castel Xaveria, maar, trots de stikkende warmte, in het Imperiaal, waar, als in een fort, een bezetting lag. De kleine kroonprins was echter met de keizerin Elizabeth, reeds maanden geleden, uit Altara vertrokken naar Sigismundingen in Oostenrijk, en bleef daar...

Wat de groote wereld betrof, alle regeeringspersonen waren in Lipara, maar enkele families, die konden, waren gegaan naar hunne kasteelen. De hertogin van Yemena was op Castel Vaza: de hertogin had haar wel eens te logeeren kunnen vragen, meende Vera... Maar alle burgerfamilies, die anders in deze maanden de ondragelijke hitte van Lipara ontvluchtten naar kleine, koele plaatsen in de hooglanden van Thracyna, waren gebleven.

En Vera wist niet, wat zij doen zoû. Het verstandigste leek haar te gaan naar het buitenland, maar wat het verstandigste was, was ditmaal bijna niet practisch uitvoerbaar. Want om te gaan naar het buitenland, moest zij eerst hare zaken in Lipara regelen en dit was haar ondoenbaar. Zij, met al haar verstand, met al hare economie, zij had toch niet kunnen leven, zooals zij gewild had. Haar klein fortuin, gered uit de vergane millioenen van haren vader, was op den duur niet voldoende geweest, om haar te doen bestaan in de kringen waarin zij bestaan wilde. Zij had schulden. Zij had ze eerst bestreden met groote energie, gevende aan de wereld allen schijn van eene mondaine vrouw, en binnen, thuis, kleintjes

zuinig wordende, tante bedrillende, de bedienden tikkende op hunne vingers...

Het had niet mogen helpen. De schijn kostte te veel. En zij had er zich in geschikt, zij, die altijd zoo verstandig, zoo ordelijk practisch was geweest: zij had zich geschikt in het krijgen van schulden en elke maand meer. Nu, haar naam was oud, bekend: jaren nog - ware het kalm in Lipara - had zij zoo kunnen blijven leven met een crediet vanjaren; zij had zelfs haar lot gezegend, dat Melena haar niet had willen trouwen: zij had de illusie van een rijk huwelijk gezien in het verschiet... Waarom niet? Maar nu, dat het niet kalm was in Liparië, zoû aan haar vertrek naar het buitenland zeker een volledige regeling van zaken verbonden zijn, en dat ging niet, onmogelijk...

Vera dwong zich, hierover denkende, optimistisch te zijn. Ja, het zoû maar het beste zijn in Lipara te blijven, kalm te blijven, tot alles weêr rustig zoû zijn. Daarbij, in Lipara, wàs het toch ook kalm; alleen de weêrklank der woelingen in Xara en Thracyna dreunde er met een somberen toon door... Zij zoû dus maar blijven en dapper aan hare kennissen, die zich verwonderden, dat zij bleef, zeggen, dat zij niet bang was. Zij zoû spotten met de woelingen...

Onder deze gedachten doken hare geheimste gedachten weg. Van die gedachten, die men voor zichzelf zelfs niet durft uitdenken en ze daarom weg laat duiken onder andere. Maar diep in haar denken was toch iets van eene berekening, in het allerlaatste geval... Men wist nooit hoe de zaken zouden gaan. Als het een algemeene revolutie werd, als de republiek werd uitgeroepen... Als het socialisme triomfeerde, het anarchisme... Zich dan beroepen op vroegere antecedenten, op haar vader, den grooten Balthazar Zanti, op haar man volgens de commune: Melena.

O, dat geld, dat geld! Eigenlijk, in dat geheimste denken, was ze wat moê, had ze in hare broosheid te weinig energie, om veel intrigue uit te spinnen. Het liefste had ze geld gewild, om kalm te gaan naar het buitenland. Maar het kon niet, het kon niet... En op eens benauwde haar het leven vreeslijk... Het leven van bepeinzen

en het tobben over geld en de warmte daar buiten en de woeling in het land. Als met eene beklemming sloeg het leven worgende handen aan haar hals, en een doodsangst ijsde in haar. Altijd door, met groote oogen, liep zij op en neêr in de kamer. Telkens, in de bladen van den drievoudigen staanden spiegel, tusschen het groen der palmen, keerde hare loopende schim heen en weêr. Rillingen gingen over haar lichaam. En ze dacht aan het einde... O God, het vreeslijk Einde! Wat zoû het zijn? Waarom dacht zij er altijd aan, waarom had het Noodlot haar van kind af aan bedreigd met die vaagheid van het heillooze einde...? Waarom, wat had zij gedaan? Zij was niet slecht, zij was niet slecht... en zij somde op haar weldaden aan de menschen, haar vroeger leven in de commune: dat alles was toch goed geweest. Dat zij nu anders was, was toch niet slecht...? Het had zoo toch moeten worden; het had niet anders kunnen worden, alleen om het feit al, dat het zoo geworden was. Waarom zoû het einde dan zoo heilloos zijn, als een straf...?

Als spoken, ontastbare, lichaamlooze dreigingen stonden hare gedachten voor haar. En ze schenen te veel voor die teedere, broze, jonge vrouw, met die goudgrijze transparante oogen, waarin de ziel van een bloem alleen in raadselachtigen eenvoud scheen neêr te liggen... Dat ze te veel schenen, Vera vond het zelve, Vera was zelve verwonderd om ze, toen zij zich in de bladen van den spiegel zag en in eens stil hield en zielsveel medelijden met haarzelve kreeg. Zij had willen weenen maar zij kon niet. Zij had getroost willen worden door een man, die zielsveel van haar zoû houden, maar er was niemand; ze kende zelfs niemand zóo onder al hare kennissen. En knakkende onder het leven, dat te benauwend zwaar was, kroop zij ineen op haren divan, de knieën opgetrokken, en, angstig als een bang kind, bleef ze liggen; met groote oogen tuurde zij voor zich uit, in de warmte, die als zichtbaar trilde in de, achter de jalouzieën schemerende, kamer. En haar zielsgroot medelijden met zichzelf was haar eenige troost...

Hoe lang ze daar zoo liggen bleef, ze had het niet kunnen zeggen. In hare moede hersenen stonden de zelfde spoken van

gedachten op. Nu en dan zuchtte ze diep, dat was alles...

Hoe lang het was, wist ze niet. Dat er geklopt werd, hoorde ze niet. En ze zag alleen op, toen de deur langzaam openging, en daar een man stond. In eens was ze overeind; het was Melena.

- Wat is er?

- Caroline zei, dat je sliep... sprak hij. Als je geslapen hadt, was ik stilletjes weggegaan...

Zijne stem was vreemd teeder: eene teederheid, die zij niet vertrouwde. Daarbij bevreesdde haar ook zeer eene gemakkelijke autoriteit in geheel zijne houding, als van een echtgenoot, die het recht heeft binnen te treden in de vertrekken van zijne vrouw.

- Neen, ik sliep niet, antwoordde ze en ze herhaalde:

- Wat is er?

- Ik ben in geldverlegenheid: kan je me zeshonderd florijnen geven?

Zij werd zeer zenuwachtig: geheel hare broosheid trilde, hare oogen knipten, hare vingers krampten zich.

- Neen, zeide ze kort; ik heb niets.

- Ik heb heusch geld nodig...

- Ik heb niets...

- Vierhonderd florijnen.

- Niets...

Een vreemde angst was in hem: er was in hem iets schichtigs als van een gejaagd dier.

- Vera, smeekte hij; in Godsnaam, geef me iets; ik moet het hebben, ik moet het hebben...

De klank van zijn stem ontroerde haar trots alles, riep in haar een vage herinnering wakker van vroeger...

- Ik zoû je wat geven, als ik kon... sprak ze, en hij begreep aan eene zachtheid in hare stem, dat zij niet kon: maar ik heb geen vijftig florijnen in huis.

- Teeken me dan een chèque voor je bankier.

Zij aarzelde. In de broeiwarmte van de kamer huiverde een wachtende angst...

- Waar woon je toch? vroeg ze.

- Op het oogenblik, hier.

- In Lipara?

- Ja...

- Wat doe je hier?

- Niets, ik woû weg...

- Waar naar toe...

- Naar, naar Weenen, stotterde hij.

Zij zagen elkaâr aan. Zij huiverde, geheel koud.

- Axel! vroeg ze heesch. Die bom, van nacht, voor het Paleis der Parlemen-ten, toen de keizer in den Staatsraad was...

- Gelukkig niets, haastte hij zich met die onvertrouw- bare vreemde teederheid in zijne stem: de bom is niet ontsprongen...

- Ja, dat hoorde ik. Maar...

Zij huiverde zichtbaar. Enkele seconden zagen zij elkaâr strak in de oogen. En zij vroeg niets meer; met zijne autoriteit van echtgenoot legde hij haar als met een hypnoze het zwijgen op, verbood hij haar verder te vragen. En hij vroeg op zijne beurt:

- Waar is Balthazar?

- In zijn kamer... hij leert zijn les...

- Je moest hem met me meê laten gaan.

Doodsbang was het leven om haar heen. Zij had ergens hard heen willen loopen, ze wist niet waar...

- Neen, neen, Axel...!

- Ik hoû van het kind, jij niet... zei hij kort.

Hare geheimste gedachten lagen eensklaps bloot voor haar. In het laatste geval zich beroepen op haren dooden vader, Balthazar Zanti, op haar man, Axel Melena, op haar kind... Neen zij kon Balthazar niet missen: haar kind kon haar tot een paspoort worden.

- Neen, neen, Axel... Wat zoû je met hem doen?

- Ik zal verder voor hem zorgen... Teeken nu gauw je chèque.

- Ik kan niet, ik kan niet, aarzelde ze.

- Jawel...

Zoo vreemd bang, zoo ongewoon was het leven om hen heen. Geheel de stad scheen vreemd om hen heen op te rijzen, met

eenzame straten, waardoor troepen gingen in het schreeuwende zonlicht, in wolken van stof. Zij beiden, zij stonden in het vreemde leven, in de vreemde stad, over elkaâr, als tot een strijd, zoo vreemd ook, omdat zij zoo gelijk waren. Zoo was het na hunne eerste idylle altijd geweest: een strijd, en zóo gelijk waren zij, dat den eenen keer zij de sterkste was, den anderen keer hij... Nu, nu voelde ze zich zwak, vooral bang. Uit het raadsel van hare goudgrijze oogen sprak zoo klaarblijkelijk haar angst, de angst van een vrouw, wier lichaam te fijn en broos is om zich te stellen tegenover een vijand, in den strijd. Zoo kwam het een oogenblik bij haar op, zich maar te gooien in zijn armen, zich te hangen aan zijn nek... Maar zij dorst niet. Hij had haar niet meer lief. En hij vroeg weêr naar zijn zoon...

- Laat Balthazar hier komen...

- Neen, Axel...

Hij belde. Hij zag, dat hij de sterkste was, dezen keer. Hij dorst alles doen, dezen keer. Caroline verscheen aan de deur.

- Laat Balthazar hier komen, beval hij aan de kamenier.

Vera wierp zich op de bank.

- O God, o God! riep zij uit, wringende hare handen.

Zij wachtten enkele minuten. Hij schreef intusschen op een gezegeld papier een paar zinnen.

- Hier Vera, teeken nu...

Hij duwde haar de pen in de vingers, die beefden. Zij was in doodsangst die handteekening te zetten. Als hij nu misbruik had gemaakt van zijn kracht, had zij zich herwonnen... Maar zij zag alleen maar: zes... honderd... floriijnen, en dat brak haar geheel, deed haar geheel wegsmelten in zijn wil. En zij teekende. En terwijl zij teekende, haatte hij haar om haar prinsesstitel.

- God, o God, o God... kreunde ze.

De deur ging open. Balthazar kwam binnen. Het kind had altijd dat dikke onverschillige gezicht, waardoor nooit heen aandoening schemerde.

- Laat zijn goed naar... naar Weenen zenden, aan dit adres, sprak Melena, en schreef op een kaartje een adres.

Vera was geheel willoos. Maar toen het kind zag, dat hij met zijn vader meê moest, kwam een nijdige opstand in hem, door zijn schijnbare onverschilligheid heen...

- Neen, neen... wil bij mama blijven!!! krijste hij woedend.

Hij wist alleen, dat zijn mama prinses was, zijn vader niets. Daarom, vaagweg, meende hij het beter te zullen hebben bij zijn moeder dan bij zijn vader. En woest stribbelde hij tegen, niet hoorende, wat Melena zacht tegen hem zeide.

Tante kwam binnen, wat zij nooit deed, als Melena daar was, door Caroline gewaarschuwd, en geheel ontzet, in tranen om het kind... Door het geheele huis, waardoor de bedienden dwarrelden, ging een rumoer, een vreemd rumoer van geheimzinnigheid. Vera bleef weenend liggen...

En Melena ging, vast in zijn hand de kleine hand van het nu dol woest opsnikkende kind. Buiten, bedacht hij, zoû hij zoo gauw mogelijk een rijtuig aanroepen: als er maar een was in de buurt, in de leêge straten.

Hij had zijn wil gekregen, en in eens als half krankzinnig, weifelde hij of hij verstandig deed, met dit snikkende kind... Maar hij voelde een vreemde zachtheid in zich voor zijn zoon, en niet achtende op het woeste geschop van Balthazars voeten in zijn buik, nam hij hem op, in de armen.

Zoo ging hij de trappen af, door den hall, waardoor vreemd geheimzinnig de bedienden dwarrelden. Hij zag hen koel aan, en met het schreeuwsnikkende kind in zijn armen, ging hij, als met rechtmatigheid, tusschen hen door...

Toen was het, dat uit de loge van den portier, een inspecteur van politie trad met vijf agenten.

Daar buiten ook was het hôtél Zanti met agenten omzet.

De inspecteur arresteerde Melena, de agenten naderden met de handboeien.

In Melena, de chèque in zijn zak, het kind in zijn armen, viel alle hoop neêr, als ware ze geklommen naar een hoog punt en als gleed nu alles in de diepte. Alle verschiet vóór hem werd afgesneden door de plotselinge verschijning van die agenten, die hem

hadden afgewacht. Voor zijne oogen, die Parijs, Weenen hadden gezien, werd het zwart: het vizioen dier steden was verdwenen. Vreemd, fataal kalm bleef hij; hij had het kind neêrgezet, met een kus op zijn voorhoofd, en een vreemd teederen blik uit zijn koele oogen... Maar Balthazar, dol zenuwachtig, gooide zich woedend, brullend nog, tegen Caroline aan...

Boven aan de balustrade van de trap, die met een breeden omgang langs de vertrekken ging, en van waar men zoo uitzag in den hall, stond Vera. Zij zag alles..., begreep alles: de bom, Melena die vluchten wilde en nu gepakt was.

IJskoud angstig, trots de zonnehitte, was het meêdoogenlooze, onverbiddelijk wreede leven wijd eenzaam om haar heen... Zij strekte de handen als duizelend uit, en knakte met een snijdenden gil flauw.

Vera's flauwte duurde niet lang. Toen zij bijkwam, lag zij op den divan in de kleedkamer en tante zat bij haar...

- Liefje...

- Waar is hij? Is hij weggebracht...?

- Ja... maar de inspecteur wil je spreken, liefje...

- De inspecteur? O God neen, laat me alleen, ik wil alleen zijn...

- Hij is blijven wachten tot je beter was, kind... En de agenten staan nog om het huis...

- De agenten om het huis?! O God, o God!

Er werd geklopt. De inspecteur had buiten gewacht op den open corridor, voor de deur, en nu hij Vera's stem hoorde, klopte hij. Zij antwoordde niet. Toen ging hij kalm binnen.

- Excellentie...

- Wat is er? Wat beduidt dat?

Hij toonde een papier: een last van den chef der eigen keizerlijke geheime politie om, zoo hij het noodig waande, de prinses Zanti gevangen te nemen. Vera zag naar het document als naar een afgrond.

- Waarom? vroeg ze deinzende.

- Men verdenkt u in verstandhouding met Melena te staan, antwoordde de inspecteur.

- Hij is mijn man geweest, begon Vera hoog; maar ik heb nu niets met hem te doen.
 - Ik weet in welke verhouding u tot hem gestaan heeft volgens communistische ideeën, antwoordde de inspecteur droog beleefd.

- Ik ben genoeg bekend in het Imperiaal, dan dat de minste achterdocht jegens mij te rechtvaardigen zoû zijn...

- Ik heb alleen mijn bevelen...

- En wat wil u?

- U verzoeken, mij in uw eigen rijtuig te vergezellen naar de woning van mijn chef...

- Ik kan niet, ik ben ziek, ik ben niet gekleed...

- Ik zal wachten, tot u zich gekleed heeft...

- Maar ik protesteer, gilde Vera hoog. Ik protesteer! En ik beroep mij op Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Edzard van Karlskrona: de prins kent mij, en bezoekt mij hier in mijn hôtel en de prins weet alles van mij af, en dat ik niets met dynamiet te maken heb.

De inspecteur boog.

- Ik weet, dat Zijne Koninklijke Hoogheid dikwijls hier komt, Excellentie. Maar de tusschenkomst van Zijne Hoogheid zoû niet kunnen verhelpen, dat u aan mijn verzoek, volgens dezen last, toch gehoor moet geven...

Bleek, met dolle zenuwen, stond Vera voor hem.

- Ik bid u, Excellentie, ging de inspecteur steeds kalm voort; wees verstandig en ga met mij meê. Ik heb het recht u te arresteren, en ik doe dit niet. Ik verzoek u alleen meê te gaan, en dan zal er huiszoeking plaats hebben.

- En waarom oordeelt u dit alles noodig? Waarom huiszoeking? Waarom laat u mij niet geheel vrij?

- Om deze chèque, Excellentie...

De inspecteur toonde de chèque, die zij geteekend had voor Melena, en die de agenten in Melena's zak hadden gevonden...

- Om die chèque?

- Ik vermoed, dat u wist van den aanslag voor het Paleis der Parlementen.

- U vergist u geheel en al, meneer de inspecteur...

- En dat u Melena behulpzaam wilde zijn over de grenzen te komen. We zijn echter gelukkig Melena en u te vlug geweest, dezen keer.

- Maar dat is afschuwelijk, afschuwelijk, afschuwelijk! gilde Vera. Maar dat is niet zoo!

- Het heeft allen schijn, dat het wel zoo is, Excellentie. Ik verzoek u u te kleeden; ik zal aan de deur, op de gang, op u wachten. Ook zal ik verzoeken, dat uw rijtuig voorkomt.

Hij boog en ging de kamer uit, bleef voor de deur. Voor de deuren der andere appartementen stonden agenten.

Binnen was Vera eene krankzinnigheid nabij. Nergens was haar een uitkomst. Uit hare vensters, in de Imperiaal-avenue, zag zij de agenten. En in eens, omdat alles toch te vergeefs was, zonk haar woede in een. Zij werd oogenschijnlijk kalm; zij kleedde zich, geholpen door tante, die beefde en hilde, vlug aan in een donker toilet, in een somberen mantel. Toen maakte zij de deur open.

- Ik ben klaar, meneer de inspecteur.

Na een paar minuten reed het rijtuig weg. De huiszoeking begon.

Buiten het huis trokken de agenten zich terug. Eene kleine menigte nieuwsgierigen slechts had de omsingeling van het hôtél Zanti samengetrokken in de Imperiaal-avenue. Zij schenen niet zeer verbaasd. Door de vreemde stad van kalkwitheid, door hare somberheid in hel licht, dreef een vreemde, ongewone onverschilligheid...

III

En door de lange straat gingen de troepen, in de stikwarmte tusschen de witte huizen. Othomar hoorde ze pijpen, met de breedte van het voorplein van het paleis tusschen hun marsch en hemzelfen... Hij was in zijn kabinet, na een druk uur met Ezzera: tal van stukken had hij geteekend, drie proclamaties met den kanselier

opgesteld. Wat zoû het helpen, dacht hij...

De kanselier had zich met den kabinetsecretaris teruggetrokken. Othomar belde den kamerheer van dienst, en:

- De hertog van Mena-Doni... sprak hij kort, onwillig.

De maarschalk werd binnengeleid. En zijn zware soldatenfiguur, athletisch van kracht zwellende in zijn uniform, vulde veel ruimte in het ruime keizerlijke kabinet en kromp toch in een, in een vreemde nederigheid, keizerlijke gunst zoekend. Er was iets in hem van een roofbeest, dat zich klein maakt met het instinct van een tijger.

- Ik heb u lang laten wachten, Excellentie.

- Uwe Majesteit zal het buitengewoon druk gehad hebben...

- Dat is zoo... Wanneer is u hier aangekomen?

- Een uur geleden, Sire!

- En uw komst is geheel geheim?

- Geheel, Sire. Ieder denkt, dat ik te Xara ben...

- En u gaat over twee uur door naar Thracyna...

- Tenzij Uwe Majesteit mij liever te Lipara houdt...

- Dat is niet noodig...

Mena-Doni zweeg. Een bijna zichtbare onwilligheid verstarde Othomars trekken. Hij dacht er over hoe hij zoo gauw mogelijk dit nauwlijks begonnen onderhoud, zoo vol gewicht voor het rijk, vol gewicht voor de dreigende dingen in Liparië, zoû kunnen eindigen; hij dacht er aan hoe hij zoo gauw mogelijk dezen man naar Thracyna zoû zenden. Als hij maar uit zijn oogen weg was! En in zijne onwilligheid werd hij onbedwingbaar nerveus. Altijd die zelfde gezichten om hem heen, altijd Ezzera en altijd Mena-Doni, en altijd een wisseling van hoffelijke woorden, met een diep tegenstrijdigen oorlog van opinie's! Een drift, weinig in hem gewoon, borrelde in hem op. Een lust alles door elkaâr te rameien, geheel de orde van zijn rijk: de groote fatale, machtige Rijksorde, die de krakende dingen van het land nog bij elkander dwong, die alles dwong nog te gaan den plechtigen kalmen gang van iederen dag, van het keizerrijk, trots de revolutie's daarginds, trots den staat van beleg in Xara en Thracyna, trots de gruwelen

daar gebeurende en bedreven, en waarvan hij maar, in zijne paleizen, die dezer dagen waren als vestingen, flauwe echo's hoorde! Een drift, een lust, hun, den oproermakers, die Mena-Doni onderdrukken moest met zijn huzaren, gelijk te geven, tot hen te gaan met open armen en open handen en hun te schenken, wat hij bezat...

Toen, in de zachtheid van die gedachten, in den weemoed ervan, zonk zijne, hem zoo ongewone, drift en hij bedwong zich...

En hij zag de fataliteit der dingen weemoedig in...

En hij zag het weemoedig in, hoe fataal het was, dat Mena-Doni daar voor hem stond, en bevelen afwachtte, een volmacht...

Hij, hij, Othomar, een volmacht geven aan Mena-Doni!

In den naam van zijne Majesteit gruwelen laten bedrijven!

Zij hadden immers gelijk!

En hij kon niet anders doen!

Het moest fataal...

Hij was ziek van zijne gedachten. Hij kon den hertog niet meer bij zich dulden. Hij deed het gesprek vlug af, teekende de noodige stukken, drukte, in afkeer, den hertog de hand...

Deze zag niets, meende, dat de keizer eindelijk praktisch, snelbeslissend en redelijk was geworden; dacht, dat hij ten laatste iets van de gunst des keizers won.

Toen hij gegaan was, walgde Othomar van zichzelf, om zijne lafheid, om zijn niet kunnen ingaan tegen den loop der dingen, die slecht was en die maar stuwde, stuwde voort, onbegrijpelijk, onbegrijpelijk...

O God, zijn leven van die dagen!

Was het te dragen?

Altijd te moeten doen anders dan men wil en zelve goed waant!

Altijd tegen zich in te moeten spreken en handelen!

Zijne illuzie was de Vrede geweest!!

En zijn leven was gekomen tot dit!

Hij kon het niet langer uithouden in de eenzaamheid van zijn keizerlijk kabinet, in dit kwartier van rust vóór Ezzera en de

ministers zouden komen, dadelijk na den Ministerraad...

En hij haastte, zonder veel ceremonie, zich naar de appartementen van de keizerin.

Het paleis was als eene vesting.

Overall wachten, geheele detachementen...

God, o God, dat het hiertoe had moeten komen!

Hij kòn het zich niet indenken: wàs het dan waarlijk tot dit alles gekomen...?

Of was het eene nachtmerrie...?

Valérie schrikte. Zij zat moedeloos, met eene hofdame, die zij dadelijk wegzond, toen zij de nerveus verwrongen trekken van Othomar zag.

- Mijn God, Othomar, wat is er? Nieuws? Telegrammen?

- Het kan niet langer zoo gaan, Valérie. Ik ga vandaag nog naar Xara...

- Naar Xara?!

- Ik ga er mij vertoonen: ik had het dadelijk moeten doen. Iedereen heeft het mij altijd afgeraden: Ezzera, jij, iedereen. Maar zoo kan het niet langer gaan! Wat gebeurt er eigenlijk? Ik zie hier niets, ik word bewaakt en ik zie niets. Waar wachten we op? Ik weet het niet. Tot er nog meer is brand gesticht, tot er nog meer is gemoord! Ik ben overtuigd, dat ik mij vertoonen moet, dat het dan beter zal worden. Ik wil mijzelf mengen in de dadelijkheid van de dingen. Hier, in het Imperiaal, kan ik niets. Ik teeken stukken, ik teeken volmachten. Ik ben aan alle kanten gebonden, door Ezzera, door de ministers, door alles en iedereen. Ze bewaken me: het paleis is vol soldaten. Wat beteekent het? Mijn volk houdt van me. Ze zullen me niet vermoorden. Ze willen brood, ze willen hun leven genieten en niet voortslepen in onophoudbare ellende. Anders willen ze niets...

De jonge keizerin was trillende opgestaan. Zij kende deze vlagen van onbedwingbare wanhoop. Een eindeloos medelijden was in haar: zij vatte Othomars handen en zij wilde spreken, maar febriel ging Othomar door.

- Na de herziening van de Constitutie... ik dacht, dat alles goed zoû zijn: maar het volk is nooit tevreden geweest met de herziening: het volk is ontevredener en ontevredener geworden na de herziening. Het volk kon de meerdere complicatie van de Regeering niet goedvinden, na die herziening. De aristocratie wilde ze niet en het volk wilde ze niet: de herziening was voor de burgerklassen...

- Dat is waar, Othomar...

- Het volk, voor zoover het niet anarchist is - en ze zijn niet allen anarchist: het volk wil de autocratie: het laagste volk, de boeren op het land willen de autocratie, zijn gehecht aan ons Huis. Ze zien in mij een god, die alles kan...

- Othomar...

- Herinner je de laatste troebelen in Thracyna: o, het was verschrikkelijk, verschrikkelijk... De troepen, die schoten op de volksmassa's en die ongelukkigen, o God, die stierven, die vermoord werden door mijn soldaten en die uitriepen: leve de keizer! Ze wisten niet, dat ze op mijn decreten, in mijn naam, werden vermoord! En ze riepen: leve de keizer, en er waren vrouwen, die, met haar kinderen in de armen, doodgeschoten werden, met haar kinderen, en die stierven, en stervende je portret kusten, Valérie!! O, God, o God!!!

Het was alles waar wat hij zeide - die bekende gruwelen van Thracyna -: zij wist niet te zeggen, het leven ééne wanhoop om haar, haar kind ver, gevluht in verre veiligheid, hun rijk krakende onder hunne voeten...

- En ze zien in mij een god, die alles kan, die alles zoû kunnen doen, met één woord! Ze denken, dat ik maar één woord te zeggen heb om hun alles te geven: geluk en brood. Ik kan dat woord niet zeggen...! Maar ik kan me aan hen vertoonen: ik kan met hen spreken...

- Othomar...

- Ja, het moet, Valérie. Ik moet naar Xara. Als ze me zien, als ze me hooren, zullen ze begrijpen, dat ik geen god ben - een god, in een bewaakt paleis! - maar een mensch, als zij allen, en dat ik niets kan tegen het leven...

Hij maakte zich van haar los, drukte de bel van de antichambre der keizerin.

- Wat doe je, Othomar...

- Ik zal Ducardi ontbieden; de ministers komen dadelijk: binnen een uur ga ik naar Xara...

De keizerin wrong hare handen, onmachtig...

Zij, eenmaal van liefde gebroken, bezweek soms onder den last van haar kroonleven, alsof Othomar haar van zijne zwakte had ingegoten.

Hij, integendeel, gevoelde plotselinge, opgezweepte geestkrachten...

Eene hofdame was verschenen...

De keizer gaf een paar bevelen: eene verwickeling van mededeeling tot mededeeling schakelde zich daarna door het geheele paleis.

De keizer bleef in het appartement der keizerin...

Maar buiten, ver af, weêrklonk als een donder...

Buiten woei een plotseling rumoer op door de stille, verlaten straten.

Het was als een wind van stemmen, die van verre opstak.

De keizerin luisterde, angstig...

De keizer, verloren in zijn idée-fixe, hoorde niet...

Zwaarder, bruisender werd het eerst vage rumoer...

Toen drong het tot in het paleis: in de galerijen werd luid gesproken...

Toen meldden zich adjudanten aan. En terwijl de keizer ze toeliet, drong prins Edzard tusschen hen door...

- Mena-Doni is vermoord!! riep hij uit, doodsbleek.

Het paleis, de galerijen en antichambres vol van eene verwarring van menschen, scheen te sidderen, als verwachtende de ontzetting van den opstand.

Want dat de gehate maarschalk vermoord was, zoû een sein kunnen zijn...

Prins Edzard sprak, maar Othomar vroeg generaal Ducardi...

En de generaal deed kort het verhaal: de hertog, op het punt

van te stappen in zijn spoorcoupé, op het laatste oogenblik herkend; een man, hem plotseling genaderd, een bom geworpen! de bom dadelijk ontploft in één geweldige uitbarsting: de hertog, zijne adjudanten, daarin omgekomen; hunne ledematen verscheurd, verspreid: nog tal van menschen gedood, gewond, den trein vernield, den glasboog van het Centraal-Station als vol bressen geschoten, dreigende in elkaar te storten...

En die aanslag het sein van een opstand komende daar van het vernielde station en eensklaps vullende de, eerst maanden afwachtende, stille somberheid van de witte stad in hare Augustuszon...

De keizer wilde zich vertoonen...

Maar Ducardi, Ezzera, de ministers nu ook, smeekten den keizer: het volk was op dit oogenblik te verbitterd, te opgewonden...

Toen drong Ducardi dadelijk de stad in staat van beleg te stellen: de proclamatie werd daar, in den salon van de keizerin, opgesteld: de maatregelen werden genomen...

Feller, buiten, woei het rumoer op, als opzwellende tot een orkaan van volksbeweging...

De keizer, met de ministers en zijne officieren, was nu ijlings gegaan naar zijn kabinet...

De keizerin bleef alleen met prins Edzard en hare dames...

Buiten, kort ontploffend, weêrklonken schoten.

Andere schoten klonken dadelijk na.

Toen ging door het paleis het rumoer:

- Ze gooien barrikaden op...

Laaiende, als uit een vlam, geslagen uit een langzame opeenstapeling van brandstof, sloeg de omwenteling aan alle kanten van de stad uit.

IV

Wie in de dagen, volgende op dien aanslag, waarin de hertog van Mena-Doni was omgekomen, de groote Europeesche bladen ge-

lezen had, zoû in bijna allen zeer heldere verklaringen gevonden hebben van den politieken toestand in Liparië. Hoe die verklaringen ook mochten verschillen van politieke kleur, de duidelijkheid en helderheid was in allen bewonderenswaardig.

De liberale organen begonnen met uiteenzettingen over de Grondwet en hare herziening, kort na keizer Othomars troonsbeklimming; de progressistische illuzie's van het volk en zijne noodwendige teleurstellingen: in hunne artikels werd vooral aangevallen de Rijkskanselier, markies van Ezzera, een beroemde parlementaire figuur, een groot redenaar, maar falende in administratieve intuïtie.

De behoudsbladen keurden geheel de houding van den jongen keizer af, zagen in hem een socialist, en daarbij een dweper, met den Vrede. Maar hunne artikelen waren even helder logisch als die der tegenpartij.

Maar in werkelijkheid was die politieke toestand niet in enkele mooi gestelde en goed gecompileerde artikelen te analyzeeren; in waarheid was er de heen-en-weêrslag der evolutie's niet op dit oogenblik met den vinger te wijzen en met het oog te volgen; logisch schenen er de evenementen nog niet op elkaâr te volgen, daar de logica van het leven er telkens indruischte tegen de logica der gedachte, en ieder evenement was er eene verrassing, iedere seconde volgde er de vorige, als met een schok.

Er waren deze feiten:

Eene algemeene gistende ontevredenheid door het geheele rijk, begonnen in Xara met een geweldigen opstand in de strafkolonie's en opzwellende, opzwellende, tot de eerste oorzaken bijna niet meer waren aan te duiden: Xara, nu sedert maanden in staat van beleg, en iedere beweging er met kracht onderdrukt, met geweld, dat de keizer telkens en telkens tegen de borst stuitte en dat hij toch telkens en telkens bevelen moest, altijd fataal gedrongen dingen te doen tegen zijne natuur in.

Die ontevredenheid, zwellende door het geheele land, om een weêrspel van duizenderlei redenen, zwellende tot in alle standen, in het leger, aan de regeringsdepartementen, aan het Hof...

In de handelingen van de Regeering klaarblijkelijk waar te nemen, een niet-weten-hoe, eene vreemde weifeling tusschen plotseling ongemotiveerd toegeven, concessie's doen, zachtheid, - en een ruwheid van militair optreden, als uit keizer Oscars tijd.

En dat het reuzerijk niet geheel kraakte in elkaâr, scheen door eene vreemde wet: eene wet van gewoonte, die samenhiel, omdat zij eeuwen had samengehouden, zooals eeuwenoud cement een toren, die scheurt. En tusschen deze feiten, vaag, schemerend tegen elkaâr in met duizende weêrschijnen, met al de kleurwisselingen, lichtspelingen der moderne quaestie's, nog dit feit, helderder tusschen de andere in, vreemd werkelijk en afstekende tegen dier anderen vaagheid:

De liefde van het volk voor Othomar, zijne onbetwistbare populariteit, zoodat het volk den keizer van alles vrijsprak, de schuld wierp, in het vage, op zijne ministers en regeering, hèmzelven alle grief kwijtschold...

Het was waar: daar in Thracyna, waren zij zoo in de charge's der huzaren omgekomen, met die woorden op hunne lippen: leve de keizer; kussende het portret der keizerin...!

En dit was in de, voor het oogenblik nog niet te analyzeeren, politieke woeling, het klaarblijkelijkst, het wanhopig noodlottig klaarblijkelijkst:

Dat het volk Othomar zeer lief had en hem vereerde als een god...

Othomar, die soms geheel niet zag, geheel niet doordrong - zooals hij niet doordrongen had de gewichtige beteekenis van den eersten opstand, dien zelfden avond hij lezende eene brochure over den Vrede - zag soms zeer scherp, drong soms door tot het hart en die populariteit, hij zag ze!

En nu, hij leed er onder, onder zijne vergoding, hij, die niets vermocht...

Wat ze wilden, de verbitterden, het was moeilijk te zeggen. Want zij waren niet verbitterd om de ingekankerde, bijna onmenschelijke strengheid en wreedheid in die strafkolonie's van

Xara - door een vreemde onlogica in Othomars karakter nog nooit, trots vele stemmen in het Parlement, door moderne wetten tegengegaan -; ze waren niet verbitterd door zeer groote misbruiken in het leger; door, zelfs na de Grondwetherziening, reeds nu weêr verouderde kieswetten met het altijd weêr terugkeerende gekuip en omgekoop tijdens verkiezingen: door veel rotheid in de geheele regeeringscomplicatie van het rijk: - ze waren verbitterd door dat alles en door nog veel meer, duizende détails, overblijfselen van vroegere régimes en die Othomar, in zijn vaag socialisme, wel dikwijls zag, maar overliet aan den loop der dingen, aan het voortstuwten van den tijd, aan wat komen moest en worden moest en zijn moest.

Wat ze wilden, het was niet zoo te zeggen, maar dat de hertog van Mena-Doni vermoord was geworden, was nu duidelijk het bewijs, dat zij alles haatten van die vroegere régimes, omdat zij in den maarschalk troffen den man nog van keizer Oscar, den man, die het oude régime het meest vertegenwoordigde: het levend symbool van wat zij het verleden noemden en het verleden wilden laten.

In deze dagen, terwijl de volksmenigten drongen door Lipara, barrikaden opwierpen met het groote vierkante plaveisel der straten: de huizen aan de zijden zwijgend staande, alle jalouzieën gesloten - soms de façades verminkt en de jalouzieën hangende uit hare hengsels - in deze dagen verwachtte men in Europa telkens de eind-catastrofe van het keizerrijk...

Dat was tien maanden na het Congres van den Vrede...

V

In Thracyna, waar men den hertog van Mena-Doni al verwachtte, was, zoodra de aanslag bekend was, de furie niet meer te houden, die de volgende dagen oversloeg tot een woeste dronkenschap...

Dien eersten nacht had de ontzettende brand van het Gouver-

nements-paleis er plaats, en twee nachten daarna werd de gevangenis binnengestormd en werden alle gevangenen vrij gelaten... Zoo kwam Melena, die sedert enkele dagen in Thracyna gevangen zat, vrij.

Het plein voor de gevangenis was donker, maar het licht der gezwaaide flambouwen slierde er met dronken walmen over heen.

Op het plein de ontzettende, dichte massa, het luide gejubel, de gevangenen meêgetroond in triomf, een brullend hoera de lucht in...

In omhelzingen werd Melena gesmoord, zijne hand bijna verbrijzeld door gelukwenschende handdrukken...

Toen kwam over hem het plotselinge bewustzijn van zijne vrijheid, zoo onverwachts, nadat hij zich reeds dof geschikt had in zijne opsluiting.

In de dichte menigte poogde hij op adem te komen...

Dichtbij rookte nog altijd de zwarte massa van het Gouvernements-paleis, dat dagen bleef smeulen. Met zijne holle vensters, de rook nog opstijgende uit zijne daklooze, wijde gaping, stond het als verkolende tegen een vaal violette nachtlucht, bijna zonder sterren.

Melena zag er met wellust naar...

Maar zijns ondanks werd hij meêgesleept, door de dronken menigte...

Hij poogde zijne gedachten te ordenen; zijn leven, van dezen nacht af, op nieuw te beginnen. Als met vonken ontsprong het in zijne werkende hersenen.

Zoo dacht hij er aan, dat hij in Thracyna niets te doen had...

In Thracyna zoû alles van zelve gaan...

De eerste stoot was er gegeven.

Hij wilde naar Lipara.

Terwijl hij in de menigte voortgestuwd werd, hoorde hij het allerlaatste, wat voorgevallen was: de aanslag op Mena-Doni, de woedende blijdschap in Thracyna, een anarchistisch oproer in de kazernen, het garnizoen machteloos, de stad geheel in die macht

der anarchie, de reusachtige brand van het Gouvernements-paleis...

Toen hoorde hij, dat de gemeenschap met Lipara op alle wijze verbroken was...

Die op-een gestapelde moeilijkheid prikkelde een geheime eerezucht in hem...

Sterker en sterker verlangde hij naar Lipara: zijne taak riep hem naar Lipara...

Toen de morgen begon aan te lichten, ging Melena in een der kleinere zijstraten. Hij ging langs een winkel van rijwielen, naar het scheen verlaten. De deur was open en hij trad binnen en koos zich een rijwiel.

Daarop wielerde hij, zoo snel hij kon, de stad uit...

Toen hij omzag, dreef over Thracyna, in den vaalrozen morgen, de dikke rookmassa van het altijd en altijd smeulende paleis.

Dagen reed Melena door, zich alleen nu en dan wat rust gunnende, en iets etende, als hij kon.

Eerst was de streek dor, verlaten...

Toen was het de eindeloos, eindelooze zonneblakende hoofdweg, tusschen valleien van olijven.

Toen waren het armoedige dorpjes, vreemd kalm, zonder de echo der woelingen: toen waren het weêr eindeloos, eindelooze wegen tusschen dorre heuvelen...

Dan lag heel in de verte, op eene hoogte, wel eens een witte silhouet van een stadje, witte opeengestapelde huizen, als eene forteres van krijt, en er stonden een paar cypressen en zonneschermpijnen tegen de wit-blauwende lucht. Maar dan was het weêr als een weg door een woestijn, verschroeid en armoedig, en in een windvlaag stuivende vol zand...

Dagen reed Melena door...

Toen werd het landschap weelderiger van zuidelijkheid, kwam hij aan de buitenwijken van Lipara, het Marsveld, enkele verspreide landgoederen.

Hij ging langs stille wegen door gaarden van citroenenboomen, langs nauwe wegen tusschen hoge tuinmuren, waarop

reusachtige cactussen tierden, waartegen aloës blauwige zwaardbladeren uitstaken.

Toen dacht hij er aan hoe hij de stad, in staat van beleg, binnen zoû gaan.

En ergens tegen een muur liet hij zijn rijwiel staan en wandelde langzaam verder...

Die wijk van landgoederen en tuinen was geheel verlaten; de huizen gesloten, klaarblijkelijk ontvlucht. Melena voelde een pijnigenden honger in zijn maag, en, zonder veel idee, kwam de gedachte alleen bij hem op, een dier leêge villa's binnen te dringen en er eene vermomming, wat ook maar, te zoeken. Iets van een uniform speelde hem door het hoofd. En dan een revolver. Hij wist, daar en daar hadden officieren gewoond...

En juist wilde hij een der tuinen binnengaan, om door te dringen tot de villa, toen zijn voet stiet tegen een lichaam aan.

Het was een lijk, als ijlings weggeschoven onder eene zware cactus-massa.

Het lag in het stof, in een plas zwart geronnen bloed en de scherpe bladeren hadden het gelaat geheel opengereten. Met starende, wijde oogen lag het. Dikke, gonzende vliegen snorden er om heen.

Met een schok was Melena stil blijven staan.

Hij zag om zich heen: alles was eenzaam, verlaten. De nauwe weg had aan eene zijde een muur, met cactus begroeid. Aan de andere zijde de verlaten villa's in dichte tuinen. Melena zag niemand.

Hij knielde bij het lijk neêr en herkende het.

Het was een inspecteur der geheime keizerlijke politie: hij kende den man: eens had hij met hem te doen gehad. Werktuigelijk, wenschende een wapen, zocht hij naar het pistool, dat dezen man gedood had. Hij vond er echter geen. Toen gingen verschillende gedachten woelende door hem heen. Hij glimlachte.

- Als het er nog maar is... dacht hij, weifelend.

Het was gevaarlijk wat hij doen ging, maar hij had tijd noch gelegenheid het lijk eerst veiliger weg te slepen. Hij voelde zijne

zenuwen zeer koel worden en eene opwinding wolken door zijn brein en het heel licht en ijl maken in den blakenden middag. Toen begon hij de kleederen van het lijk los te knopen en voelde in de borst er van.

Maar hij trok zijne hand geheel bebloed te voorschijn...

Hij zocht nu omzichtiger, het lijk links, rechts omkeerende, met veel handigheid. Papieren, geld, een horloge, dat alles vond hij niet. Maar toch glimlachte hij nog steeds, want hij voelde iets hards tusschen de voering van de jas op een bijzondere wijze ingenaaid. Ja, hij dacht wel, dat de moordenaar dat niet vermoed had... En nu trok hij aan de voering, scheurde ze en wrong er iets los: eene bijzondere, vierkante, zilveren insigne, geheel bebloed.

Hij wist de macht van dit ding. Hij veegde het bloed er af, maar geheel reinigen kon hij het niet. Zijne handen ook niet.

Hij keek nog eens om zich rond, toen stond hij op en ging verder. Hij liep nog een uur lang: toen, bij eene der oude stedepoorten, liep hij kalm af op de wacht. De schildwachten hielden hem staande: hij vroeg dadelijk met veel zekerheid naar den commandant. De commandant kwam; Melena toonde even de insigne, die de commandant kende. Maar de commandant vroeg tevens naar een paspoort, verdere bewijzen. Melena deed een verhaal: hij kwam van Thracyna, hij was aangevallen onderweg; men had hem geworpen in de aloës: vandaar die schrammen, dat bloed. Ook had men hem ontroofd van alles, zijn geld en papieren.

De commandant weifelde, achterdochtig om dezen ongeschoren, kaalgeknipten man in een vuile jas. Hij wilde hem aan de wacht houden, tot nader blijken van identiteit. Melena had maar een naam gezegd, in stilte zeer bevreesd, dat een der soldaten hem wellicht kennen zou. Maar nu drong Melena hoog en beslist aan, en zeide zelfs, dat de keizer hem wachtte. Toen liet de commandant hem gaan: hij had hem gaarne twee soldaten willen meêgeven. Maar dit was onmogelijk: militairen mochten zich niet afzonderlijk vertoonen.

Melena ging langzaam door en wandelde de straat af. Hij was

in eene vreemde helderheid: in zijn overmoed scheen het hem toe, dat hij alle wet en natuurkracht naar zijne hand zoû kunnen zetten.

Hij had grooten honger en was zeer moê. Maar recht, langs de lange boulevards met niets dan gesloten magazijnen, ging hij naar het hôtel van Vera. Trots het ongewone uitzicht van de stad, de barrikaden opgeworpen, was er een zekere vreemde stilstand, een momenteele rust.

Melena ontmoette vrienden onder de massa's volk, gewapend somber, als in afwachting en het was hem gemakkelijk zijn weg van barrikade tot barrikade te vervolgen...

Maar in die vreemde rust dreigde het alles...

Hij kwam aan Vera's huis. Het was gesloten met alle jalouzieën, als een dood huis. Dichtbij was de straat afgezet: daar begonnen de wachten om het Imperiaal heen, dat er nu lag als een vesting.

Melena belde.

Hij wachtte lang: toen belde hij nog eens en nog eens.

Door een raam van het sous-terrain klonk een beverige stem:

- Wie is daar?

- Axel Melena...

Hij had Vera's tante herkend. De oude dame vroeg verder, Melena drong aan. Lang aarzelde tante, maar Melena drong. Toen fluisterde zij iets: een weg, achterom, naar een achterdeur. Daar maakte tante hem open.

- Maar Vera is er niet! zeide zij en zij beefde van zenuwachtigheid.

- Ze is er wel.

- Neen, heusch, ze is er niet.

- Waar is ze dan?

- Ik mag het niet zeggen, ik kan het heusch niet zeggen.

Zijne oogen doorpriemden haar: en in eens, doodsbang, besloot zij:

- Ze is naar het Kroonpaleis.

- Naar het Kroonpaleis?

- Naar prins Edzard, die komt daar. Door de tuinen van het

Imperiaal komt hij in het Kroonpaleis. Maar ze weten niet, dat ze daar zijn; het paleis is anders heelemaal verlaten. Maar God, Melena zeg het niet, zeg het niet. Ik weet het door Caroline, en als Vera wist...

- Waar is Balthazar?
- Die is hier.
- Ik ga even naar boven.
- Hij is niet boven. Alles is leêg boven. Wij huizen in de kelders. Je weet nooit wat er kan gebeuren: daarom huizen we in de kelders...
- Blijft Vera daar... daarginds?
- Ze zoû van avond terug komen, misschien.
- Dus ze woont daar niet?
- Neen, neen...
- Ik ga toch even naar boven.

Hij ging de trap op, zijne stappen klonken door het kleine leêge hôtel; alle echo's klonken samen in den hall. En hij ging Vera's kleedkamer binnen: alles lag er in wanorde door elkaâr; een doos met kanten in haast open gewoeld en verspreid op den grond; een groote vaas in scherven. Zij woonde dus nog hier. Misschien had zij hier geld. Hij zocht overal wat, maar hij vond niets. Toen viel zijn oog op een groote zilveren cassette, aan een zwaar onyxen tafeltje vastgeschroefd. Hij wist het: hier bewaarde zij hare juweelen.

Hij wist kalm wat hij doen zoû. Hij sloot de deuren van de kamer, voelde toen in zijn zak en haalde er een ijzeren staaf uit, waarmee hij iets aan zijn rijwiel had gerepareerd. En hij begon de cassette open te breken. Het zweet parelde op zijn voorhoofd van inspanning, maar toch, heel hecht was de cassette niet. Hij wrong het deksel in eens open, wat hem verbaasde.

De steenen schitterden hem als vuur in de oogen.

Hij nam de tiara van zwarte parelen, de rivièr van brillanten en smaragden, de ringen met groote edelsteenen. Het meeste deed hij in zijn zak, de grootere stukken in een oude courant, die hij vond. Toen glimlachte hij weêr, ontsloot de deur en ging.

Aan de achterdeur dacht hij er over nog even in den kelder te gaan, Balthazar te zien, maar de juweelen jeukten hem, en hij haastte zich voort, de deur dicht achter zich trekkend. Toen door veel zijstraten, ging hij naar wat er in Lipara nog over was van het Jodenkwartier...

VI

Vera was sedert twee dagen weg... Daar, in het Kroonpaleis aan de kade, waren zij als kinderen, prins Edzard en zij. De prins had er zijne appartementen gewoonlijk; nu echter, om de troebelen woonde hij in het Imperiaal en was het Kroonpaleis verlaten; alleen, om den toegang tot de Elizabethparken, tot de parken van het Imperiaal, was het door wachten betrokken. Beneden in de vestibule was een wacht. Verder was het paleis leêg.

In de tragedie van het keizerrijk waren zij daar als kinderen, die verstoppertje spelen. In het leêge holle paleis waren de appartementen van den prins als een nestje van weelde. En geheel alleen, soms bang, soms overmoedig als kinderen, huisden zij daar. Het was een idee van prins Edzard geweest, eens erg vroolijk te zijn, zich daar een paar dagen te verstoppen, er stilletjes binnen te smokkelen allerlei lekkernij, wijn, en dan met hun beidjes, zonder bediening, zonder iemand, feest te vieren. Het was eenig. Zij amuzeerden zich zeer: buiten, veraf, hoorden zij schoten, en dan deden zij even quasi angstig, of ze heel bang waren en verborgen zich achter een gordijn. Dan zoende de prins Vera en zij stond alles toe: wat kwam het er eigenlijk op aan. Het amuzeerde hem en Vera had haar plannen. Prins Edzard ook de zijne; liever de hare op dit oogenblik.

En terwijl de prins champagne-flesch na champagne-flesch opentrok, met de handigheid van een kellner, ontwierpen zij hunne plannen. Zij hadden genoeg van den boel, allebei. Vera vertelde van hare schulden: prins Edzard zoû dat alles afdoen: mijn God, waarom had ze hem dat niet eerder gezegd? En hij

vergat, dat zij hem dikwijls om geld gevraagd had, dat hij soms had gegeven, soms - als hij niet had - geweigerd. Nu, Vera had er genoeg van, Vera wilde weg. Na die scène, met den inspecteur van politie, na hare verschijning voor het gerecht, leefde zij geen oogenblik in gerustheid, en dan nog die revolutie er bij: hoe zoû het alles eindigen! Ze wilde absoluut weg - iedereen, die weg had kunnen gaan, was gegaan - ze zoû sterven van louter angst, als ze nog langer moest blijven. Het was geen leven meer... Nu, en prins Edzard had er ook genoeg van. De boel kraakte aan alle kanten; het zoû onverantwoordelijk zijn nog op dit zinkende schip te blijven. Hij had al lang genoeg van zijn koninklijkheid en hij zoû nu eens gaan leven voor zijn eigen plezier. En terwijl zij pâté aten en vruchten, champagne dronken, tot zij er ziek van waren, maakten zij hunne plannen. Het yacht van prins Edzard lag met andere vaartuigen in de hoede van Wenceslas-fort, en de bemanning van het yacht, die geheel bestond uit Gothlanders, was geheel betrouwbaar. En nu zouden zij 's nachts het paleis verlaten; de wachten zouden prins Edzard en de dame, die met hem was, natuurlijk doorlaten... Van het paleis langs de kade, naar Wenceslas-fort, was het eene korte wandeling: vier, vijf minuten. De prins zoû door zijn ordonnans-officier aan het fort laten waarschuwen, den commandant van zijn yacht laten waarschuwen: dit alles ging heel gemakkelijk. En dan was hun plan: stil in den nacht weg stoomen, alles achter zich laten, den krakenden boel. In hun beider levens-egoïsme, dat smolt in elkaâr tot één belang, glimlachten zij. Daar ginds hoorden zij schoten, vaag rumoer...

- En dan, wat dan? vroeg Vera.

Een tijdje, als het weêr mooi was, de zee kalm, spelevaren op de Middellandsche zee, naar Napels, naar Corsica. En dan ergens heengaan waar het toeval wilde. Nooit meer naar Liparië - daar zoû toch morgen of overmorgen de republiek worden uitgeroepen - en ook niet naar Gothland, want daar zoû hij zich ook toch onmogelijk gemaakt hebben. Zijne ouders hechtten zoo aan Liparië, de heele Gothlandsche familie ook...

- Maar waarom onmogelijk in Gothland? vroeg Vera vor-

schend; allerlei ging door haar hoofd.

Hij kreeg een kleur: hij kon haar niet uitleggen, dat het onmogelijk maken misschien nog meer in haarzelve lag, dan in zijn vlucht van Liparië.

- Ik zeg je: ze hechten daar zoo allemaal aan Liparië, sprak hij met zijn stem van een bedorven kind; en ik geef niets om den heelen boel!

- Maar: ergens heengaan, drong Vera weêr. Hoe kan ik ergens met je heengaan, Edzard; hoe kan ik ergens met je wonen...

Hij kreeg nog meer een kleur: zij legde hem het antwoord in den mond, en toch zoû hij het antwoord zeggen. Haar zeggen, dat hij nooit beloften hield, als ze hem later niet meer schikten, dat was niet noodig; trouwens, zoo slim moest ze ook maar uit zichzelf zijn.

En hij glimlachte, trok haar op zijn knie en schonk haar kelk nog eens vol.

- Als mijn vrouw... Vera! lispelde hij met zijn flirtstem.

Zij lachte hem toe: een groote blijdschap zwol in haar op. Hij had het gezegd, en zij, ze zoû er hem wel aan houden. Als zijn vrouw! Uit de commune van Balthazar Zanti naar de trappen van den troon van Gothland, misschien wel van Liparië!! Haar eerezucht was eensklaps zoo groot in haar, dat zij er van verschrikte: zij had dat nooit zoo in zich gevoeld, het was of zij aan den hemel reikte. Natuurlijk een morganatisch huwelijk, nu ja, maar toch...! En de héele toekomst was dan immers open!!

Zij wilde dat alles niet laten blijken, en deed daarom weêr als een kind, omhelsde hem, zeide hem hoe lief ze hem had, altijd gehad had. Maar hij werd praktisch, kwam tot zijn plannen terug.

- Zie je, ik ga niet terug naar het Imperiaal. Ik zal een brief aan Othomar schrijven, en een brief aan onzen gezant, en dat is genoeg. Ik heb hier gelukkig bijna alles gelaten, wat ik van waarde had: alleen een juweelen dasspeld met een groote zwarte parel, waar ik zeer aan gehecht ben, die is in het Imperiaal. Het is jammer, maar ik zal er maar niet om teruggaan.

Zij lachte luid.

- Vraag in je brief, in een postscriptum, je parel aan Othomar terug! schaterde zij.
Hij keek haar ernstig aan en begreep niet goed waarom zij lachte, want hij vond dat idee van een postscriptum nog zoo kwaad niet...
- Maar ook zij werd ernstig, dacht na... En ze zeide:
  - Ik zal toch even naar huis terug moeten.
 Hij verschrikte.
  - Waarom? Waarvoor zoû je dat doen?
 Zij wist het niet dadelijk; toen zeide zij:
  - Voor allerlei dingen... Ja, ik moet even naar huis terug.
 Maar de prins was het daarmee heelemaal niet eens.
  - Maar Vera, waarom zoû je dat nu doen? Het is allemaal last: die wachten overal, je moet weêr een geleide hebben. Het is nu al mooi, dat we hier gekomen zijn. Maar nu weêr weg te gaan. Waarom zoû je het doen? Om je byouterieën te halen?
 Zij glimlachte. Ze wist niet waarom ze zoo naar huis wilde: aan haar kind dacht zij alleen maar terloops, tante was er immers. Hare byouterieën... jawel, dat was wat liefs! Alles valsch: toen zij in Lipara was gekomen, had zij immers met het regelen van haar zaken en die van haar vader, hare echte juweelen verruild voor valsche parures... Waarom wilde zij naar huis? Ze wist het niet precies: er kon iets slingeren, brieven, papieren van vroeger... Ze wist het niet precies, maar ze *moest* eerst naar huis. Ze kòn niet zoo, dien zelfden avond, met prins Edzard meêgaan. Iets dwong haar eerst terug te keeren in haar hôtel...
  - Ja, zeide zij overtuigend; natuurlijk, om mijn byouterieën. En dan, Edzard, ik moet toch iets inpakken. Ik kan toch niet zoo gaan...
 Hij werd bang.
  - Om Godswil, Vera, iets inpakken. Hoe zoû je een koffer ongemerkt kunnen laten transporteeren. Laten we ons liever wat behelpen, ik heb ook niets bij me...
  - Maar laat me dan ten minste mijn reisnécessaire gaan halen... en... en mijn juweelen natuurlijk ook.

- Doe het niet, Vera; ik heb *mijn* reisenécessaire hier; die kan je heelemaal voor jou gebruiken, en byouterieën... die geef ik je later...

- Maar een vrouw heeft allerlei noodig, Edzard: ik heb niet genoeg aan jouw nécessaire... Ik kan toch zoo niet op reis gaan, als ik ben...

En met een elegant gebaar van wanhoop tilde zij aan beide zijden haar rokken even op.

Maar prins Edzard werd zeer, zeer ernstig.

- Ik zoû toch niet gaan, Vera.

- Ik moet.

- Ik bid je, Vera, wat heb je er aan, mijn God, wat heb je er aan?!

Dat hij zoo dwong, was al een reden voor haar om onverbiddelijk te gelooven, dat zij gaan moest. Daarbij, zij kòn niet anders dan gaan: iets drong haar...

En zij herhaalde weêr: zij kon toch niet zoo op reis gaan, zonder iets? Zij was in een luchtig wit zomertoilet, met veel kant, en tamelijk verkreukeld, door hun gespeel daar, en zij had alleen een pelerine om om te slaan. Zoo kon ze toch niet gaan, op reis? Dat zij het reizen noemde, maakte hem in stilte kribbig; het was immers kalm op den loop gaan, wat zij deden; waarom kwam ze daar niet rond voor uit, en noemde ze het: reizen? En hij drong steeds, maakte zich boos, noemde haar dol, om te gaan. Het hielp niets. Zij wilde. Zij wilde nu dadelijk, dat de avond viel, gaan. Alleen hare reisenécessaire en... oja, hare juweelen. Toen haalde hij de schouders op, liet de handen wanhopig zakken, en ontbood een officier van de wacht; een officier, dien hij goed kende, die in zijn vertrouwen was. De officier zoû Vera geleiden door de tuinen van het paleis, die met vergulde parkhekken grensden aan de tuinen van het Imperiaal, door de wachten heen, tot aan haar hôtel; dat was zoo wat een kwartier gaans, als men voortmaakte...

En zij ging, met een vroolijk afscheid van den prins, die het maar niet eens met haar was; zij ging, glimlachende, flirtende met den officier. De prins bleef alleen, zijn elegante kamers in groote wanorde; op de gedekte tafel nog een paar zilveren mandjes,

waarop een paar bonbons, enkele vruchten; de champagne-flesschen leêg door het vertrek geslingerd en in scherven; het koelvat omgevallen in een plas van smeltend ijs. Ook de slaapkamer in wanorde; het oranje satijnen praalbed niet meer opgemaakt, de kanten lakens met een slip er uit slierende op den grond, en daar, in de aangrenzende badkamer, het geel marmeren bassin nog vol water, waarop zeepschuim dreef: het schuim van Vera, die er gebaad had. Overal een lauwe atmosfeer met het parfum van een vrouw, die daar heeft geslapen en een dag geleefd. En de prins, tegen zijn natuur in, in die verlaten, plotseling geluidenlooze wanorde, die zij achter zich liet - somber leêg het paleis rondom hem heen, slechts met het bewustzijn, dat beneden de wacht was - de prins voelde zich onbeschrijflijk verlaten, eenzaam en droevig. Het hart klopte hem zenuwachtig als tot in de keel. Hij stikte in dat geurige lauwe aroom... Hij rukte de deurvensters open, en trad op het balcon. Toen zag hij, beneden, schemeren door de avondvale massa's van het zonverschroeide park twee figuren: Vera en den officier. Zij liepen snel, en Vera, in eens, lachte luid. Het klonk daar helder als van een vogel...

De prins bracht, in een impulsie, de hand aan zijn mond, om haar nog terug te roepen...

Maar zij waren al te ver. En hij riep niet. En heel treurig ging hij weêr naar binnen, en gooide zich in een fauteuil, starende naar de leêge champagne-flesschen. Hij zag op zijn horloge, berekende wanneer zij terug zoû kunnen zijn.

En zoo bleef hij op haar wachten...

VII

Zij gingen, Vera en de officier, in den valen avond, met een vlugge pas door de violette lanen, langs de uitgestrekte verschroeide gazons, bleekende in den schemer; onder de reusachtige platanen, waar het al donker was.

Zij maakten wat gekheid met elkaâr en zij flirtten wat met

elkaar en zij spraken niet over de revolutie, maar inderdaad dachten zij er den geheelen tijd over en trok de officier met de wenkbrauwen, al flirtende luisterend naar de verte toe, en Vera was een beetje bang en hoorde haar hart kloppen.

Zij liepen al vlugger en vlugger en toen zij achter het Imperiaal kwamen, werden zij stil. Telkens hadden zij een kort oponthoud bij de wachten, die hen aanhielden: dan gingen zij weêr voort. Terzijde van het paleis gingen zij toen: daarna het kolossale voorplein over, toen de Imperiaal-avenue op. Overal door de wachten gingen zij en toen zij de laatste wacht achter zich hadden, waren zij vlak bij huis. Zij liepen nog sneller, het kleine hôtel om, naar de achterdeur. De officier mocht hier niet blijven, maar zoû zich voegen bij de laatste wacht: over twintig minuten zoû hij Vera komen halen.

Vera drukte hem lang de hand.

- Dank u, dank u zeer, voor uw geleide. Maar kom liever over een half uur. Ik heb heusch het een en ander te doen.

- Zoo als u wil, mevrouw. Maar Zijne Hoogheid was zoo in angst om u...

- Heelemaal overbodig. Hier is immers nu alles stil, hier in de wijk. En in uw hoede zal mij niets overkomen...

De officier boog galant.

- Kom dus over een half uur, niet waar...

Tante had open gedaan; Vera groette nog eens:

- Tot straks, tot straks...

- Excellentie...

De officier salueerde en ging. Vera was binnen gegaan.

- Ik dacht, dat je daar misschien wel blijven zoû, liefje.

- Ik ga er weêr terug, tante. Ik kom alleen mijn nécessaire halen... en eens zien.

- Alles is in orde, kind...

- Is u niet meer naar boven geweest?

- Neen, dat ben ik maar niet. Maar alles is in orde... Melena is hier van middag geweest...

- Melena?! Hoe kwam hij hier? Hij zit in Thracyna. Hoe komt hij hier?! En wat moest hij?

- Hij vroeg naar je en toen is hij even naar boven geweest; hij vertrouwde me niet, toen ik zei, dat je weg was... En toen is hij weêr weg gegaan.

- En Balthazar?

- Die is in den kelder; wij huizen maar in den kelder...

Vera dacht er aan even in den kelder te gaan, om hem een zoen te geven. Maar zij had zoo weinig tijd. De minuten vlogen om... Zij zoû straks even afscheid van hem nemen, als zij wegging.

En zij vroeg aan tante een kaars en haastte zich naar boven.

Alle bedienden waren weg, Caroline ook. Alles was in wanorde, donker, stoffig. Vlug ging Vera hare kleedkamer in, vlug stak zij daar nog een paar andere kaarsen aan, een beetje bang voor buiten om er het electriche licht op te draaien.

Waar was hare nécessaire?... O ja, ze wist het: op de onderste plank van hare garderobe. Ze zocht naar hare sleutels. Hier, hier was de sleutel. De kast open, daar hingen al hare arme toiletten. Die moest ze allemaal achterlaten, maar zonder hare nécessaire, dat ging niet. Hier was ze. Een prachtige nécessaire van geurig Russisch leêr; vol kristal- en zilveren flacons en zilveren borstels. Er was een beetje plaats voor wat linnengoed: een paar stukken. En ze pakte de middenruimte vol en duwde er allerlei dingen nog tusschen: een flacon hier, een doosje daar. Jammer, dat ze geen tijd had al de flacons van de nécessaire te vullen, dat was zoo comfortabel. Maar heusch, daar had ze geen tijd toe, want ze moest zich nog even verkleeden: die neteldoeksche japon was zoo slap, zoo verkreukeld. Jammer van de kanten: er zaten echte kanten aan. Ja, ja, ze kon zich wel even verkleeden: een praktisch reistoilet, niet al te zwaar. En een langere mantel, voor als het 's avonds kil werd aan boord. Het was toch wel vervelend, dat ze geen koffers kon meênemen. Ze moesten maar dadelijk ergens inloopen, in Napels, of in Marseille, en zich dan even heelemaal voorzien in Parijs. Dat zoû het beste zijn. Hoe zoû ze het nog doen, al dien tijd zonder iets! Mooi zoo: daar ging het ding niet dicht. Ze duwde en duwde de nécessaire, tot ze er moê van werd in hare armen: het ding *ging* niet dicht. Ze gooide er een paar stukken uit, pakte de

rest slordiger in elkaâr, gooide er in 's hemelsnaam nog wat uit: eindelijk kon ze de nécessaire sluiten. Het was wanhopig om met zoo weinig te reizen. Daar aan boord zoû ook wel niet zoo heel veel comfort zijn, al was het duizendmaal een vorstelijk yacht: ze hield niet van de zee. Enfin, er was niets aan te doen. Ze kon er niet langer over tobben. Ze zoû zich nu even verkleeden...

Oef, haar japon uit; die was ontoonbaar, na al hun gekheid. Ze zoû zich minstens heelemaal verkleeden: héélemaal, dat was ten minste zoo veel gewonnen. God, God, zonder linnengoed te reizen, zonder toiletten! Hoe zoû het nog gaan! Maar minstens dan zich heelemaal verkleeden.

Zoo, een oogenblik, was ze naakt in het flauwe licht der kaarsen, die groote schaduwen wierpen. En ze deed vlug een hemd aan. Toen bedacht zij zich: ze had nog een paar mooie ringen en een bracelet: cadeaux van prins Edzard. Die waren echt, die zoû ze meê nemen; de rest, al die valsche, groote dingen, dat was maar ballast, die zoû ze hier laten. En in hare impulsie, zonder zich verder te kleeden, ging zij naar de zilveren cassette, die vast geschroefd was aan het onyxen tafeltje; maar zij moest weêr terug naar de garderobe, waar, aan een deur, hare sleutels nog hingen... Zij nam de sleutels en naderde weêr de cassette. Toen zag zij het, op het punt, dat zij het sleuteltje in het slot wilde steken...

De cassette was opengebroken en het deksel, half uit zijne hengsels, was er weêr overheen gevallen.

Zij lichtte het deksel op: de cassette was leêg...

Hoewel ze aan waarde niet veel verloor, voelde zij zich toch ijskoud worden.

Vreemd bleef zij staren in de leêge kist...

Er was dus ingebroken, er was dus hier een dief geweest...

In haar opgewondenheid — terwijl de minuten van het halve uur omgingen — had zij geheel vergeten wat tante haar dadelijk gezegd had bij hare thuiskomst, had zij Melena geheel vergeten. In de zenuwachtigheid van haar gepak, van haar uit-en willen aankleeden, had zij dat geheel vergeten. En in eens werd zij heel bang, alleen, boven in het eenzame huis, in het weifellicht der

kaarsen, terwijl tante heel beneden was met Balthazar. Er was een dief geweest; misschien was die dief er nog, dwaalde hij rond in de andere kamers. Opsluiten kon zij zich evenmin: ze moest immers straks toch de gangen weêr door, de trappen weêr af...

Ze was heel, heel bang. In die bangheid werd haar fijn gezichtje kleiner, scheen haar tenger, broos, bijna bloot figuurtje in elkaâr te schrompelen, en angstig keek ze naar de groote, bewegende schaduwen. Met bevende vingers, die verkeerd grepen, tastte zij naar hare kleedingstukken, om zich gauw aan te kleeden, om zoo gauw mogelijk uit deze kamer te komen, uit dit huis, uit den atmosfeer van den dief. En terwijl zij zoo greep en weêr iets vallen liet en het weêr opraapte, hoorde zij een rumoer van stemmen beneden, en hoorde zij tante's stem hoog beverig opklinken. Mijn God, wat was dat? Of was het haar adjudant, haar officier, die al terug kwam om haar te halen? Was het dan al zoo laat? Neen, ze had nog tien minuten. Misschien had de officier het toch beter gevonden vroeger te komen dan hun laatste afspraak...? Maar wat was dat? Ze luisterde... Kwam hij de trappen op? Waarom wachtte hij niet beneden. Of kwam hij opzettelijk boven, om hier, in haar kamer, hunne flirt voort te zetten? Dat zoû ze hem dan betaald zetten: zoo had ze hun flirt niet bedoeld.

Zij stond, klein, teêr, bloot, op bloote voeten in haar wit dun hemd, en zij hief haar hoofd hoog op, en fronste de wenkbrauwen: de kaarsen kaatsten vreemd in den spiegel weêr. Zoo stond ze, hoorende naar de stappen, die luidruchtig brutaal, buiten op de trappen, opliepen. En toen zij daar zoo stond, vol vage gedachte over den dief, over den officier, en die stappen buiten opliepen, en hooger opliepen en als aanstormden, gevoelde zij, in die paar seconden, haar eersten angst voor den dief tot een wanhoop aanzwellen, alsof Het aankwam, alsof Het aanstormde, het Einde, het heillooze Einde, dat, waar ze soms zoo bang voor was, dat, wat ze niet verdiende, omdat ze toch nooit iemand had kwaad gedaan, omdat ze toch goed was geweest voor al die plebejers in haar vaders commune; dat, waarom ze hilde en boudeerde, zonder te weten wat het zijn zoû! En, die seconde, was het leven,

het angstige leven zoo ondragelijk om haar heen, haar in het weifellicht benauwend als met de klauwen van een onafweêrbare nachtmerrie, dat het haar eene verluchting was, toen de stappen heel dicht aannaderden en aannaderden, en de deur opening...

Zij had alles verwacht, maar niet dat. Dat zij Melena zien zoû, aan wien ze nooit dacht, dien ze, dadelijk na tante's woorden, in hare opwindig weêr vergeten had, dat had ze niet verwacht. Maar hij was er, dáár, daar voor haar. Hij was er, hij was er altijd! Juist dan, als ze niet aan hem dacht, dan was hij er!!!

En zij voelde, dat om haar heen, Lipara éene stad was van onheil en van verschrikking, omdat Melena daar voor haar stond!

VIII

— Wat is er?

— Wat doe je hier?

Zij vroegen het tegelijkertijd, elkaâr priemende met hunne blikken. En, gekwetst, dat hij zoo tot hare kamer doordrong, zonder zich te laten aandienen, zonder te kloppen zelfs, trok zij over hare naaktheid, waarover alleen de kant van haar dun hemd schemerde, een langen witten kapmantel, die over een stoel slingerde. Zoo bleef zij voor hem staan en nog eens vroeg zij:

— Wat is er?

En hij herhaalde:

— En jij, wat doe je hier?

— Ik ben geen rekenschap aan je verschuldigd: ik ben in mijn eigen huis.

— Je bent wel rekenschap aan me verschuldigd: ik ben je man.

Zij lachte schamper.

— Ik heb je eens voorgesteld om te trouwen. Daar is het nu te laat voor: ik ben niets van jou, jij niets van mij!

Beiden opgeschroefd in hunne vijandschap stonden zij over elkaâr. En het was vreemd hoe gelijk zij waren, als een broêr en een zuster, in beiden iets fijns van zielebewaterkuiging, in hem

meer dan in haar, maar in haar schijnbaar meer, omdat zij zoo broos was als een beeldje van albast, heel klein, in haar, nu krampachtig met beide handen ommantelde, naaktheid. Het was vreemd, hoe gelijk zij waren, noodlottig gelijk in dat delicate van zenuwschepsel, en ook in dien barst, die door hun beider zielen scheen te loopen, en die, nu zij daar zoo stonden, grooter was gescheurd, in hunne grootere vijandschap. Het scheen alsof zij elkaâr in groote liefde hadden kunnen vinden, zelfs met dien barst, zoo zij niet zulken grooten haat jegens elkander hadden gekweekt: een vreemde haat, al zoo lang smeulende, iederen dag, die hen verder van elkaâr gebracht had, heviger wordende, nu ten laatste vlamme als een vuur tusschen hen. Maar oogenschijnlijk kalm sprak zij weêr, terwijl hij haar zoo met dien haat aan bleef zien:

— En, beste jongen, ik moetje vriendelijk verzoeken me voor dit oogenblik alleen te laten. Als je me te spreken hebt, ben ik altijd bereid. In een verhouding als de onze moet men, helaas, nu en dan eens met elkaâr spreken: ten minste, dat schijn jij te vinden. Ik zoû het nog kunnen stellen zonder die tweegesprekken. Maar in alle geval zoû ik gaarne nu alleen willen zijn. Je ziet, dat ik niet gekleed ben, en ik zoû mij gaarne verder willen kleeden. Ik moet je dus verzoeken de hoffelijkheid te hebben je terug te trekken.

Zij sprak ijskoud, zonder een klank in hare stem nu, hare kalmte herwinnende, berekenende hoe laat het al was, ieder oogenblik luisterend of haar adjudant niet bellen zoû... Het halve uur was al om.

Zij sprak ijskoud, heel beleefd. Het scheen, dat zij dezen keer de sterkste zoû zijn, zooals zij beurtelings de sterkste waren. Want hij stelde nooit overmacht tegen die koude beleefdheid. Hij werd er altijd even ongeduldig om, en dan ontzenuwd, wanhopig, vol weemoed — herinnering aan vroeger... En dan vroeg hij, zooals hij nu vroeg:

— Waar is Balthazar?

Zij werd ongeduldig.

— In den kelder, sprak zij kort.

Zijn stem werd weêr vaster.

— Wat doe je hier?

Zij stampvoette, met haar blooten voet.

— Ik kleed me, dat zie je...

— Wat moet dat met die reisenécessaire?

— Die heb ik noodig.

Hij naderde een pas.

— Waarom?

— Omdat ik straks weg ga.

— Waar naar toe?

— Dat kan je niet schelen.

Nog dichter naderde hij.

— Ik weet het, waar je naar toe gaat.

Zij zag hem uitdagend aan.

— Ik denk van niet. Maar in alle geval heb je niets te maken met waar ik naar toe ga. Ik geloof, dat ik meester ben van mijn handelingen.

— Ik weet het; herhaalde hij dof, zijne sombere oogen dicht in de hare. Je gaat naar het Kroonpaleis. Je gaat naar dien pruljongen. Ja, ja, jullie zitten daar veilig, hè; wie weet, wat jullie daar al niet doen. Maar weet je, je gaat er niet heen. Ik verbied het je...

Zij was wit van woede, kon van woede niet spreken.

— Ik verbied het je, ging hij voort. Ik ben je man. Ik wil je man zijn. Dat geloof je misschien niet. Maar ik geef je niet op. Ik haat je, ik haat je zooals ik nooit gehaat heb, omdat ik je heb zien spotten en spelen met de edelste gedachten van onze geestgenooten; ik haat je, omdat je ons verleden over boord hebt gegooid, toen het je niet meer te pas kwam; ik haat je, omdat je een groote dame bent, omdat je met al die ellendelingen vrienden bent; ik haat je, omdat je niet van ons kind houdt. Ik haat je om alles, om je heele leven en je heele zijn. Maar ik wil je niet opgeven. Ja, nu, nu, juist nu, wil ik je niet opgeven. Want ik haat je, maar ik hoû ook van je, ik hoû dol van je, om ons verleden, om ons kind en om jezelf misschien. Ik heb er geen tijd en geen lust toe, dat in me na te gaan, maar ik haat je en ik hoû van je, en hoe het dan ook is, ik

wil je niet opgeven. En nu zal ik je zeggen, wat ik van je eisch...

Haar adem ging, kokende van woede, als de adem van een slang, tusschen hare saamgekleemde lippen.

- Je hebt niets te eischen! kreet zij.

- Ik zal zeggen wat ik van je eisch...! Maar eerst — en hij morrelde in de zakken van zijn oude jas — eerst zal ik je je prullen teruggeven!

Woest grabbelde hij in zijne zakken, woester werden zijne oogen...

En met twee gebaren van zijn uitzwaaiende handen wierp hij haar in eens, op het onverwachtst, hare juweelen voor de voeten. Hare tiara, hare rivière, al haar geschitter van valsche steenen. De toch nog zoo kostelijke en gracieuze dingen waren als verwrongen in nijdige vuisten, steenen waren er uit gevallen en als waardeloos tuig wierp hij ze voor haar neêr. Daar bleven zij tusschen hen liggen, in de nauwe engte tusschen hen, want hij was nog dichter gekomen, en ofschoon zij zijn adem voelde, zich mengende met haar eigen adem, wilde zij niet achteruit deinzen en bleef zij als vastgeschroefd op hare bloote voeten, de handen krampachtig trekkende den mantel om hare naaktheid heen. En haar angst kwam terug; zij had haar angst terug om den diefstal, die haar geheel doorschokte, verbaasde, verpletterde...

— Jij! gilde zij. Heb jij mijn juweelen gestolen! Ellendige dief!

— De dingen zijn valsch! krijachte hij terug. De jood woû er niets voor geven!

— Ja, lachte zij minachtend; en wat scheelt jou dat, of ze valsch waren?

— Ze zijn valsch! krijachte hij door, woedend om zijn nuttelooze inbraak; ze zijn valsch, zooals alles valsch om en aan jou is. Daar, daar, daar...!

In zijn woede trapte hij de nog glinsterende dingen in elkaâr, met het stampen van zijn laarzen. Zij kon niet anders: zij verloor

veld, zij ging een stap achteruit, want in zijn woede, vlak voor haar, raakte hij haar nu aan.

— Ellendeling, dief! riep zij scheller en scheller.

— Ik had het recht ze te stelen, beet hij haar toe. Ik ben je man en ik had honger en jij... ik dacht, dat je van die dingen echt had, en jij, jij...

— Ellendeling, ellendeling!...

— Jij, je was daar met je prins, veilig in een paleis. Ik had het recht ze te stelen. Maar ik heb je gehaat, omdat ze valsch waren. Als ik je

toen bij me had gehad, had ikje geworgd!!

— Ellendeling, ellendeling, ellendeling!!

Telkens tusschen zijne woorden schreeuwde zij het woord, telkens scandeerde het wat hij zeide als met een klank van belediging. Luid klonken hunne stemmen. Het hôtel scheen in al zijne steenen te vibreeren van menschenhaat; buiten, de geheele stad te sidderen. Iets als een storm stak er op. Iets van een aanzwellende zee kwam er nader. Iets van het breeder en breeder aangolven van ontzettend geluid bruiste er aan door de donkere lucht, de onweêrzwoele donkere lucht. Vaag kwam het tot in hare hersenen weêr. Onwezenlijk, kregen zij er in hunne gehoorzenuwen, in hun begrip, een schemerigen indruk van. Hij was even stil geworden; zij riep nog altijd, stikkende van woede, als regelmatig uit:

— Ellendeling, ellendeling!

Maar nu, nu scheen hij te hooren. Hij begreep. En in eens kwam hij tot zichzelf. Hij greep hare hand.

— Vera, Vera, hoor je dât?

— Ellendeling!

Zij rukte zich los.

— Hoor je dat?

— Wat?

— Daar, daar, hoor je niet?

Hij stortte naar het venster, lenig als een panther; woest smeed hij de jalouzieën open: buiten was het de violette onweêrzwoele nacht; de lange avenue deinde zich uit naar de stad toe, somber, onverlicht.

— Daar, daar, zie je niet?!

Zij naderde het venster, achter hem.

Wijd sperden hare oogen zich uit.

Aan het einde der avenue zagen zij een rossen rook, opwolkende in den nacht. En dichterbij kwamen bewegende, flakkerende schijnsels...

— Wat is dat?! vroeg ze.

— Dat is brand! riep hij uit, in eene overspanning wijzende naar het einde van de lange straat. Dat is brand! En dat zijn zij allen: ze komen aan: dat zijn hunne flambouwen...

— Wie?! riep Vera.

— Wij, wij allen! riep hij in een heftige overspanning, vizioenen voor zich ziende, vizioen van bloed en vlammen, verwezenlijking ziende van utopieën, altijd vaag, maar nu wordende met die rosse aannaderingen, daar ginds.

— En wat?! riep Vera weêr.

— Dat is de brand van het Paleis der Parlementen! kreet hij uit; en ze komen hier...

— Hier?!

— Ze komen eerst hier, bij jou, Vera...

— Om wat te doen?!...

— Om je huis in brand te steken: ze haten je, omdat je alles verloochend hebt — ze weten van je heele leven af — en ze haten je, om je verraad!

Zij slaakte een snerpanden gil van angst, en een vloek. Daar ginds naderde het rosse gevaar. Zij drukte de handen voor de oogen, in een krimpde om niet te zien. De witte mantel viel af: naakt stond ze, in haar hemd.

— Vera, Vera! riep hij opgewonden en hij trok hare handen weg van hare oogen. Hoor naar me. Ze komen hier, en dan gaan ze naar den keizer. Ik weet van hun plannen af. Daarom haastte ik me naar je toe, om je alles te zeggen. Vera, Vera, je moet met me meê, jij en Balthazar. Ik hoû van je, Vera, niettegenstaande alles, — o God, al haat ik je en al haten ze je allemaal: ik hoû van je Vera, ik hoû van je ook! O God, Vera, denk dan toch aan vroeger: toen was het goed, toen was alles goed! Denk aan vroeger, Vera! En ga met me meê, ga nu dadelijk met me meê. Kleed je aan, ga met me meê, Vera, Vera!!

Hij hield haar nog altijd bij de polsen vast, haar pijn doende zonder het te weten en hij smeekte. Maar in haar was een onmetelijke wanhoop. Zij dacht aan prins Edzard, aan de veiligheid van het Kroonpaleis, dat zij verlaten had. Zij dacht aan den prins, die op haar wachtte en wachtte, en zij dacht aan den officier, en dat hij niet komen zoû om haar te halen, omdat het rosse gevaar aankwam... Zij hoorde de seinen der trompetten en het geroffel der trommen, die de troepen in de straat op het voorplein van het Imperiaal samenriepen. Tragisch schetterde het daar in den onweêrzwuelen nacht. En in hare wanhoop zonk alle illuzie weg, alle illuzie van veiligheid, van hoogheid, van vorstelijke hoogheid. Het rosse gevaar, daarginds, sloot alle uitzicht voor haar weg. En zij hoorde Melena smeeken met hèm te gaan. Een seconde dacht zij er aan maar te doen wat hij wilde. Maar hare bitterheid was te groot, hare teleurstelling was te ontzettend. Zij huilde van spijt, zij tandeknarste van wanhoop. Zij kon niet met hem meêgaan, terwijl zij nog een oogenblik te voren gedacht had met prins Edzard te zullen gaan. Zij kon niet, zij kòn niet: zij gevoelde, dat zij niet kon. En in eens wrong zij zich los uit zijn greep. Dat oogenblik was zij vrij en zij dacht er aan te vluchten. Te vluchten, door die wachten, die troepen heen, die haar zouden l`aten vluchten, als zij zich beriep op prins Edzard. Al die officieren kende zij... Met één beweging greep zij den mantel weêr, wikkelde er zich in. En ze vloog naar de deuren: dat alles in ondeelbaar korten tijd.

— Vera, wat doe je? riep hij.

— Ik ga weg...!

— Vera, waar is Balthazar dan toch?

— Ik weet het niet, het kan me niet schelen...

Zij was al de deur uit, op den corridor, die boven den hall omgaf. Dat was alles donker.

— Vera, Vera! riep hij.

Hij snelde haar achterna, greep haar.

— Laat me! riep zij en rukte zich weêr los.

— Vera, wat wil je?

— Ik wil weg...!

- Ik ga met je meê, Vera!
- Neen, neen, laat me, ik wil alleen weg!
- Zonder mij?!
- Ja, ja, laat me!

Hij slaakte een kreet van woede, hij begreep haar. Woest pakte hij haar beet, en hij schudde haar: al zijn haat laaide op, omdat zij zijne liefde niet meer wilde; al zijn haat laaide op, omdat hij voelde, dat ze verlangde naar haar prins.

— Oh! brulde hij. Weg, weg, je wil weg! Ik weet waar je naar toe wil. Maar je komt er niet. Vera, hoor, daar komen ze aan; Vera, Vera: je mòet met me meê!

— Neen!

— Ik eisch het!

— Ik wil niet: ik hoû niet van je: laat me, laat me: ik háát je!!

Zij worstelden. Zij was weêr naakt en geheel: in hunne worsteling scheurde haar hemd tot rag. Luidkeels gilde zij, want hij sleepte haar voort. Hij sleepte haar voort en aldoor gilde zij, luidkeels:

— Axel, Axel, ik wil niet, ik wil niet!!!

Zij beet in zijne handen, zij schopte met hare bloote voeten in zijn buik, zij sloeg hem met gebalde vuisten, hare zwakte van broze vrouw opgierende tot een oneigenlijke, onbegrijprijke wanhoopskracht. Daar in den donker vochten zij. En hij begreep, dat hij haar niet zoû meêkrijgen, haar en hun kind, zelfs niet al droeg hij haar. Ook hij was vol bitterheid: de barst in hunne zielen was zoo geheel ingescheurd, dat hunne zielen ongeneesbaar waren. Maar haar vrij laten, dat zoû hij niet doen. Haar laten aan haar prins, dat zoû hij niet doen. En niet meer zichzelf van bitterheid, van ruwheid, van opgezweepte passie trok hij haar in eens, met een ruk, op hare voeten.

— Voor het laatst nu, Vera: ik *eisch*, dat je meê gaat...

— Ik wil niet!

— Wil je niet?

— Neen,... neen... neen!

Weêr poogde zij zich los te rukken. Hij liet haar los, maar hij

bleef voor haar staan. Het was in den donker. Alleen wat kaarslicht kwam uit de kamer, waar de deur open was gebleven. Zij zag hem niet, zijne bitterheid niet en niet zijne passie. Zijzelve was een witte vlek in de duisternis; hij, vóór haar, eene sombere silhouet. Zij zag hem niet. Zij dacht er aan hoe hem weêr te ontsnappen, de trappen af te ijlen, de deur uit te komen, al was zij naakt. Maar hij, hij zag haar. En hij hoorde het aanzwellende rumoer van de rosse nadering der flambouwen; hij zag, door de open kamer heen, door het open venster, schemeren den brand van het Paleis der Parlementen, in de verte. En toen, omdat hij haar toch nooit meê zoû krijgen, voelde hij in zijne borst, richtte eensklaps in den donker zijn arm strak naar haar uit...

En zijn revolver vlak op hare borst, schoot hij en schoot hij nog eens...

Zij wierp hare armen op en slaakte een kreet, als van een beest, gewond in verrassing en stupefactie. Als een doodelijk gewond beest, niet meer als eene broze vrouw. Hij, ijldede weg, denkende aan zijn kind, willende het zoeken in de kelders...

Hij zag niet meer naar haar om. Zij was neêrgestort in een, als in een beek van bloed. Maar zieltogende, krankzinnig van pijn, van wanhoop, en misschien het meest nog van bitterheid, sleepte zij zich voort, als met stroomen uitbloedende, sleepte zij zich voort met het vaste idee om te vluchten, te vluchten naar prins Edzard toe... Het yacht, de Middellandsche zee...! Zij kreunde en zij sleepte zich voort, in den donker, overal voelende met hare handen haar eigen lauw bloed, haar eigen mooi arm leven, dat uitbloedde. Bij de trap kon zij niet meer. Daar bleef zij liggen kreunen, op de bovenste trede, in de spookdonkerte van den grooten hall. Door de open kamer schemerde het rood in de verte. En nu hoorde zij gonzen in hare ooren, dreunen in hare hersenen het rumoer, daarbuiten: het rosse gevaar...! O, het yacht, de Middellandsche zee...!! Zij hoorde het gonzen, zij hoorde het dreunen. Zij hoorde hen roepen, haar eigen naam; zij hoorde hen schelden, haar vervloeken; met woorden, die zij niet kende, hoorde zij hen schelden; met uitdrukkingen, die zij vergeten was, haar vervloe-

ken. Toen hoorde zij verder, zieltoegende, uitbloedende in een donkere, lauwe plas: hoorde hen vechten, schieten, joelen, jouwen, beuken op de voordeur, inslaan de vensters...

Zij, zieltoogde, zieltoogde steeds; met groote opheffingen van hare uitbloedende borst, zieltoogde zij. Toen drong in haar neus eene benauwdheid van rook. Door de reten van de gesloten deuren der kamers beneden, onverbiddelijk, drong de rook, eerst weinig, onzichtbare kleine wolkjes, toen meer, opwolkende, opwolkende, vullende den hoogen hall met een dikken damp. En, zieltoegende, lag zij te stikken in den dichter en dichter zwellenden walm...

Buiten sloeg een felle brand uit alle voorramen van het hôtel Zanti op...

IX

Het was toen één uur, in den nacht.

Een lange stroom volk, eene eindelooze volksmassa, golfde aan als een zwarte zee, onder het rosse licht der flambouwen, die zij hoog opdroegen; als eene zee, die alle dijken zoû doordringen, van het midden der stad door de geheele eindelooze hoofdstraat, golfde het aan, golfde het aan...

Daarginds sloeg de brand van het Paleis der Parleumenten als met wapperende gordijnen van vuur naar den hemel toe: gordijnen van vuur, als opgewapperd door een machtigen adem, als zouden de opwaaiende slippen ervan aan den hemel blijven hangen. Dat verlichtte de geheele stad alleen al met de rood gloeiende weêrschemering van zijne opwaaiende vuren, zijn breed opkronkelende vlammekolommen, als een onnatuurlijke brand, onbestaanbaar, tenzij telkens gevoed met vaten petroleum. Dat verlichtte de geheele stad en zij, die in het Imperiaal waren, zagen met zoo groote ontzetting naar dien rooden damp in den hemel, dat zij nauwlijks bespeurden dien tweeden vuurgloed, dáár vlak bij: het hôtel Zanti...

Want het noodlot, dat aankwam van daarginds met banieren van vuur, met bazuinen van volksgeschreeuw, het noodlot was maar éven gegaan langs het kleine hôtel, langs de prinses, en maar even had het haar, als in het voorbijgaan, weggeschroeid, als de lek van een kaars een vlinder... meer niet.

Maar tòch, toen de vlam ook daar geel werd van laaiende hitte, verblindende hunne oogen, stekende den hemel in purper, toen zagen zij... Daar joelde het, daar jouwde het, daar brulde de ontzettende Passie uit. En daar stonden, als in een oorlog, de troepen, en de schoten vielen; de paarden steigerden, de huzaren drongen op de menigte in.

Het was er de oorlog, daar in die straat, vóór het paleis van den keizer, het plein alleen tusschen beiden.

Het was er de oorlog, het was er de oorlog van broeders op broeders, het was er de hel...

Dáár, vóór de oogen van Othomar...

Zij waren in de Witte Zaal. De keizer en de keizerin, zij allen van het Hof, de ministers en Ezzera. Zij waren in de Witte Zaal, de zaal anders der groote receptie's, die met haar balkon uitzag op het plein.

Daar, vóór hunne oogen, was het de hel...

Als versteend zag Othomar toe...

- Sire! sprak Ducardi heesch. Het is nog tijd. Sire, U kan hier niet blijven. Mijn God, Sire, U kan hier niet blijven...!

Zij luisterden allen toe. De oude generaal stond voor den keizer: hij was bij den keizer geweest van af diens kinderjaren...

- Sire, U mag hier niet blijven. U moet weg. Het is nog tijd. Door de tuinen en het park zullen wij U brengen naar het Kroonpaleis en dan is het honderd passen naar Wenceslas-fort. Sire, ik smeeek U, ga naar Wenceslas-fort.

Othomar staarde steeds en hij schudde het hoofd van neen.

- Sire... begon de generaal weêr.

- Neen Ducardi, sprak Othomar koud en hij zag hem aan. Ducardi kende dien blik: hij kende die onverzettelikheden, die kop-

pigheid; hij las er uit dat genomen besluit, en dat de keizer niet wijzigen zoû, hoe hij ook in iets anders mocht weifelen.

- Maar wel, ging Othomar voort; wel zal u mij verplichten Hare Majesteit daar te geleiden, als het nog tijd is.

Valérie kwam dicht bij het venster, waar Othomar en Ducardi stonden.

- Neen, sprak ze; ik blijf hier. Als Zijne Hoogheid, als Xaverius hier was, zoû ik gaan. Nu hij toch ver is, blijf ik. Ik blijf...

De generaal boog even; Othomar drong niet verder aan...

De zaal was vol; zij waren allen daar, als in eene afwachting. Stil stonden zij er en bijna zwijgend in het rosse licht, want de zaal was alleen verlicht door den brand van het hôtel Zanti, door de flambouwen der menigte.

Daar was het steeds de verschrikkelijke strijd, een strijd van afschuw... Want de opringende paarden der huzaren hinnikten als dol, steigerende, snuivende in den walm der toortsen, verblind door de vlammen ervan, geschroeid en teruggehouden en wringende op elkaâr. Daartusschen het geknetter van schoten, het opflikkerend metaalgezwaai van sabels. Dan toortsen, vol helsche boosheid gezwaaid in de dichte troepen, als kometen. En dat alles daar in die straat, te eng voor dien gruwel...

Een storm van boos mannen- en vrouwengeluid stak duidelijker en duidelijker uit die zwarte zee van menschen op. Want zij, die daar samen vloeiden, voelden, hoe dicht zij het Imperiaal naderden, dat zij niet allen ééns dachten, dat er allerlei verschil was in hunne verbittering, hunne ontevredenheid. Er waren er, die niet wilden brandstichten, die met groote gebaren den mannen met de toortsen hun brandstichten verweten en er waren er, die, dicht bij het Imperiaal, feller begonnen te schelden, hunne vervloekingen aanspatterend tegen het paleis, aan welks rechterzijvleugel zij bijkans naderden. En die vervloekingen richtten zich niet meer tegen de huzaren, die chargeerden van het voorplein af, maar tegen den keizer, die zich achter die huzaren verborg...

Toen drongen de mannen met de toortsen, als een vlamme storgolf van die zee, tegen dien rechterzijvleugel aan; zij zwaai-

den hunne flambouwen, zij wierpen ze in de grenadiers, daar nauw gepletterd tegen het gebouw aan...

En de soldaten verjoegen zij...

Feller scholden zij den keizer, rukkende nu aan de ramen, om hunne flambouwen te werpen in die zalen daar...

Toen werd het tot een drievoudige strijd...

Want zij, de brandstichters, werden aangevallen door hunne broeders zelve, door het volk, dat, trots alles, den keizer, vergoodde...

Dat alles kon Othomar niet zien van de Witte Zaal, maar wel ging daar het gerucht, dat zij het paleis wilden in brand steken. Het scheen hun het einde toe, de ruïne van alles...

En de jonge keizer zag toe. Toen hoorde hij een klank, heel vaag opdeinen uit den storm van boos menschengeluid...

Was het dat...?

Neen, het was onmogelijk: wat zoû die klank hier tusschen doen?!

Hij lachte even schamper...

En toch...

Hoor, daar was het weêr!... Was het dat dan waarlijk...

Hij beval de vensters te openen.

En, eerst tegen de spiegelruiten gebroken, zwapperde de storm van geluid nu binnen, vullende hunne ooren, hunne hersenen... Hoor, die klank! Het was niet meer zoo onduidelijk, het werd een kreet! O, God, het werd een kreet...!

- De Vrede, de Vrede!

Was het ironie, of wàt was het? Was het een straatzang, een orgeldeun, dagteekenende van de dagen van het Congres...?

- De Vrede, de Vrede, de Vrede...!

Neen, het klonk niet als een ironie, niet als een deun. Hoorden zij het allen, of hoorde Othomar het alleen...? Hij zag schichtig om: op de gelaatstrekken van allen van zijn Hof was wel de afwachtende ontzetting, maar geene emotie om dien kreet... En toch, zij daarginds riepen dien kreet uit...! Vergiste hij zich, was het eene hallucinatie...? Neen, daar klonk het weêr, duidelijk,

duidelijk. En het klonk als een eisch. Uit den storm klonk het als een snerpende kreet nu, als een onverbiddelijke eisch.

- De Vrede, de Vrede, de Vrede...!!

Zij eischten den Vrede!! Zij eischten hem van den keizer, die hem eens beloofd had aan zijn volk, aan zijn land. En zij eischten hem, als een volk, dat niet verstaan heeft eene belofte: zij eischten hem met wapens en flambouwen, met moord en brandstichting! Zij eischten hem niet als tegenstelling met den Europeeschen Oorlog, zij eischten hem niet in Europa: zij eischten hem in het Leven! In hun eigen strijd-met-het-leven, in hun eigen oorlog om brood, eischten zij nu, in eene alleruiterste verbittering, van hun vorst: den Vrede, zijn geschenk, dat hij hun beloofd had!!

Die opperste wroeging bleef Othomar niet gespaard. De bitterheid van zijn keizerskelk moest tot den laatsten drup geledigd. En - wat zij dan ook uitkrijnschen mochten: een straatdeun of een eisch - hun kreet was Othomar eene smart, als hij niet gedacht had, dat bestaan kon...

Wat hij nu voor zich zag was één bodemlooze afgrond.

Hij dacht even aan zijn zoon.

Hij wist niet, wat dit kind later voor Liparië zoû kunnen zijn...

Als hij Xaverius niet gehad had, dacht hij, zoû het goed geweest zijn zich te storten in hunne menigte, zich hun te geven als een zoenoffer.

Want voor hen was hij een vorst, die geene beloften houdt...

Voor hen was hij niets meer...

En altijd door, verscheurende zijne ziel en dan nog pijnigende hare wonden, schreeuwde het in zijne ooren:

- De Vrede, de Vrede...!

Een wanhoop, als nu, had hij niet gedacht, dat bestaan kon.

Het einde, het einde van alles. In zijne smart, in zijne wanhoop, in de verguizing van zijn volk, dat, met hun kreet, hem zijn verraad, zijne belofte-schennis telkens en telkens herhaalde, voelde hij zich trillen in alle zijne ledematen, in alle zijn, niet meer op te schroeven, zenuwen.

Had hij dat verdiend?... Hij wist het niet; misschien! Hij drong

zijne tranen terug. Hij gaf niets om zijn leven. Het was het einde... En toen Ducardi hem nog eens smeekte:

- Sire, Sire... Wenceslas-fort!

kwam er, niettegenstaande zijne levensminachting en afgronddepste wanhoop, eene lafheid kruipen over zijne trillende ledematen. Gedurende eene seconde dacht hij aan Ducardi toe te geven, omdat hij àllen strijd moê was.

Maar hij gaf niet toe...

Want in eens was het hem of hij zeer lucide werd...

In dat oogenblik werd het hem helder, dat, zoo hij nu ging naar Wenceslas-fort, alles verloren was...

Zijn keizerschap en zijn land...

En in dat zelfde oogenblik was de Passie tot haar paroxysme opgegierd.

Wilden zij, verbitterd om hun eisch, die niet bevredigd kon worden, rekenschap vragen van hem, hun keizer? Zij wilden hem zien. Zij schreeuwden het uit, dat zij hem zien wilden...

- De keizer!!

In zijne plotselinge helderheid hoorde Othomar het. Hij deed een stap voorwaarts. Maar Valérie wierp zich voor hem; zijne officieren, zijne ministers omringden hem...

Hij hoorde nauwlijks hun gegons; hij voelde nauwlijks, dat zij dicht om hem heen drongen: hij hoorde alleen dien tweeden woedenden eisch van zijn volk:

- De keizer, de keizer, de keizer!!!!

Aan dien tweeden eisch zoû hij voldoen.

Kon hij zijne belofte niet houden, aan hun tweeden eisch zoû hij voldoen. En hij beval Ducardi:

- Laat met een vlag een sein geven: ik zal op het balkon gaan.

Hij was doodsbleek toen hij dit zeide en in zijn hoofd was het als een koortsachtige, kristallen helderheid of zijne hersenen geslepen kristallen facetten waren. Hij lette niet op Ducardi's tegenspraak: hoog herhaalde hij zijn bevel.

Officieren, op het balkon, zwaaiden met vlaggen. Het gerucht ging, dat de keizer zich vertoonen zoû. Maar het felle van den

burgerstrijd daar ging door. De trompetten toeterden, inhoudende de charges der huzaren, maar te vergeefs. In die verbittering was geene rede meer.

En de anderen eischten:

- De keizer, de keizer!

Wat wilden zij van hem, op dit oogenblik?

Zij wisten het nauwelijks zelve.

Zij wilden hem alleen zien...

In eens werd de Witte Zaal hel van electricisch licht...

En, met de ruimte van het reusachtige plein tusschen hen allen en hem, zagen zij, alleen, een figuur treden op het balkon.

Het was de keizer.

Hij was ver, maar zij zagen hem. Zij dachten, dat hij naar het fort was. Het verraste hen, dat hij hier in zijn onmiddellijk bedreigd paleis gebleven was; het verraste hen, dat hij kwam.

Zij haatten zijne regeering, zijne ministers en zijne wetten, geheel de staatsinrichting van zijn keizerrijk, maar hem, hem hadden zij lief. Toch juichten zij niet. Maar met gretige oogen zagen zij naar hem heen, als naar een lichtpunt. Toch stond hij daar, een tengere, donkere silhouet, vreemd rossig verlicht, achter zich de helle, volle zaal. Dat alles haatten zij. Maar hij, hij stond daar alleen.

Hij voldeed aan hun verzoek...

En het felle van den strijd, de botsing van zijne soldaten en hun zwierende flambouwen, ging door...

Daar had een onder hen een toorts gegrepen, als in extaze. Het was Melena, met Balthazar op zijn schouder. Maar hij zag den keizer daar staan, alleen. En hij zag zijne roeping voor zich, in dat mikpunt daar; hij zag, waarom hij gekomen was van Thracyna, waarom hij mijlen ver gewielerd had... Hij zwaaide zijn toorts weg, hij duwde zijn kind, met een enkel woord, in de armen van een vrouw, het vertrouwende aan haar toe.

En als een panther sloop hij tusschen allen door.

Als een panther sloop hij door. Hij had zijne hand aan zijn revolver. En als met eene sluwe zachtheid, uitdoovende zijn blik,

gleed hij, in eene verwarring van hen allen, zelfs tusschen de troepen door.

Hij was op het plein: daar vochten zij niet en in de rossige halfduisternis zagen zij hem wellicht niet.

In zijne ingehouden extaze naderde hij beneden de silhouet van den keizer daarboven. In de extaze van zijne roeping, van zijn levensplicht. En hij hief zijn revolver op en mikte...

Het schot verloor zich. Hij werd dadelijk van alle kanten gegrepen. Othomar had hem gezien, hem herkend als de man, die hem eens driest had aangezien, hem zien nader sluipen, mikken.. Hij was onbewegelijk gebleven, roepende tot zich het schot, het lot...

Maar Melena, daar dadelijk op het plein, werd neêrgehouden door sabels van huzaren.

En Othomar, steeds onbewegelijk, zag het aan...

Toen, met een spijt in zijn ziel, hief hij zijne oogen weêr naar de menigte daarginds...

En zij zagen hem onbewegelijk, den geheelen nacht...

En in dien zelfden nacht, nachtroze morgen, over de dageraadkleurige zee, dreef weg het yacht van prins Edzard, die uren te vergeefs gewacht had op Vera en nu eindelijk alleen ging...

X

Uit de Gedenkschriften van Othomar,
Keizer van Liparië

Imperiaal, Sept. 18...

In weken heb ik niet deze bladen ingezien en er alleen korte aantekeningen aan toegevoegd.

Meestal schrijf ik aan ze des nachts, even na twaalven, meestal zonder de vorige in te zien. Alleen als ik veel kalmte in mij heb en

om mij gehad heb des daags, zie ik ze allen even in.

Sedert Augustus, onze maand van Verschrikking, schreef ik niets aan ze toe...

Dikwijls, als men het meeste te zeggen heeft aan zijn intiemste vertrouwden - aan deze bladen - zegt men niets...

Nu ik ze doorblader en zie wat ik schreef te Castel Xaveria, den dag voordat ik naar Lipara ging, om het Vrede-Congres te openen, nu voel ik de ironie van het leven zoo spotten met alle hersenschimmen, die wij oproepen voor de toekomst, dat het mij het beste toeschijnt zonder hersenschimmen het leven te laten gaan zijn gang, die het moet...

En als ik dan denk aan Augustus, dan voel ik, dat ook dit niet goed is...

Maar wat dan?

Wij menschen worden door een onbekende Macht, boven ons, geplaatst op het schaakbord van het leven en de Macht speelt schaak met ons: een alleringewikkeldst spel, ons soms latende de eigenbewustheid van onze handelingen en stappen en sprongen, de illusie van den wil...

Als wij ons aan die eigenbewustheid en illusie overgeven, wordt dat een hoogmoed in ons, die dadelijk gefnuikt wordt.

Als wij ons blind overgeven aan de Macht, aan hare schaakwetten, en ons laten leven, ons laten spelen, wordt dat een achteloosheid, die hevig gestraft wordt.

Wat dan?

Nu ons eens geven aan de eene gedachte en dan aan de andere, beide weinig tellen, omdat wij haar druk wel ondergaan, maar omdat wij nooit eene oplossing, een antwoord zullen hebben? Den geheelen twijfel uit onze ziel weten weg te wischen?

Maar hoe is dat mogelijk, als men denkt en - stel, dat men er in slaagt - wat laat het over, wat geeft het in de plaats...?

Ik sta zoo hoog, dat ik mijn geheele rijk beneden mij zie en dan zie ik, dat niemand ongelijk heeft, dat allen denken, zooals zij moeten...

Dat alles gebeurt, zooals het moet...

Dat Augustus heeft moeten geschieden.

In de kalmte van den nacht zie ik dat dan klaar voor mij, beneden mij, beneden den wijden kring van mijn warend oog.

En dan wordt dit eene luciditeit, waarvan ik huiver.

En ik dank dan God, dat ik alleen het verleden begrijp, maar de toekomst niet zie, en dat ik Xaverius niet in de toekomst zie...

Arme jongen!

Neen, ik zie niets voor je...

Alleen is alles donker en het kan alles verbergen in die duisternis.

Arme jongen, ik verlang zoo naar je terug.

Wij hebben je daar maar gelaten in de verte, maar o, beiden verlangen we naar je...

Misschien komt de tijd nu gauw aan, dat wij je terugroepen, maar het tijdstip is nog niet daar.

Ik heb gedacht, Xaverius, dat mijne illuzie's feeën zouden zijn, die een geschenk zouden geven aan je regeering. Maar wat zijn ze gebleken? Vage schimmen...

En het is voor een vorst een bittere teleurstelling, als het hoogste en reinste, wat hij verlangt, later niets dan eene mode blijkt geweest te zijn. Mijn rijk bleek niet hoog genoeg voor het hoge en reine Geschenk.

Niemand heeft schuld, behalve misschien ik. Want ik had Liparië eerst tot eene hoogte moeten voeren, dat het de hoogheid en reinheid van mijn Geschenk zou kunnen waardeeren.

Ik heb reeds vroeg te veel willen doen en ben daarin gestraft geworden.

In den Vrede had ik den hoogmoed van een wil: die is gefnuikt.

In mijn Rijk liet ik mij over aan de Macht en hare wetten van ondoorzienbaar schaakspel: daarin ben ik terecht geweest.

Ik moet een uitkomst zoeken, een bijna onmogelijke uitkomst: een derden weg.

Maar in het leven wennen wij ons aan onmogelijkheden en wij zijn er niet meer wanhopig om. Wat geeft het? Wij zoeken onzen derden weg...

Xaverius, als ik Liparië hoog hef tot eene hoogte, vanwaar het den Vrede in waarheid begrijpen kan, begrijpen in zijne zilveren zuiverheid, in zijn sneeuwblanke logica, in zijne aardsch-ideale onvermijdelijkheid van toekomst, in zijn eenvoud, in zijn zonverblindenden eenvoud...

Xaverius, als ik poog dat te doen,

Zal jij, mijn lieveling, dan wellicht later aan ons lief land kunnen geven, wat ik niet geven mocht:

Den Vrede?...

Epiloog

I

Het was April na een vreemden, zuidelijken winter: veel koude, veel sneeuw, zelfs in Lipara en Thracyna: zoo was het acht maanden nadat een vloed van volk samengestroomd was in een onheilsnacht tot voor het Imperiaal om als in dat enkele oogenblik te eischen voldoening van hunne wenschen, opheffing van al wat hen verbitterde. Acht maanden en hoe het machtige rijk ook geschud was geworden, als zoû het met torens in elkaâr kraken, het was gebleven: hoe de verrotting ook gebleken was te kankeren in zijn diepste fondamenten, in de principes misschien van zijn hoogen opbouw, het was gebleven, als waren de krachten, die geschud hadden aan zijne hechtheid, eensklaps zelve beducht geworden voor wat zoû gebeuren als zij zich niet inbonden.

Het was gebleven en oogenblikkelijk na dien dag van crisis schenen de vijandige elementen, die een oogenblik te zamen waren gestroomd, zich te scheiden en duidelijk aan te wijzen, dat zij niet allen het zelfde wilden, dat hunne wenschen soms onvereinigbaar tegen elkander stonden; scheen het, dat er in de oude en nieuwe politieke partijen telkens en telkens fractie's scheurden om duizenderlei verschil, en dat het voordeel der partijen wisselde en de constitutioneelen zwak waren, de autoritair-imperialisten, gesterkt door de geestelijkheid en het Vaticaan, zich sterkten, alle schuld werpende op de herziening van de Grondwet en de fnuiking van het keizerlijk gezag; dat de socialistische partij geheel in strijd was met de nieuwe republikeinsche partij en dat zij beiden alle schuld wierpen op de anarchisten. En vreemd was het, dat trots al dezen onderlingen strijd, in de groote massa's van het

volk, dat niet beslist partij koos voor eene der democratische uitingen, eene gehechtheid bleef aan de oude keizerlijke traditie; eene liefde, een vereering voor de persoon van den keizer. Het was op dien nacht voor het Imperiaal gebleken zoodra de aanslag van Melena bekend was geworden en het imperialistische gepeupel zich razend op de anarchisten geworpen had en daar, in die straat, bijna op dat plein, een ontzettende volksstrijd gewoed had. Het was zóó gebleken, dat alle Europeesche bladen het feit analyseerden en beweerden, dat een land, waar men nog zulk eene gehechtheid aan het keizerlijke huis toonde en zelfs in zulk een crisis, nog geen grond toonde te zijn voor anarchie, en denkelijk nooit een republiek zoû wezen.

En het scheen, dat die volksliefde voor den souverain de te grooten volksdrang naar de toekomst had ingehouden...

Langzamerhand, na crizissen, was het zwellen der revolutie opgehouden; toen was ze hier en daar geslonken. En alleen het anarchisme bleef daaruit over. Langzamerhand, na maanden, maanden, werd de staat van beleg opgeheven, die het geheele rijk als in ijzeren banden geklemd had gehouden. Het eerst in Lipara, toen in sommige gouvernementen. De groote raderwerken der regeering begonnen weêr langzamerhand hunne fatale omwentelingen te draaien. De nieuwe verkiezingen zouden plaats hebben en vervulden het rijk met groote emotie: de autoritair-imperialisten schenen de overhand te hebben, trots den keizer zelven, die deze partij nooit had begunstigd. Het ministerie wankelde en viel. En Ezzera, wiens gezag langzamerhand door vijanden als ondermijnd was geworden, werd onmogelijk. De geheele schuld van de revolutie wierp men zwaar op de schouders van Ezzera.

En boven al dezen strijd bleef altijd de figuur van den jongen keizer, als in een stil weemoedige maar onschendbare onfeilbaarheid...

Toen was het, dat de oogen van het land zich richtten naar Lycilië. Het was in de revolutie het rustigste gouvernement gebleven: het was in staat van beleg verklaard geworden, maar meer om de algemeene wet dan uit dringende noodzakelijkheid.

De

grootte wijnhandel had er weinig te lijden gehad: gruwelen als in Xara en Thracyna waren er niet voorgevallen. En de oogen van het land richtten zich naar den gouverneur van Lycilië, Ruxodi. Een betrekkelijk jongen man, een kolossaal administratief-ontwikkelde werkkraft. Niet uit den hoogen Liparischen adel, maar uit een burgerlijke familie. De Ruxodi's waren altijd bekend geweest als een knap werkzaam geslacht, met een ongelooflijke veine. De gouverneur van Lycilië was de derde zoon van een familie, die zeven zonen telde. De oudste was schatrijk en stond aan het hoofd van een der grootste Lycilische wijnculturen. De tweede zoon was luitenant-generaal der kurassiers van Xara. De derde was gouverneur van Lycilië. De vierde was naar Amerika gegaan, had er eerst in de Far West gebouwd, had toen een machinefabriek opgericht en was er millionair geworden en er Yankee gebleven. De vijfde was een beroemd Liparisch beeldhouwer en architect en de keizerin Valérie had hem opgedragen haar een wonderschoone villa te bouwen, aan de zee bij Lycilië: men kwam van verre om die villa te zien. De zesde was professor in exacte wetenschappen aan de hoogeschool van Altara. De zevende had nog niet besloten welke carrière te volgen...

De weduwe, moeder van deze zonen, woonde te Lycilië, een mooie, groote, statige oude vrouw; zij was zeventig jaar en hield zich, om hare zonen, van allen wereldloop op de hoogte...

En aller oogen richtten zich naar den gouverneur van Lycilië. Hij was een gematigd constitutioneel; hij en geen ander scheen de aangewezen man om den markies van Ezzera op te volgen...

En toch was het voor het geheele land eene verrassing, toen het bekend was, dat de gouverneur van Lycilië, Ruxodi, inderdaad Rijkskanselier was geworden. Alleen zijne oude zeventigjarige moeder was niet verrast. Geheel Liparië juichte.

Toch zoû deze hooge aanstelling zijne bezwaren hebben... Na een afscheid van Lycilië, dat als eene vorstelijke ovatie was, kwam Ruxodi te Lipara aan, en had zijn eerste onderhoud met keizer Othomar.

Het was nog nooit gezien, dat een Rijkskanselier van Liparië

geen lid van den hoogen Liparischen adel geweest was. En de keizer, meenende recht te doen, bood in dit eerste onderhoud aan Ruxodi den prinsentitel aan.

De tweede groote verrassing voor Liparië was het bericht, dat de nieuwe Rijkskanselier deze brieven van adeldom geweigerd had...

In een tweede onderhoud bood de keizer ze hem voor de tweede maal aan, hem zeggende al de moeilijkheden, die hij ondervinden zoû van tegenkanting der autoritair hoog aristocratische partij. Ruxodi antwoordde, dat hij zich deze moeilijkheden ten volle bewust was, maar dat de hooge aristocratie in een nieuwen prins toch altijd een parvenu zoû blijven zien. Nu was hij geen parvenu en zeer trotsch op zijn eigen familie en naam.

Van het oogenblik, dat Ruxodi zijn intrek nam in het Rijkskanselarij-paleis scheen de malaise, die zoo lang Lipara ontzenuwd had, plotseling op te klaren...

II

De opening van het Parlement had daarop plaats in grooten eenvoud, zonder de gewoonlijke ceremonie. Want midden in de lange Imperiaal-avenue stond de doorzichtige zwart gerookte vierkantmassa van het Paleis der Parlementen, met zijn tallooze vierkanten van uitgebrande ramen, tegen de lucht aan. Maar tevens zoû het werk van den opbouw beginnen, opgedragen aan den beroemden architect, broeder van den Rijkskanselier.

Nu, langzaam aan, een rust zich begon uit te strekken over het rijk, nu het van Othomar niet meer vereischt werd iedere seconde zich met bijna hem onmogelijke werkkraft op te schroeven en zijne ziel van droomer te stellen op het diapason eener ontzettende werkelijkheid, nu kwam, na eene langzame ontspanning, diepe moedeloosheid over hem... Hij was deze dagen onwel, lijdend aan hamerende zenuwhoofdpijnen, en professor Barzia, zijn lijfarts, schreef hem, zooveel mogelijk, rust voor... Dat was altijd

zeer betrekkelijk. Maar toch, dagen nu verliet hij zijne kamers niet, at daar, werkte daar, vertoonde zich niet. Matbleek was zijn gelaatskleur, weinig kwamen zijne woorden hem over de lippen. Toen kwam in eens zulk een heimwee naar zijn kind in hem op, dat onverwachts de keizerin Valérie naar Altara ging, de keizerin Elizabeth en den kleinen hertog van Xara tegemoet.

Drie dagen daarna zag Othomar zijn zoon terug. Het kind zag er goed uit, door lichten sport en buitenleven te Sigismundingen, zijn voorhoofd niet meer zoo vreemd hoog, zijn wangen even rozig en harder van vleesch, een beetje lang opgeschoten, maar toch levendiger van beweging in zijn tengere ledematen. Hij was nu zes jaren. Hij hield dolveel van zijn vader, meer nog dan van zijne moeder, en toen hij Othomar terugzag, liet hij, trots hunne omgeving, alle etiquette in den steek en wierp zich met een kreet in de armen van zijn vader, hem klemmende in zijne kleine armen. Hij was iets meer zijne moeder gaan gelijken: hij had geheel haar blik gekregen, trots hun verschil van oogkleur. Hij had veel te vragen. De verwoestingen in de stad, die nog lang niet alle hersteld waren - aan het Centraal-Station, het uitgebrande Paleis der Parlementen; vlak bij het Imperiaal, de ruïne van het hôtel Zanti - hadden hem zeer geschokt en zoodra hij met zijn vader alleen was, vroeg hij en vroeg hij... Zijne kindervragen overstelpten Othomar en maakten hem bijna verlegen. Xaverius zag die malaise en vroeg niet meer, op eens weêr kijkende met zijn peinsblik van kind, dat de wereld uit de hoogte ziet en ze een raadsel vindt...

Toen had Othomar berouw, dat hij zijn zoon van Sigismundingen terug had geroepen: hij wilde hem nauwlijks meer zien, omdat hij meende een schaduw te werpen op de jeugd van zijn kind en in grooter dofheid en moedeloosheid zonk hij neêr.

En hij zag, dat een mensch altijd de zelfde blijft, wat er om hem en zelfs wat er in hem verandert!

Toen was het, dat de Rijkskanselier, Ruxodi, in de tuinen van het Rijkskanselarij-paleis uren lang met professor Barzia sprak, over den keizer. Zij schenen elkander te verstaan, zij scheidden

van elkaâr met een hartelijken handdruk van eensgezindheid: professor Barzia had zich laten winnen door de jonge energie van den krachtigen staatsman... Toen de professor dien middag als naar gewoonte den keizer opzocht in zijn kabinet, viel het hem als met een bliksemstraal door den geest, dat de Rijkskanselier gelijk kon hebben. De jonge soeverein zat daar, gebroken, aan zijne schrijftafel, bezaaid met papieren. Maar hij schreef niet, hij werkte niet: hij steunde het hoofd in beide handen. Hij bleef zoo zitten, toen de professor werd aangediend. Deze sprak veel, over vroegere jaren, maar Othomar hoorde slechts aan met een pijnlijken glimlach, antwoordde nauwlijks: hij bleef in zijne woordelooze ontroostbaarheid...

En hij staarde voor zich uit of hij niets zag dan wanhoop...

Een mensch verandert niet!

Toen, met eene groote loyaliteit, met zijne sonore, suggereerende stem bekende de professor het den keizer: hij had zich vergist: deze rust was niet goed voor Zijne Majesteit: dit leven in een kamer, zonder zelfs den kroonprins te willen zien... Zijne Majesteit moest uitzien naar een hoog Doel, dat hem zijne edele gaven van geest weêr zoû doen stalen...

Othomar dacht aan den Vrede, en hij glimlachte...

Dien avond vroeg Ruxodi om een bijzonder onderhoud.

De keizer zat in zijne zelfde houding: in een aangrenzend vertrek was een onaangeroerde tafel voor zijn diner gedekt.

Toen sprak Ruxodi.

Het kabinet was somber verlicht, met een lamp alleen op de schrijftafel, omdat de keizer veel licht niet verdragen kon. Daar, in den zwakken schijn, zat de keizer, schuins even aangeglansd door het licht, het gelaat in de schaduw der beide steunende handen. Zijne groote, weemoedige oogen staarden...

Aan de andere zijde van de schrijftafel stond Ruxodi.

Hij stond daar hoog, slank, breed en jong, in zijn donkere uniform: een donkere silhouet maar vol van een jeugd van mannelijkheid, die zich met breede sympathieke lijnen raden liet in de schemering.

In de enkele gebaren van zijne handen was eene overtuigende zelfbewustheid: eene vertrouwbaarheid klonk uit van zijne stem.

Door het half duistere kabinet leefden zijne woorden als elektrische lichten op. Othomar luisterde.

- Sire... Uwe Majesteit moge het wel bedenken: zoo een somber inzicht in de toekomst van ons land is niet goed, omdat het niet gerechtvaardigd is. Hier, in Haar kabinet, kan Uwe Majesteit het niet anders inzien dan somber. Maar, hier, in Haar kabinet, ziet Uwe Majesteit ook niet Haar volk. En het volk verlangt Uwe Majesteit te zien. Bedenk dat wel; het volk verlangt naar U. Uwe Majesteit weet het, hoe het volk U vereert en liefheeft: zij smachten er naar U te zien, en zij zien U niet. En het is niet goed zoo een groote sympathie zoo weinig voldoening te geven. Ik meen: in uiterlijkheid. Ons volk is een zuidelijk volk, het bespiegelt niet: het wil zien, hooren, voelen. Het weet wel, dat zijn keizer het innig liefheeft, maar het wil dien vorst zien, hooren, voelen. Vooral nu. Denk wat er al niet gebeurd is. Barbaarschheid van hun kant, en barbaarschheid bedreven door de regeering, in Uw naam. En zij gelooven, dat het alles maar het drijven Uwer regeering was, en zij zegenen Uw naam. U weet dat ook en ik, ik heb het gezien. Het is in Lycilië rustig geweest, omdat ik geen gruwelen heb toegelaten en Uw naam heb hoog gehouden. Maar Sire, sedert Uwe kroning te Altara - zes jaar geleden - zag men U maar eenmaal in Lycilië...

De keizer, licht verwonderd, hief de oogen op.

- Men heeft U in Lycilië zeer lief, maar als een mythe, als een god, als een glans, daar ver weg, te Lipara. Luister naar mij, Sire: dit is niet goed. Zij willen U zien, zij willen misschien wel Uw voeten kussen. Zij zijn niet platonisch genoeg om hunne liefde altijd te blijven voeden met dat begrip van dien aanbiddelijken glans, daar ver weg. Sire, U moet U voor hen incarneeren. Sire, U is populair. Laat ons het gewone woord noemen: populair. Meer dan dat misschien: zij hebben U zeer lief, zij vereeren U, zij aanbidden U. Ik heb in Lycilië altijd gesproken met het volk:

sommigen kregen glanzende oogen en glimlachten als wij spraken over Uwe Majesteit; sommigen kregen even tranen, om hunne liefde voor U. Zoo zag ik het in Lycilië. Maar zoo is het door het geheele rijk, Sire. En zij zien U niet. U verbergt U nu hier, in dit halflicht, U vertoont U zelfs niet in Uwe stad, zelfs niet aan Uw Hof. En in deze ongenaakbaarheid duldt Uwe Majesteit alleen Hare Majesteit, de keizerin, en alleen Haar: den kroonprins duldt Zij niet. Ik ontmoette Zijne Hoogheid zoo even: een echt fier prinsje. 'U gaat naar Zijne Majesteit, Excellentie?' vroeg hij. Ik antwoordde van ja. 'Wees zoo vriendelijk en breng Zijne Majesteit mijn hartelijke groeten'...

- Zijne Hoogheid wordt maar somber hier, antwoordde Othomar dof, nog meer in de schaduw van die, altijd zijn hoofd steunende, hande.

- Maar waarom moet het hier zoo somber zijn, Sire? Waarom moet het in het kabinet van den keizer van Liparië zoo somber zijn? Omdat het Liparische volk dien keizer op de handen draagt? Omdat het dien keizer zoo liefheeft, dat hunne liefde getriomfeerd heeft over den drang van hunne voorbarige toekomstzucht? Wat de toekomst ook kan worden en wat ze ook onzen kleinen kroonprins moge voorbehouden, nu is er in het rijk niets dan die liefde... Tusschen de zwart gerookte ruïnes van gouvernements-gebouwen in vele plaatsen, Sire, is die liefde. Sire, ga die liefde daar tegemoet, vóór die ruïnes weêr paleizen zijn geworden...

De keizer hief snel de oogen op.

- Sire, ga door het geheele land, ga samen met Hare Majesteit de keizerin. Ga naar Thracyna, ga naar Xara.

- Ik had willen gaan naar Xara, naar de strafkolonies, maar totnogtoe waren er bezwaren...

- Wij zullen die bezwaren wegruimen, Sire. Maar ga er heen, en ga overal heen. Ga niet alleen naar Xara, om de strafkolonies, maar ga door Uw heele rijk, om Uw rijk en om Uw volk. Wij moeten veel veranderen; wij moeten hier en daar misschien alles veranderen. De toekomst gist hier. Maar de toekomst behoeft geen aera van anarchie te zijn, de toekomst kan geluk en vrede zijn...

- O, zeg dat woord niet! sprak de keizer, pijnlijk, dof...

- Zij hebben er om gevraagd, Sire: wij zullen hun dien vrede geven, den vrede, zooals zij dien bedoelen. Den vrede nog niet door Europa, den vrede eerst in Liparië. Sire, ik heb goeden moed, ik voel de daad in mij bruisen. Er kwijnt veel in het land, maar in het land is ook veel vitaliteit verscholen. Maar Uwe Majesteit moet alles zelve zien. Sire, laat Uwe groote reis door het geheele rijk aankondigen... Uwe Majesteit zal de ontroering, de hooge blijdschap zien, die alleen deze aankondiging al zal verwekken. Ik stel mij alles van die reis voor, Sire, zoowel voor Liparië, als...

Ruxodi aarzelde even.

- Als voor Uzelve, Majesteit. Als voor Uzelve, en voor Uw zoon... Maar aarzel niet. Uwe populariteit is zeer groot, hunne liefde is zeer warm. Dit is zoo nu. Maar zij zijn veranderlijk, bewegelijk van gemoedsstemming, als een zee van tint. Ga er overal heen voor de rijks-architecten de ruïnes weêr herscheppen in rijksgebouwen. Leg er de eerste steenen overal zelve. Leg er hier in Lipara den eersten steen voor een nieuw Parlements-paleis, en ga dan voort. Zie en voel in Uw Rijk, en laat Uw Rijk U voelen en zien. En dan zullen zij misschien niet altijd zijn als de zee. Maar pluk dit oogenblik, Sire, pluk en laat het niet verschrompelen, terwijl zij daarbuiten wachten en Uwe Majesteit, hier in Haar kabinet, twijfelt aan alles..., aan Uwe illusie, aan Uw land, an Uw zoon en aan Uzelve...

Zijne woorden, kalm sterk gezegd, trilden met rijke klanken door de schemering. Othomar zweeg.

- Heb ik te veel durven zeggen, Sire? vroeg Ruxodi.

- Neen...

- Maar ik kan de gelaatstrekken van Uwe Majesteit niet zien: ik kan Haar niet in de oogen zien. Mag ik het licht maken?

- Ja, maak het licht.

Ruxodi ging naar een hoek van het vertrek en drukte op een knop. Het electriche licht glansde hel, zacht door het groote vertrek, en de studeerlamp zwijmde er haar schijnsel in. Othomar

hield de hand voor de oogen, verblind...

Ruxodi zag een oogenblik stil voor zich. De keizer bewoog zich niet. Toen boog de Rijkskanselier een knie voor zijn jongen souverein.

- Sire, ik bid u, zie mij aan. Laat mij in de oogen van Uwe Majesteit zien. Uwe Majesteit heeft mij reeds in deze weinige dagen met gunsten overladen; Uwe Majesteit heeft mij prins willen maken... Ik vraag U nu dezen gunst: zie mij aan. Want ik wil U zeggen, dat ik Uwe Majesteit, zooals Uw geheele volk, liefheb en vereer, en ik wil hier als een eerlijk man, Uwe Majesteit mijn werkkraft en mijn leven beloven, om Liparië te maken tot een hoog rijk, een rijk van nieuwen luister, een rijk van een nieuwe eeuw... Dan, Sire, zal Uw zoon misschien den Vrede geven, en niet aan Liparië alleen, maar aan Europa... Maar zie mij aan, Sire...

Othomar nam de hand weg en zag hem aan.

- Ruxodi, begon hij. Je bent ouder van jaren dan ik, maar ik ben ouder in mijn geest en in mijn ziel. Je hebt mij veel woorden gezegd. Van een ander zoû ik denken: het zijn woorden... en ik hoorde er al zoovele. Wlenzci overstelpte mij met woorden: het zijn woorden gebleven. Te minste totnogtoe. Van een ander dan van jou, Ruxodi, zoû ik denken: hij is jong, en zijn overmoed geeft hem veel woorden in. Maar van jou wil ik dat niet denken, omdat je een man van de daad bent. Niet als Mena-Doni, maar anders... Zuidelijk en opgewonden, niet waar, en met veel woorden – die ik niet heb – maar een man van groot rechtvaardig beleid. Ik dank je voor alles wat je gezegd hebt. Ik neem je werkkraft, je leven aan, voor Liparië. En ook je raad neem ik aan. Ik voel mij heel moedeloos, en ik weet niet wat en hoe, maar als je meent, dat dit het oogenblik is... zal ik die reis maken... Kniel niet voor me: ik ben geen god, ik ben geen glans. Ik zal me incarneeren, Ruxodi.

De keizer stond op en hij strekte de hand uit om Ruxodi op te heffen. Een glorie van zege lichtte over het gelaat van den Rijkskanselier... Maar hij was zich die glorie van zege weinig bewust: hij zag integendeel de jonge. Majesteit van zijn souverein als een glorie voor hem opstralen...

Was het eene illusie...?

Op dit oogenblik werd een kamerheer binnengelaten, die Hare Majesteit de keizerin aankondigde.

Valérie kwam binnen. Zij had dien laatsten tijd zeer geleden onder Othomars moedeloosheid, onder zijne afzondering. Zij had hun kind in omhelzingen en onder tranen moeten zeggen, dat zijn vader ziek was... Zij stelde zich voor Othomar zittende in zijn houding van stil mokkende wanhoop, in de lampeschemer van het groote kabinet. Zij zag hem echter staan, en zij zag Ruxodi. Zij voelde, dat er gewichtig was gesproken. Er trilde nog iets van dat gesprek door de electrisch hel verlichte atmosfeer van het vertrek; er trilde daar iets van hoop, van verwachting, van altijd nieuwe illusie, altijd als fenix herlevende illusie, groote tooveresse in het leven. Zij voelde dat trillen. Maar zij voelde het niet meer met de frischheid van ziele-intuïtie eener jonge vrouw; zij voelde het met de éven-twijfeling eener vorstin, die oneindig geleden heeft. Zij nam het leven niet meer op met illusie en niet meer op met berustende kracht: de kracht van haar gouden bloed; maar zij nam tóch het leven op. En dat zij dit deed, trots alles, was een fierheid, een trots: de trots van een mensch tegen het noodlot. Zij nam het op, om de onvermijdelijkheid ervan. Zij hoopte niet heelemaal en zij twijfelde maar even, en het was in haar dat spel van halve tinten, als onze eerste intense levend-levende emoties zich afgestompt hebben in den weemoed om de ontzettende onverbiddelijkheid, die voortgaat als meêdoogenlooze triomftocht...

- Mevrouw, sprak de keizer met zijn zachte stem, groot zijne zwarte oogen op haar; wij nemen ons voor een reis te maken door ons geheele Rijk. Een lange reis, van maanden. Wij willen ons volk zien, ons volk, dat ons liefheeft, zooals Zijne Excellentie verzekert.

En wij zouden ons gelukkig rekenen, zoo Uwe Majesteit ons vergezelt...

Valérie schrikte op. Zij had dit besluit nooit voorzien: het verraste haar overweldigend. Zij kwam om Othomar te omhelzen, te troosten in zijne ontoestbare afzondering; zij vond hem staan,

in vol licht, den Rijkskanselier naast zich. Zij was er verheugd om, al hoopte zij niet met frischheid, al wist zij nu, dat het leven meêdoogenloos is, een mensch niet verandert, en de illuzie eeuwig en eeuwig herboren wordt, sterft en herboren wordt! Maar toch, er was vreugde in haar. En zij sprak:

- Wij verheugen ons zeer over het besluit van Uwe Majesteit en het zal ons een groot geluk zijn Uwe Majesteit te vergezellen...

De Rijkskanselier trok zich daarop terug. Zij waren alleen, de keizer en de keizerin. Zij zwegen even, beiden, met groote starende oogen.

Beiden zagen zij het.

Het meêdoogenlooze leven.

En hunne zielen, die niet veranderden.

Zijne ziel vol onmacht en vol twijfel en weemoed om verwelkende illuzie.

Hare ziel vol herinnering aan eerste liefde en smart. En hun rijk, hun groot, ontzettend groot rijk, hunne millioenen onderdanen, hun rijk en hunne onderdanen, herlevend in illuzie, omdat de Rijkskanselier een man was van jeugd en kracht en macht...

Zij zagen het beiden.

Veel hierover hadden zij met alkaâr gesproken en veel met alkaâr geleden, en zij begrepen elkaâr.

Toen gevoelde hij behoefte aan haren troost: dat, waarvoor zij op dit oogenblik tot hem gekomen was.

Hij opende de armen en hij zeide niets dan:

- Valérie...

Zij wierp zich aan zijn hals en zij sloten hunne armen om elkaâr.

- Othomar... fluisterde zij.

En zij weende tegen hem aan.

Zijne oogen bleven strak.

En hij staarde voor zich uit en dacht aan zijn zoon...

III

Uit de Gedenkschriften van Othomar,
Keizer van Liparië

Villa Valeria. Lycilië. Januari 18...

Wij zijn hier gisteren aangekomen voor eene rust van een paar dagen, na onzen maandenlangen tocht door het rijk.

De villa is mooi; om de zuilen niets dan zwaar bloesemende gele klimrozen, en met de treden van terrassen schijnt de villa als met witte voeten in zee te loopen...

Ik zit hier op een der terrassen en om mij heen, op een tafel, op den grond, ligt een niet door te komen stapel binnen- en buitenlandsche bladen, waarin lange artikels over onze reis.

Dat heeft zoo maanden geduurd.

Zoo even is de gondel van Valérie teruggekeerd en zij en Xaverius zijn thuis gekomen van hun tochtje en het vaartuigje ligt daar nu beneden gemeerd en mijn jongen zit aan mijne voeten en kijkt in geïllustreerde tijdschriften.

Wat is ons land, wat is onze zee mooi en wat is het leven hier lief en rustig, tusschen al die rozen, met het gemurmel van het water aan de trappen... Zoo lief en rustig, dat het mij bijna verwijt en mij, in mijn enkele-dagen-lange rust, verwijtend herinnert aan al wat ik met eigen oogen gezien heb.

Onze tocht was een zegetocht, maar onze tocht was ook eene uitvorsching om te kennen en te weten.

En ik heb zooveel leeren kennen en ik weet nu zooveel en ik heb zooveel gezien, dat niet was te verbeelden, en ik heb zoo vele wonden zien schrijven en ik heb ze zoo getast, dat deze rust hier me bijna verwijt...

Er moet zooveel anders worden en er zal veel anders worden, spoedig al.

Ik blader door de vorige bladzijden van deze schriften.

En ik zie nauwkeurig het relaas van onzen tocht, dag aan dag bijgehouden.

En deze intieme bladen zijn mij als een school.

Hij bladert en leest hier en daar over.

Vandaag, 12 September, den vooravond van onze reis naar Thracyna; den eersten steen gelegd van het nieuwe Paleis der Parlementen... Indrukwekkende ceremonie... Spontaan, zonder voorstudie, ongeveer de volgende rede gezegd, als met symbolieke beduiding: grooten, zichtbaren indruk gemaakt op allen...

.....
13 September, ons vertrek naar Thracyna: veel emotie door Lipara, dat wij voor maanden verlaten...

Des avonds te Thracyna aangekomen, de stad nog eene halve ruïne. Den volgenden dag den eersten steen gelegd van het nieuwe Gouvernementspaleis; zonder stoornis is alles afgelopen.

.....
Xara: drie maanden gebleven, met de keizerin en den kroonprins en met Ruxodi... Ons bezoek aan de kwikzilvermijnen: onze afdaling in de mijnen... Ons bezoek aan de strafkolonie's... Gesprekken met bannelingen: een oude man twintig jaren gestraft, een oude man dertig jaren gestraft. De Algemeene Gratie bij de gelegenheid van ons bezoek, op drie gevallen na: vermindering van straf. Ontvangen de commissie van herziening der regelementen: de nieuwe Xarische wet... De hygienische verbouwing der kolonie's, met onze speciale giften.

.....
Zullen wij die wonde plek van ons land ooit kunnen balsemen? Of zal het toch van daar altijd blijven voortkanker?

Wat mij zoo pijnlijk trof, overal, was onze vereering, als met goddelijke eer, op het platteland. Zij spraken onzen naam niet uit dan met een heiligend adjectief er voor. Zij hadden ons nooit gezien en konden aan onze Messias-komst niet gelooven en zij vielen voor Xaverius te voet en noemden hem het Heilige Kind, den kleinen Zaligmaker... Het was zeer pijnlijk, dat alles. Ik hoop, dat het geen verkeerden invloed op Xaverius heeft gehad...

Mijn jongen, hij zit daar zoo stil in zijne illustratie's te kijken, de illustratie's van onzen tocht: hij zit ze aandachtig te bestudeeren en

nu en dan zie ik hem peinzen en glimlachen. Mijn kind, ik zoû je zoo gaarne willen geven, in plaats van die vereering onzer goede landslieden, een jarenlange jeugd, een lente van jeugd, een gouden jeugd, mijn jongen: lange, zorgeloze jaren zonder veel nadenken en met niets dan spel en vroolijkheid. Maar je kijkt al zoo wijs uit je oogen en je glimlacht al zoo bedenkelijk en ik heb je tegen hen allen daarginds van die woorden hooren zeggen, van die aangeleerde, opgevangen woorden, die je nooit hebt kunnen begrijpen of doorvoelen. En dan leed ik zoo om je, mijn kind, omdat je zorgeloze jaren er geene lange zullen zijn.

Iedere volgende dag is voor ons het groote geheimenis. Zal Ruxodi het geheim dier geheimen oplossen...?

Ik blader nog eens door deze schriften...

En ik zie weêr – altijd! – wat ik schreef te Castel Xaveria, twee dagen voor de opening van het Vrede-Congres.

Ik beloofde mijzelf veel en ik beloofde veel aan mijn land, aan Europa en misschien het meest aan jou, Xaverius.

En ik vervulde mijn belofte niet, zelfs niet al komt het Vredetractaat met Oostenrijk tot stand.

En nu drukt mijne belofte mij neêr, als met een gewicht van schaamte...

En helaas, er is geen tijd en mogelijkheid ze met ijver te gaan vervullen, in deze dadelijkheid der groote rijksveranderingen.

Maar zoo lang ik leef, behoeft mijne arme belofte geene ijdele te zijn: de toekomst blijft ons altijd gegeven: ons schoonste geschenk van het Leven.

En als ik niet meer zijn mocht, Xaverius, o, scheld je vader, die er zoo smartelijk om geleden heeft, dan kwijt zijne belofte aan jezelf...!

En poog ze, voor hèm, te houden aan de wereld...

.....

Mijn kind, ik belast je zoo zwaar.

Ik heb je al belast met het zware leven zelve en nu belast ik je, misschien, met mijn eigen belofte.

Als dat zoo zijn zal, vergeef, Xaverius, het me dan, om wat je

later lezen zult in alle deze vele, dan vergeelde bladen, zult lezen van pijn en van wroeging en van niet weten en zoeken en hopen en, helaas, niet vinden en nooit verkrijgen...

En nu, kom nu op mijn schoot, en zeg het me: dat je me lief hebt.

Sla je armen om mijn hals en zeg het me, dat je van me houdt.

Kinderen vergeven zoo zelden aan hunne ouders, dat ik er bang voor word.

Want kinderen willen hunne ouders geene menschen als zijzelve, maar zij willen ze onfeilbaar...

Dat is het hardvochtige van kinderen...

Xaverius, Xaverius...! Wees niet hardvochtig...

Je zal dit éens lezen; mijn kind, vergeef me dan...!

.....

Overmorgen gaan wij met ons yacht, de Valeria, naar Lipara terug. Daar wacht ons dan de plechtige opening en inwijding van het nieuwe Paleis der Parlemen ten, en ik zal het buitengewone gezantschap van Oostenrijk ontvange, om het Vrede-tractaat.

Den Haag, Dec. '94 – Juli '95

Verantwoording

In september 1894 berichtte Couperus aan zijn uitgever L. J. Veen dat hij van plan was een vervolg te schrijven op de roman *Majesteit*.¹ Een maand later vroeg hij Veen hem zo mogelijk materiaal over de 'Europeesche vredequestie' te sturen.² En op 6 november schreef hij: 'Ik ben begonnen aan mijn nieuwen roman, die zich bij *Majesteit* zal aansluiten en waarvoor ik een mooien titel heb: *Wereldvrede*.'³ Volgens Couperus vorderde het werk langzaam. Waarschijnlijk om die reden ging hij niet in op Veens aanbod een voorschot te verstrekken.⁴

Half januari 1895 was het eerste deel van *Wereldvrede* voor de helft voltooid en Couperus hoopte de roman nog van de winter af te krijgen.⁵ Maar in de maanden daarna stagneerde het werk. Het kwam zelfs korte tijd geheel stil te liggen. In maart verwachtte Couperus de roman in de zomer te voltooien zodat het boek in het najaar zou kunnen verschijnen.⁶ Begin mei lag *Wereldvrede* 'te slapen' en twee weken later liet hij Veen weten: '*Wereldvrede* zal denk ik eerst in het najaar komen, maar ik weet het niet: misschien duurt het nog lang, misschien is het in een week af!'⁷

1 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen/Amice; Brieven van Louis Couperus aan zijn uitgever*. Ed. F. L. Bastet. 's-Gravenhage, 1977. 2 dln. Dl. 1: 1890-1902. Dl. II: 1902-1919.

In: *Achter het boek* 12 (1973), afl. 1/3 en 13 (1974), afl. 1/3. Dl. 1, p. 80.

De roman *Majesteit* was in november 1893 bij Veen verschenen.

2 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 82.

3 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 82.

Wereldvrede is zowel in de tijdschriftpublicatie als in de boekuitgave door Couperus gedateerd: december 1894-juli 1895.

4 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 85.

5 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 89.

6 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 92.

7 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 90-91.

Veen wilde *Wereldvredegraag* onmiddellijk, zonder voorpublicatie in een tijdschrift, uitgeven. Volgens Couperus was dat niet mogelijk. Hij antwoordde op 25 mei 1895: 'U spreekt van een directe uitgave, maar dit zal niet gaan. Ik ben natuurlijk wel een beetje verplicht het boek aan *de Gids* te geven,⁸ en daarbij geniet ik tegenwoordig een honorarium van *de Gids* van f64 - per vel (in plaats van f40.); dus daar moet u maar niet meer over denken. Nu hoop ik het boek wel spoedig af te hebben: ik ben den laatsten tijd er meê vooruitgegaan en vóór Augustus [...] *moet* het af zijn. Nu hoop ik het in de *Gids* te plaatsen Augustus en September (misschien October erbij). U kan dus in October met drukken beginnen - of als het moet, vroeger: natuurlijk met de belofte, dat u *de Gids* niet te vroeg inhaalt!

'Als honorarium van den eersten druk zoû ik U willen vragen: f2000. - (twee duizend). [...] Het boek is *eén deel*, 5 hoofdstukken [...] en het geheel is iets kleiner dan *Majesteit*, dat 6 hoofdstukken besloeg. Die hoofdstukken zijn in doorslag van den zelfden omvang.'⁹

Eind mei 1895 hoopte Couperus de roman vóór augustus af te hebben, en inderdaad voltooide hij hem in juli. In diezelfde maand sloot hij met Veen een contract voor de boekuitgave van de roman. De uitgever ging akkoord met het door Couperus gevraagde honorarium van f2000,- voor de eerste druk en f1500,- voor iedere herdruk.¹⁰ Aanvankelijk wilde Veen niet meer dan f1000,- geven voor de herdrukken, maar hij liet in de

8 Couperus was in 1894 tot de redactie van *De gids* toegetreden. Op 30 april 1895 schreef hij aan de redactiesecretaris, J.N. van Hall, dat hij besloten had zijn redacteurschap neer te leggen. Zijn naam bleef tot 1896 op de omslagen van de afleveringen van het tijdschrift vermeld. (F.L. Bastet: *Louis Couperus; Een biografie*. Amsterdam, 1987. p. 175-177.)

9 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 93.

10 Een exemplaar van dit contract is in bezit van Veen, uitgevers te Amsterdam en een bevindt zich in de Couperus-collectie van het Letterkundig Museum te Den Haag. Couperus ontving het honorarium van f2000,- reeds in september 1895, enkele maanden vóór het verschijnen van de eerste druk. (Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 96-97.)

geschreven contracten het bedrag nog open. Couperus vulde zelf f1500,- in en stuurde in juli 1895 een getekend exemplaar van het contract naar Veen: 'Hierbij het contract terug: ik ben maar zoo vrij geweest bij mijn eerste idee omtrent de 2de en volgende uitgaven te blijven en ik denk wel, dat het u zal meêvallen. U weet misschien, in Aug. wordt hier in Scheveningen een Vrede-congres gehouden. Het boek is dus nog al aktueel. [...] Ik vermoed, dat het in Duitschland en Oostenrijk in de Vrede-kringen nog al gelezen zal worden: hoû dus goed acht op de Duitsche vertaling.

'Het boek wordt in alle geval 1 deel en het kan niet gesplitst worden, want het zijn 5 gedeelten, die nauw aan elkander hangen. Ik dacht het eerst in 2 deelen te schrijven als *Majesteit*, maar ik moest de stof wat serreeren, anders was het langdradig geworden. Ik ben er nu wel tevreden over, en de hoofdscène van het boek is zoo dramatisch geworden, als ik niet geloof, dat ik nog iets geschreven heb.'¹¹

Het eerste gedeelte van *Wereldvrede* werd gepubliceerd in het augustusnummer van *De gids*. Het tweede gedeelte volgde in het septembernummer. De boekuitgave verscheen twee maanden later, in november 1895, bij L.J. Veen te Amsterdam. Vergeleken met het grote succes van *Majesteit* viel de ontvangst van *Wereldvrede* tegen. Couperus ergerde zich zeer aan de recensies van de roman die hij kreeg toegestuurd. Vooral de recensie van Lodewijk van Deyssel, in het novembernummer van het *Tweemaandelijksch tijdschrift*, wekte zijn verontwaardiging.¹² Op 16 december 1895 schreef hij aan Frans Netscher: 'Ik ben tegenwoordig, tegen mijn gewoonte, een beetje erg boos op een hoop idiote kritiekjes — dagbladannonces van tien regels — over *Wereldvrede*. Ik weet wel, dat ik me ze niet moest aantrekken, maar ze treffen me ongelukkig in een week oogenblik, en dan kan het je zelfs

11 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 95.

12 Vgl. Karel Reijnders: *Couperus bij Van Deyssel; Een chronische konfrontatie in beschouwingen, brieven en notities*. Amsterdam, 1968. p. 230-251.

nerveus maken als iemand lang naar je kijkt, of een straatjongen zijn tong uitsteekt, of iemand grinnikt. En zoo ergert me dat domme gegrinnik over *Wereldvrede*. Litteraire kunst in ons land is al weinig, maar litteraire kritiek is totaal nihil. Het zijn een troep anonymi zonder den minsten geest des onderscheids. En Van Deysssel, met de sublimiteit van zijn krankzinnigheid, van Deysssel, is zoo onrechtvaardig en partijdig mogelijk. [...] lees die kritiek van *van Deysssel* eens over, en je zal er onrechtvaardigheid bij onrechtvaardigheid in vinden. Ik ben een kleermaker, omdat ik een mondaine vrouw kan aankleeden: is Zola dan ook een kleermaker? Van de architectuur van mijn boek begrijpt hij niets, en daar wordt trouwens nooit iets van begrepen. Hij noemt het 3 losse gedeelten: ik loochen dat. Het is zeer zeker een geheel. Vera is de weêrzijde van het Vrede-motief. Ik zeg dit niet mooi, ik ben misschien een beetje te boos om mooi te zeggen. Vergelijk het bij een stof; aan de eene zijde zijn het de opglinsterende gouden draden van een brokaat; aan de andere de satijnen van het weefsel. Maar het is zoo moeilijk die dingen uit te pluizen. Van het Intermezzo en Estelle Desvaux begrijpt hij ook niets: het is *expres* zoo gedaan en geen toevallig los gedeelte: het is het onverschillige voortgaan van het onverschillige, héel andere leven, terwijl het eigenlijke Leven dreigt! En dan die laatste valsheid van v.D: "hij had moeten geven een vorst, een klein beeld, in het electrische licht van zijn zaal etc...."; waarachtig *zooals ik Othomar gegeven heb!* en hij vertelt me hoe ik hem geven moet, met mijn eigen woorden!! Ik zoû dan bijna denken, dat hij *Wereldvrede* mooi vindt, maar het niet wil zeggen, en zich onbewust verraadt! Of is het misschien geestige ironie van hem? Alles is mogelijk bij een gek, die mooie zinnen aan elkaâr weet te smeden.¹³

Twee maanden later was Couperus optimistischer over de ontvangst van *Wereldvrede*. Op 12 februari 1896 schreef hij aan Veen: '*Wereldvrede* zal nu wel gereleveerd worden door Netscher en ten

13 De brief bevindt zich in het Letterkundig Museum en is gepubliceerd in *Maatstaf* 11 (1963/64). p. 163-166; het citaat op p. 164-165.

Brink. Trouwens, die enkele hatelijke artikeltjes van J en X. en N zullen het wel niet zoo deeren. Ik blijf er zeer tevreden over. Het ligt in de lucht af te keuren tegenwoordig.’¹⁴ De uitvoerige en positieve recensie van *Wereldvrede* door Frans Netscher was eind januari 1896 verschenen in het eerste nummer van het door hem geredigeerde tijdschrift *De Hollandsche revue*.¹⁵ Veen liet onmiddellijk overdrukjes van deze recensie maken om ze als reclame voor *Wereldvrede* te verspreiden.¹⁶

Couperus heeft zich later een paar maal zeer kritisch over *Wereldvrede* uitgelaten. In 1916 verklaarde hij tegenover André de Ridder de roman te rekenen tot de werken die ‘absoluut geen waarde meer’ voor hem hadden: ‘[...] ik zie er op neer alsof het werk van een ander was... ik houd er niet meer van...’ De grote fout van *Majesteit* en *Wereldvrede* was: ‘[...] dat de toekomst-staat, welke ik daarin gedroomd heb, te weinig ernstig is verlicht...’¹⁷ En in 1919 noemde Couperus in een open brief ‘Aan Herman Robbers’ het boek een ‘vermetele’ jeugdroman ‘van een jongen man van plm. 27 jaar, geloof ik. Een jonge man, lang niet “geniaal” genoeg om te omvatten de onderwerpen, die hij driest aangreep.’¹⁸

Bronnen

Voorzover ons bekend, zijn van de roman *Wereldvrede* de volgende door de auteur geautoriseerde bronnen overgeleverd:

14 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 111.

15 Vgl. Frans Netscher: ‘Het boek van de maand; “*Wereldvrede*” door Louis Couperus’. In: *De Hollandsche revue* 1 (1896). p. 51-60.

16 Frans Netscher: *Louis Couperus en Wereldvrede. Overdruk uit ‘De Hollandsche Revue’*. Amsterdam, L.J. Veen. Met vier portretten van Couperus.

De oplage van deze overdruk was waarschijnlijk 5000 exemplaren. In het archief-Veen (Letterkundig Museum) bevindt zich een brief van drukkerij Roeloffzen en Hübner te Amsterdam, gedateerd 13 februari 1896, over de onjuiste facturering van ‘5000 ex. wereldvrede’.

17 André de Ridder: *Bij Louis Couperus*. Amsterdam, 1917. p. 23, 42.

18 Louis Couperus: ‘Aanteekeningen van de redactie (en soms van anderen); Aan Herman Robbers’. In: *Groot Nederland* 17 (1919). Dl. 1. p. 700-702; het citaat op p. 701.

A. een voorpublicatie in *De gids* 59 (1895). Dl. III [augustus-september], p. 191-290, 395-460.

B. een uitgave in boekvorm: Louis Couperus: *Wereldvrede*. Amsterdam, L.J. Veen, [november 1895]. Met een bandtekening van H.P. Berlage Nzn.¹⁹

De eerste druk van *Wereldvrede* is gezet naar de tijdschriftpublicatie. Begin juli 1895 stuurde Couperus proeven van *De gids* naar Veen, maar hij drukte de uitgever op het hart voor de boekuitgave een exemplaar van de tijdschriftaflevering als kopij te nemen.²⁰ En op 9 augustus schreef hij: 'Zie s.v.p. een Gidsnummer te krijgen voor het afdrucken. De voorrede kan vervallen, als u er geen heil in ziet. De proeven echter ontving ik gaarne allen, daar ik dikwijls nog iets verbeter. Vellen van Sept. zal ik u zoo gauw mogelijk zenden. —'²¹ Na het verschijnen van het augustusnummer van *De gids* ontving drukkerij Thieme een exemplaar van het tijdschrift voor het zetten van het eerste gedeelte van *Wereldvrede*. Waarschijnlijk eind augustus stuurde Couperus de gecorrigeerde proeven van de eerste vellen naar Veen terug: 'U ziet, de voorrede is bijgewerkt. Gaarne heb ik daar revizie van. De andere vellen zijn zoo netjes, dat revizie er niet van noodig schijnt.'²² Op verzoek van Couperus werd aan het begin van elk van de vijf hoofdstukken een blanco pagina toegevoegd, met de titel van het desbetreffende hoofdstuk.²³

Ook voor het tweede gedeelte van *Wereldvrede* werd gebruik gemaakt van een exemplaar van *De gids*. De produktie verliep voorspoedig. De proeven die Couperus ontving, bevatten zo weinig zelffouten dat revisieproeven niet nodig waren. Op 7 oktober beloofde Couperus de laatste proeven te sturen. Vóór zijn vertrek naar Italië op 15 oktober wilde hij de afgedrukte vellen

19 Vgl. E. Braches: *Het boek als Nieuwe Kunst 1892-1903; Een studie in Art Nouveau*. Utrecht, 1973. p. 141, 199, 201, 249, 255, 257, 320n, 322.

20 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 94.

21 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 99.

22 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 94.

23 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 96.

van het gehele boek ontvangen om te zien of een erratalijstje nodig was.²⁴ Het is niet bekend of Couperus de afgedrukte vellen heeft gecontroleerd. De roman verscheen, zonder erratalijstje, in november.

Couperus had Veen in juli 1895 voorgesteld zijn familiewapen te gebruiken voor de band van *Wereldvrede*: 'U zoû misschien mijn wapen nu aardig kunnen gebruiken op den omslag, want het is geheel het symbool van den *Vrede*?'²⁵ Als het wapen op de band zou komen, wilde hij de bandtekening van te voren zien om 'heraldische fouten' te voorkomen.²⁶ Berlage, de ontwerper van de band, heeft het wapen niet verwerkt. Of hij op de hoogte was van Couperus' suggestie, is niet bekend.²⁷ Zijn ontwerp van de band viel bij Couperus niet in de smaak: '[...] zeer rouwig, zwart en wit, en het ingebonden zelfs bleek van band'.²⁸

De oplage van de eerste druk van *Wereldvrede* was waarschijnlijk 3500 exemplaren. In de eerste maanden na verschijnen was de verkoop redelijk succesvol, maar daarna liep het aantal verkochte exemplaren sterk terug.²⁹ Tot teleurstelling van Couperus moest Veen hem herhaaldelijk berichten dat *Wereldvrede* niet voor een herdruk in aanmerking kwam.³⁰ In plaats daarvan bracht Veen in de periode december 1896-maart 1897 een goedkope uitgave in de handel van Couperus' koningsromans, *Majesteit*, *Wereldvrede* en *Hooge troeven* onder de titel *Werken*. Het was een uitgave in losse

24 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 98.

25 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 95.

In het wapen komt een duif met een olijftak voor. (Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 69.)

26 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 98.

27 In het archief-Veen bevinden zich geen brieven van of aan Berlage betreffende de band van *Wereldvrede*.

28 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 106.

29 De voorraadcijfers over de jaren 1895-1898 zijn respectievelijk: 2741, 2540, 2330 en 2240. In die jaren bedroeg de winst uit de verkoop: f2842,27, f511,64, f463,34 en f239,76. (*Voorraadlijst en Winst- en verliesrekening van L.J. Veen over de jaren 1887-1898*, in particulier bezit.) Zie ook noot 38.

30 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 113, 115, 118, 120, 139, 149.

afleveringen van f0,50 per stuk.³¹ Couperus was er niet gelukkig mee: 'U sprak indertijd van een uitgave in afdeelingen van *Majesteit*, *Wereldvrede*, en *Hooge Troeven*; veel sympathie heb ik voor die uitgave niet [...] — hoewel ik natuurlijk geen *oogenblik* uwe eerlijkheid verdenk: dit is verre van mij — een volgende druk is voor mij.... een volgende druk, en onwillekeurig kan ik er dus mijn voordeel niet in zien. Ik begrijp wel, dat het maar een handelstruc is en het eigenlijk nog maar.... de eerste druk blijft, maar toch: sympathiek is mij de manoeuvre niet.—'³²

Op 11 oktober 1902 schreef drukkerij Thieme aan Veen: 'Wij hebben hier nog steeds gedrukt liggen een omslag voor *Wereld-Vrede*. Wat moeten wij met deze omslagen doen en komt het boek zelf niet voor herdruk?'³³ Veen antwoordde op 13 oktober: 'Omslag *Wereldvrede* moet gij aan Tenthoff zenden. Boek is gedrukt (1e druk ing.)'.³⁴ De volgende dag stuurde Thieme 1000 omslagen *Wereldvrede* naar binderij Tenthoff in Amsterdam.³⁵ Een maand later, in november 1902, bracht Veen de roman tegen een verlaagde prijs opnieuw in de handel. Deze nieuwe uitgave werd ten onrechte als tweede druk aangekondigd.³⁶ Voor Couperus was het een teleurstellende gang van zaken. Hij schreef aan Veen: 'Ik begrijp nu wel wat ge mij van *Wereldvrede* hebt gezegd, maar het is toch vervelend zoo te zien geannonceerd: tweede druk, en er geen cent voor te krijgen!'³⁷ Veen antwoordde: 'Ja,

31 Voor de goedkope uitgave gebruikte Veen de voorradige losse vellen van de eerste druk. De afleveringen 6-13 van de serie bevatten de roman *Wereldvrede*: 3 vel per aflevering. Ze verschenen in februari 1897. (Vgl. *Nieuwsblad voor den boekhandel* 64 (1897). p. 47, 75; *Brinkman's alphabetische lijst van boeken* [...] 52 (1897). p. 44.)

32 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 120.

33 Brief in het archief-Veen.

34 Brief in het archief-Veen.

35 Brief van Thieme aan Veen, gedateerd 14 oktober 1902, in het archief-Veen.

36 Vgl. *Nieuwsblad voor den boekhandel* 69 (1902). p. 569; *Brinkman's alphabetische lijst van boeken* [...] 57 (1902). p. 45. In aankondigingen en advertenties van Veen wordt de goedkope uitgave van de eerste druk ook wel aangeduid als 'Tweede uitgave'. Vgl. b.v. *Het jaar 1904*. Amsterdam, L.J. Veen, [1903]. p. [8].

37 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*. Ed. H.T.M. van Vliet. Utrecht/Antwerpen, [1987]. p. 77.

vervelend zoo'n z.g. 2^e druk en daarvoor niets te krijgen, maar voor mij nog naarder: op mijn zolder een schep boeken en geen doorkomen aan.³⁸

De eerste druk van *Wereldvrede* werd in 1905 als deel 5 opgenomen in de serie *Werken van Couperus*.³⁹ De roman was toen nog verkrijgbaar in de band die Berlage voor de eerste druk had gemaakt, en daarnaast nu ook te koop in de speciaal voor de gehele serie eveneens door H.P. Berlage Nzn ontworpen band, en in losse afleveringen van f0,50 per stuk. Op 26 oktober 1909 schreef Veen aan Couperus: 'Ik wilde het volgend jaar om weder wat gang in je boeken te brengen eens een goedkope herdruk geven van [...] *Wereldvrede* [...] en misschien nog een paar waarvan de oplage nog niet op is.'⁴⁰ Maar de herdruk verscheen niet in 1910. Pas op 14 mei 1912 gaf Veen aan Thieme opdracht een herdruk te maken. Deze tweede druk die ten onrechte als 'derde druk' is genummerd, is gezet naar een exemplaar van de eerste druk. Maar de goedkope herdruk is gezet uit een kleinere letter en met een grotere zetspiegel. Bovendien telt hij zeven regels per bladzijde meer, waardoor het totale aantal bladzijden aanzienlijk is verminderd. De derde [= tweede] druk is zonder enige bemoeienis van Couperus tot stand gekomen. De correctie werd op de drukkerij uitgevoerd en Veen besliste, zonder de auteur te raadplegen, dat de 'Voorrede' moest vervallen.⁴¹

De herdruk werd in september 1912 afgedrukt en bij binderij Tenthoff afgeleverd. De oplage was 2000 exemplaren.⁴² Veen gaf Tenthoff opdracht 500 exemplaren in te naaien, 500 exemplaren

38 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 80.

Volgens een inventarislijst van de brandveraekering in het archief-Veen was de voorraad van *Wereldvrede* in de jaren 1901-1906 respectievelijk: 1961, 1860, 1560, 1253, 1103 en 945.

39 In de prospectus van deze serie staat bij *Wereldvrede* de vermelding: 'Tweede uitgave'. (Een exemplaar van de prospectus bevindt zich in het archief-Veen.)

40 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 116.

41 Brief van Veen aan Thieme, gedateerd 6 augustus 1912, in het archief-Veen.

42 Brief van Veen aan Thieme, gedateerd 14 mei 1912, in het archief-Veen.

door te sturen naar binderij Brandt, die de gebonden exemplaren verzorgde, en de rest van de oplage in te pakken en op zolder te bewaren.⁴³ De derde [= tweede] druk van *Wereldvrede* verscheen in oktober 1912 als deel 5 van Veens Standaardbibliotheek in de zogenaamde 'maskerband' van B.W. Wierink.⁴⁴ Couperus was zeer ontevreden over de nieuwe druk. Hij verzocht Veens geen herdrukken meer te sturen 'als ze zoo leelijk zijn als *Wereldvrede!*'⁴⁵

In december 1913 liet Veens uit de voorraad nog eens 200 exemplaren van *Wereldvrede* door Brandt in de band van Wierink binden.⁴⁶

Tekstkeuze

Voor deze uitgave van *Wereldvrede* is de eerste tijdens Couperus' leven verschenen druk als basistekst gekozen: hij vertegenwoordigt de laatste door de auteur actief geautoriseerde versie. Couperus heeft de kopij ervan geleverd en de proeven ervan zelf gecorrigeerd. Voor de tekstsamenstelling is gebruik gemaakt van het exemplaar van de eerste druk dat zich bevindt in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag.

Correcties

In de tekst van deze uitgave zijn, mede op grond van een woordvoor-woord vergelijking van de tijdschriftversie van *Wereldvrede* met die van de eerste druk, de hieronder volgende correcties aangebracht. Na het paginacijfer en het regelnummer wordt eerst de verbeterde lezing gegeven; na de 'Duitse komma' (/) volgt de

43 Brieven van Veens aan Tenthoff en Brandt, gedateerd 22, 28 en 29 augustus 1912, in het archief-Veens.

44 Vgl. *Nieuwsblad voor den boekhandel* 79 (1912), nr. 82 (25 oktober). p. 1394; *Brinkman's alphabetische lijst van boeken* [...] 67 (1912). p. 64; *Het jaar 1914*. Amsterdam, L.J. Veens. [1913]. p. 45; *Kort overzicht van de geschiedenis van L.J. Veens's Uitgeversmaatschappij N.V. Amsterdam* [...]. Amsterdam, [1947]. p. 64.

45 Louis Couperus en L.J. Veens: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 139.

46 Brief van Veens aan Brandt, gedateerd 8 december 1913, in het archief-Veens.

oorspronkelijke, foutieve lezing. De laatste is voorzien van een asterisk (*) als zij ook in de tijdschriftversie voorkomt.⁴⁷

6,3	sommige/somnige
21,5	beschouwd...:/beschouwd..:
21,7	Liparië...:/Liparië...
22,18	dilettantisme/dillettantisme*
24,9	als schuim scheen/scheen
27,33	zoovele.../zoovele..
30,3	zoû/zou*
30,8/9	ontzettende/onzettende
30,23/24	eenvoudig.../eenvoudig..
41,22	erbij.../erbij..
42,35	Hè/Hé*
45,25	onmiddellijke/onmiddelijke*
45,27	train-de-vie/train-de vie*
47,8	robe-d'intérieur/robe-d'-intérieur*
47,15	robe-d'intérieur/robe-d'-intérieur*
47,17	robe-d'intérieur/robe-d'-intérieur*
56,25	heusch.../heusch..
56,29	lachte/lachtte*
57,28	ontploffen.../ontploffen..
59,7	Vrede-bonden/Vredebonden
61,15/16	veldmaarschalken/veldmaarschaken
66,35	het door onzichtbare/door onze zichtbare
67,17	onbewust/onbewusts*
75,6	ergernis/ergenis
77,34	karyatiden/kariatyden*
84,6	ideëeler/ideeëler
88,19	straten/staten
97,11	IV/II*
100,17	oppervlakkig/oppervlakkig
102,13	V/IV*

47 In de eerste druk ontbreekt een paragraafnummer aan het begin van de 'Epiloog'; op die plaats is in deze uitgave een romeinse 1 toegevoegd (vgl. p. 185).

102,17	dingen.../dingen..
106,15	vi/v*
109,16	leggen./leggen,
110,33	haar.../haar..
111,25	vii/vi*
116,3	vizioen/vizoen
116,21	telegrammen/telegrammen:
121,1	Viii/Vii*
135,30	chèque/chèque
141,22	niet.../niet...,
142,16	genomen.../genomen..
144,7	wet:/wet.
149,3	hij/bij
149,8	nog/noch
149,32/33	meêgeven/meegeven
160,19	weêr/weer
160,28	kist.../kist..
164,20	hè/hé*
167,9	overspanning/overspanning
168,19	greep./greep
169,1	meê/mee
172,22	hunne oogen,/hunne, oogen
173,29	hunne/hune
174,25	kreet...!/kreet..!
174,28	Congres...?/Congres..?*
174,31	allen/alleen
177,14	onmiddellijk/onmiddellijk
197,4	Januari/Jauari

Varianten

De eerste druk van *Wereldvrede* vertoont ten opzichte van de tijdschriftpublicatie de hieronder volgende woordvarianten. Na het paginacijfer en het regelnummer wordt eerst de lezing van de boekuitgave gegeven; na het 'ontstaan-uit-teken' (<) volgt de vroegere tijdschriftversie.

5,2	waarschijnlijkheid < waarschijnlijkheid en menschelijke berekening
16,22	hare < hunne
22,2	hare < hunne
37,7	zat < in zat
37,20	zich < hem
53,2	vechten < te vechten
65,9	weder < verder
66,27	zich < hem
68,24	te zijn < zijn
75,16	beerenhuid < ijsbeerenhuid
76,18	handen < ongeschoeide handen
88,34	heen < had heen
119,23	zeggen, zelfs < zeggen, niets, zelfs
135,31	de < haar de
137,16	te < in
138,34	uithouden in de < uithouden: de
145,24	hare hengsels < hunne grendels
149,34	afzonderlijk < afgezonderd
152,29	de < een
152,30	hunne < hare
155,7	toch even < toch nog even
163,20	geval < gevallen
164,15	geval < gevallen
167,19	ze haten je, < ze haten je, ze haten je,
169,17	aldoor < altijd door
175,17	bestaan kon < kon bestaan
177,4	En < Maar
186,10	en zelfs < zelfs
188,30	onwel < dikwijls onwel
193,35	schijnsel in < licht
194,21	hij is jong, en < hij is jong, machtig en jong, en
197,3	Januari ⁴⁸ < April
199,24	geene < er geene

48 Zie de lijst van correcties, p. 214.

Afbrekingstekens

In deze uitgave van *Wereldvrede* moeten de volgende afbrekingstekens als een koppelteken gelezen worden:

5,2	Vrede-
19,7	en-
22,19	Vrede-
24,10	ziener-
25,33	niet-
36,31	luitenant-
41,12	Vrede-
43,16	twee-
46,23	Opera-
48,1	Rijkskanselarij-
50,21	chaise-
75,21	Wereldstad-
78,22	Congres-
81,31	anti-
88,13	keizerin-
110,18	directie-
113,32	keizerin-
116,3	Vrede-
138,11	Mena-
138,21	snel-
178,3	half-
199,18	Vrede-

* Voor de bibliografische gegevens werd onder meer gebruik gemaakt van het *Bibliografisch Repertorium Louis Couperus*, een door ZWO gesubsidieerd project, onder redactie van G. Borgers, E. Braches, K. Reijnders, uitgevoerd door Marijke Stapert-Eggen.

Zie voor de editieprincipes van de Volledige Werken Louis Couperus: *Algemene verantwoording van de Volledige Werken Louis Couperus*. Utrecht/Antwerpen, 1987. De editieprincipes zijn vastgesteld door Ernst Braches, Jan Fontijn, Karel Reijnders, Marijke Stapert-Eggen en H. T. M. van Vliet.